

FÖRORD	3
EN FRAMSYNT SATSNING PÅ BILDNING.....	4
DE KRINGFLYTTANDE ÅREN.....	6
MÖRRUMSBORG.....	6
ASARUMS GÄSTGIVERI.....	7
KRISTINEBERG.....	8
RONNEBY.....	9
BRÄKNE-HÖBY.....	10
ÄMNEN OCH KURSER OCH INNEHÅLL.....	11
ETT MATTEPROV 1890.....	16
DISTANSKURSER.....	17
SOMMARKURSER.....	18
SOMMARKURSER FÖR KVINNOR.....	19
DEN BLEKINGSKA KVINNODRÄKTEN.....	21
GYMNASTIK, EXERCIS OCH MÅLSKJUTNING.....	22
TAL- OCH DISKUSSIONSÖVNINGAR.....	23
FÖRELÄSNINGAR.....	24
LITTERATUREN GENOM TIDERNÄ.....	26
BIBLIOTEK.....	27
FESTER, JUBILEER OCH SAMKVÄM.....	28
NORDISK FEST TILL FÄDRENS MINNE.....	28
MÄNNISKORNA.....	31
REKTORER OCH STYRELSER.....	38
ÖVRIG PERSONAL.....	39
FOLKHÖGSKOLAN OCH STATEN.....	40
ELEVFÖRBUNDET.....	41
STUDIERESOR.....	41
ARBETARRÖRELSENS ENTRE.....	43
FORTBILDNING FÖR LÄRARE.....	43
ORDNING OCH REDA OCH DEMOKRATI.....	44
INTERNATLIV.....	48
PALME OCH KUNGEN.....	50

INTERNATIONELLA KONTAKTER	50
SKOLAN I PRESSEN	53
GÅVOR.....	57
BYGGNADER.....	59
19 AUGUSTI 1954	61
DEN NYE GRUNDTVIG.....	61

FRÅN GRUNDTVIG TILL GRUNDTVIG

BLEKINGE LÄNS FOLKHÖGSKOLA

1869-1999

FÖRORD

Sveriges fjärde äldsta folkhögskola fyller 130 hösten 1999. Det kan därför återigen vara dags för en historisk översikt. Avsikten har inte varit att ge någon alltför detaljerad historieskivning, utan mera en rapsodi i kanske något annorlunda form.

Källorna är sådant som hopsamlats förr. Vid 75- respektive 100-årsjubileerna (1944 och 1969) utkom minnesskrifter och dessa är två av huvudkällorna. Övriga källor är årsberättelserna – sådana upprättades varje år från starten och skulle småningom inskickas till SÖ. Denna plikt att redogöra för SÖ upphörde 1968, men årsberättelserna fortsatte att utkomma några år till. En genomläsning av dessa blir med tiden tämligen enahanda, då de flesta år ”inget särskilt hände”. Därför har kanske ”det ovanliga”, det som bryter av mot vardagen, fått ett stort utrymme i denna rapsodi. Annars skulle det hela bli tämligen torrt.

Det är också givet, att det är de äldsta tiderna som idag ter sig mest intressanta, eftersom folkhögskolan, både just denna och i allmänhet, var så mycket annorlunda. Den har hela tiden påverkats av tidens strömningar; de nordiska festerna är kanske det mest slående exemplet. Men de tal som citeras och andra kuriösa exempel, är nu inte bara till för att skrattas åt. Tiden var sådan, inte bara i Blekinge. Och jämför man, ser man att utvecklingen för denna skola är typisk för andra folkhögskolor, tillkomna strax före eller kring sekelskiftet.

Det är också förändringarna som blivit folkhögskolans styrka. Från en patriarkalisk värld, där rektor övervakade allt, och där ingen fick sätta sig till bords förrän husmor sa till och där inte pojkar och flickor vi gå till varandras rum hur som helst, har vi fått en skola med stort elevinflytande och där ”läraren är mer som en kompis”. Skolan var auktoritär från början – något elevinflytande skymtar inte på allvar förrän in på 1960-talet – men då tog utvecklingen fart. Det rådde ingen demokrati inom skolan. Den demokrati eleverna lärde sig, handlade om ”det kommunala” – att göra sin röst hörd i samhället.

Man märker också hur skolan aldrig stängt dörren för några influenser utifrån. Man har tillåtit allt, men ändå övervakat så att det inte kommit till extremism. Vänstervågen på sextioalet drog fram också här och med den sköljde demokratiseringen fram. Numera rör sig eleverna fritt in och ut från skolans område, och hälsar på i varandras rum. Flera är de familjer, som har ett folkhögskoleinternat att tacka för sin existens. Fast numera bor allt färre på skolan.

Förutom ovannämnda källor, har alla Eksköldar genomgått, liksom även tidningsurklipp för de senaste decennierna. Också där har måhända det kuriösa fått träda i förgrunden.

Sålunda har detta blivit en rapsodi, som inte är rätlinjigt kronologisk. Istället har jag försökt samla olika delar av skolsamhället under olika rubriker. Märkliga händelser återfinns alltså på lite olika håll.

Människorna är förstås det viktigaste på skolan. Här har det varit svårt att vara konsekvent: lärare och elever har fått det största utrymmet, helt enkelt därför att källmaterialet om dem varit rikligast. Vaktmästare och övrig personal förekommer tyvärr mindre i källorna. Desto oftare omnämns styrelseledamöter och andra skolans välgörare, särskilt de första åren före landstingets övertagande. Alla dessa har naturligtvis haft sin betydelse för skolan, men det är omöjligt att nämna dem alla.

Apropå namn: N F S Grundtvig, dansk teolog, brukar kallas folkhögskolans fader, även om han själv aldrig grundade någon folkhögskola. Denna skolas grundare, Olof Hammar, var i själ och hjärta Grundtvigian. Ännu idag möter oss namnet Grundtvig till vardags – fast i ett helt annat sammanhang. Vilket avslöjas i sista avsnittet.

I en sådan här rapsodi måste också nämnas de snåla, kalla vindar som yrt kring skolan de sista tio åren. Här är inte plats att peka ut syndabockar, men de stridigheter skolan varit indragen i, måste ändå nämnas. Det är ju ändå bara tio av hundra-trettio år.

EN FRAMSYNT SATSNING PÅ BILDNING

När Blekinge folkhögskola invigdes 22 november 1869, var det ett resultat av en medveten strävan att ge lantbrukarsönerna möjlighet till bildning. Förebilder hade man i Danmark och hos Grundtvig. Den danske teologen Nicolai Frederik Severin Grundtvig (1783-1872) brukar kallas folkhögskolans fader, men han grundade själv aldrig någon folkhögskola; däremot byggde de första danska folkhögskolorna på hans tankar. Till Sverige kom de första folkhögskolorna 1868. Det året grundades tre: Hvilan i Åkarp samt Önnestad, båda i Skåne och, i december, Herrestad, nuvarande Lunnevad i Östergötland. I Blekinge ville man inte vara sämre.

Till detta bidrog också den dåliga undervisningen i folkskolan. Några personer insåg redan då, att kunskaperna som lärs in där är alltför mekaniska – idag talar vi om ”att plugga för proven”, för att sedan glömma bort kunskaperna. Man behövde vad man kallade ”högre folkskolor”, och sökte alltså förebilder i de danska ”folkehøjskolorna”. Där har vi måhända förklaringen till att det kom att heta folkhögskola på svenska.

En annan viktig faktor var 1862 års kommunreform, då begreppet socken försvann officiellt. Reformen krävde kunniga och bildade kommunalmän, som visste hur ordförandeklubban skulle skötas och vad som egentligen menas med demokrati. Detta kom att avspelas i de fingerade kommunalstämmor som tröskades år efter år. Av detta skulle det bli rejäla kommunalmän av eleverna, och flera gjorde också en karriär inom ”det kommunala”. Folkhögskolan fostrade alltså till demokrati *utom* skolan. Men *inom* skolan var det länge klen beställt med demokratin (mer om detta längre fram).

Den mest drivande i folkhögskolefrågan i Blekinge, var landskamrern Olof Rudolf Hammar (1823-1907). Han ingick i landstingets skolkommitté, som hade sitt första sammanträde i december 1867, med uppgift att ta reda på folkskolornas brister. Märk väl, att folkskolan tillkom 1842 och således bara var 25 år gammal. Redan då hade man alltså upptäckt brister i

folkskolan. En rapport från 1868 konstaterar bl a: ”Skolor finnas ännu, der åtskilliga af barnen såsom utanlexa inlärdt hela katekesen, utan att de ens fått inhemta de första grunderna i skrivning eller räkning.” Lösningen som man såg, var alltså att inrätta högre folkskolor.

Kommitténs arbete resulterade i en programskrift av Olof Hammar, ”Om folkundervisningen jämte ett förslag till inrättande av en folkhögskola i Blekinge”. Den är än idag en intressant läsning.

Han börjar med ett långt citat av ”danske skalden EWALD för hundra år sedan”. Han menar Johannes Ewald (1743-1781), som mer än hundra år före Grundtvig förespråkade en ”folkkelig undervisning henvendt til Voxne”. Vi ska inte fördjupa oss i 1700-talsdansen; citatet finns, jämte Hammars programskrift, i Johan Feuks minnesskrift från 1944. Ewald synes ha varit en upplysningsman. Vetenskapen har inte nått ner till större delen av Danmarks befolkning, särskilt inte allmogen, menade han. Bara samhällets toppskikt har fått del av de vetenskapliga rönen. Därför behövs någon utbildning för vuxna. Detta alltså sagt hundra år före Grundtvig.

Sedan konstaterar Hammar att folkskolan funnits i tjugofem år, och ställer frågan: ”Är fäderneslandets nuvarande befolkning i sedligt och intellektuellt hänseende bättre, än de, som lefvde då några folkskolor ännu icke funnos?” Ja, blir svaret, men så undrar han om skolan även uppfostrat. Och hur är det med sedligheten och laglydnaden? Med fosterlandskänslan? Med redligheten, ordningssinnet, förnöjsamheten, sparsamheten? Inte så väl beställt. Det är skolans uppgift att uppfostra i dessa hänseenden, men det görs inte. ”Att folkskolan icke verkat uppfostrande eller i högre mening bildande, dertill äro, enligt vår öfvertygelse, två huvudorsaker, nämligen dels en felaktig method för undervisningens meddelande och dels undervisningens afbrott redan i dess början.”

Därefter för Hammar ett resonemang som i det mesta liknar de gamla folkbildningsidealerna; det är alldeles tydligt att Hammar inspirerats av Grundtvig (som då ännu var verksam som skald, 86 år gammal). Kärnan i resonemanget är, att man ska lära för livet och inte för läxan.

Inga företeelser, som af förståndet (fattningsförmågan) emottagas, kvarstanna i minnet, med mindre de dit ingått i förening med någon viljas verksamhet, någon böjelse, ty det är denna, som fäster företeelsen i minnet. /.../ Här af måste följä, att det är af största vigt, om undervisningen skall vara uppfostrande, att kunskapen meddelas då sinnet är benäget för frivilligt emottagande. Här på bör således hvarje lärares bemödande gå ut: bereda jorden och först därefter göra utsädet. Endast de sanningens sädeskorn kunna anses hafva fallit i god jord, som med glädje och välbehag mottagas af sinnet. Menniskans fria vilja är hennes lif, och allt är och blir därför dödt, som icke sker af fri vilja eller böjelse.

Hela skriften betonar vikten av hyfs och ordning, fosterlandskärlek, sedlighet. Hammar var i den meningen konservativ (han talar enbart om *ynglings* uppfostran) – men som folkbildare långt före sin tid.

Hammar var alltså mycket influerad av danska folkhögskolor och gjorde flera studiebesök där. Dansk folkhögskola har alltid kännetecknats av mycket stor frihet vad gäller ämnen och undervisningsformer. Än idag finns ingen särskild utbildning för folkhögskollärare i Danmark, och veterligt har man heller inga omdömen eller andra former av betyg. Vår folkhögskola kom så småningom att slå in på en medelväg mellan dansk frihet och svensk styrning.

Hammar skisserar nu en organisationsplan och ser framför sig en folkhögskola som rymmer 100 elever. Den ska finansieras av sponsorer (för att uttrycka saken modernt), inte i första hand av landstinget. Verksamheten ska ledas av en bestyrelse (inte styrelse!) där lärarna har en självklar plats. Dessa ska dessutom ha största mått av frihet och de ska vara besjälade av ett genuint intresse för folkbildningen, inte enbart som levebröd. Han är vidare förvissad om att landstinget och hushållningssällskapet ska finna det naturligt att stödja verksamheten ekonomiskt. Skolan ska vidare vara belägen där ”hyfsningen, kunskapsbegäret och mottagligheten för bildning kunna antagas vara störst; mindre viktigt är om stället är beläget i länets medelpunkt”. Platsen blev så småningom Bräkne-Hoby.

DE KRINGFLYTTANDE ÅREN

Folkhögskolan förde till en början ett kringflyttande liv. Första anhalten var Mörrumsborg i Mörrum under första vinterkursen. Sedan skulle skolan få en fristad i Asarums gamla gästgiveri, men den varade bara knappt tre terminer. 6 december 1871 brann huset ner till grunden. Nästa provisorium blev desto långvarigare. Fastigheten Kristineberg, vid norra infarten till Karlshamn, användes åren 1871 till 1884. Så byggdes ett hus vid Nedre Brunnsvägen i Ronneby som stod färdigt 1885. Under tiden i Ronneby tillkom bl a en gymnastikbyggnad, som flyttade med till Bräkne-Hoby, numera i dagligt tal kallad Rosa huset (fast det inte var rosa från början), samt en vävstuga, som placerades vid Thornska skolan. När långt senare, i början av sjuttioalet, nya elevbostäder skulle uppföras, ansåg man det nödvändigt att riva Rosa huset för att få plats. Som tur var skedde inte det. Det står kvar än i dag och är dessutom kulturmärkt. I skrivande stund är alla överens om att den ska användas till någonting, men ingen vet vad. En samlingsal är ett hett tips, eftersom skolan saknar bra sådan.

Ett kungligt krav på skoljordbruk vid lantmannaskolor gjorde en utflyttning till mer lantlig miljö nödvändig, ansåg landstinget. Valet föll först på Hoby gård, men tanken övergavs, då den låg mellan en gästgivaregård och ett bränneri. Till slut köpte landstinget mark bakom den gamla tingsgården i Hoby, där den nuvarande huvudbyggnaden uppfördes. Den invigdes den 13 januari 1917.

Mörrumsborg

Skolans invigning ägde alltså rum i Mörrum den 22 november 1869 (se också Skolan i pressen). Man hyrde in sig hos nämndeman Hans Hansson och disponerade en större sal samt två mindre rum, som tjänstgjorde som bostäder åt de båda lärarna. Trångt? Tja, lärarna var som sagt två och eleverna 33 från början. Läsåret började dagen efter invigningen och pågick till 30 april 1870. Enda avbrottet var ett jullov (ungefär lika långt som nuförtiden) och ett par dagar vid påsk, utöver helgdagarna. Det var ett kort läsår, med dagens mått, men detta styrdes av lantbrukets behov. Några elever var för övrigt tvungna att sluta redan vid påsk, då de behövdes hemmavid.

Dagarna började med sång, bön och bibelläsning. Sedan pågick undervisningen mellan kl 8 och 12 samt mellan 14 och 17 alla vardagar utom lördagar, då eftermiddagen var fri. Viktigaste ämnet var modersmålet, som fick 7 vtr, tätt följt av världshistoria (4) och Nordens historia (4); således 8 vtr historia sammanlagt. Bokhålleri (3 vtr) sysslade vi med redan då. Välskrivning ingick givetvis, liksom sång- och talövningar, geometri och räkning,

naturämnen och givetvis jordbrukslära (4 vtr). Att notera är, att det förekom inget förhör eller någon examen vid avslutningen. Man tycks ha sammanfattat läsåret muntligen.

Själva undervisningen tycks ha byggt mycket på Grundtvigs lära om det talade ordet. Läraren skulle ”genom sina frågor /.../ utveckla svaret eller insigten ur lärjungarnes eget inre”. Man lade stor vikt vid elevernas egen eftertanke och undvek rabblande av utantilläxor. Modersmålet verkar ha handlat mer om muntlig och skriftlig framställning än rättstavning och grammatik.

Man kan notera att man lade lika stor vikt vid humaniora som vid naturämnen. Både fysik och kemi stod på programmet. Märk nu, att man hade bara *en* sal att hålla till i. Där skulle ena stunden behandlas Nordens historia, i nästa stund kemiska reaktioner. Det måste ha krävt viss ommöblering.

Asarums gästgiveri

Nästa anhalt blev alltså Asarums gästgivaregård. Där kunde man ha ett litet internat och även servera måltider. Man hyrde hela huset för endast 300 rdr per år. Det största rummet användes till skolsal. Av de övriga elva, användes två till bostad åt lärarna, fyra till elevbostäder och i ett bodde städerskan. Ett rum tjänade också till matsal. Undervisningen bedrevs som föregående år, endast med små justeringar, förbättringar för att hinna med sådant som inte hanns med året innan. Inslaget av sång minskades, eftersom ”flera af denna termins elever, i saknad af anlag för sång, icke kunnat deltaga i dessa öfningar.” Liksom tidigare höll man offentliga föredrag. Den 30 november av föreståndaren med rubriken ”Huru skola vi värdigt bevåra hogkomsten af våra store män?” och den 9 och 10 januari av fil dr E Lindahl, ”några drag ur Nordens äldsta historia”.

Den 6 december 1871 brann så gästgiveriet ner till grunden. Man hade turligt nog tecknat en försäkring tidigare samma höst. Kanske var det därför man så snabbt kunde flytta till Kristineberg.

Att ekonomin var det stora bekymret visar den skrivelse som spreds i elevernas namn till länets alla församlingar. Den har förmodligen granskats av skolans lärare. Den lyder:

Många af vårt läns innevånare känna möjligen folkhögskolan till namnet; men inser man också lika allmänt ändamålet med densamma? Allmänhetens förhållande till skolan vittnar, att man ännu ej rätt fattat hennes mening. Så vidt vi, hennes lärjungar, förstått att bedömma hennes syfte, är det, att av landets ungdom bilda ett tänkande, rätt och frihet önskande svenskt folk, ett sådant, som lefver icke blott för att tillfredsställa de kroppsliga behofven, utan i främsta rummet tänker på att uppfylla sina pligter mot Gud, sig sjelf, sina efterkommande, sitt fädernesland och de stora män, som hafva uppoffrat sitt lif för dess väl. Men om ock folkhögskolan lär oss att i första rummet sätta det andliga, så ger den oss äfven tillfälle att förvärfva insigter, hvilka för det yttre lifvet kunna blifva af oberäkneligt värde.

Föräldrar, glömmen ej, att I hafven pligter att uppfylla mot edra barn! När det finns tillfälle att få lära och edra barn vilja det; så blir skulden eder, om de ej få sin bön uppfylld, så framt eljes edra ekonomiska villkor tillåta den utgift, som vistandet vid skolan medför. Vakna frivilligt upp ur din sömn, du svenska folk, medan det ännu är tid! Ty annars kan det hända, att du blir väckt av dina fiender; men då troligtvis för sent för ditt eget väl och oberoende. Du blir då till på köpet belastad med den stora skuld att hafva varit orsaken till dina efterkommandes trældom.

Äfven folkhögskolan arbetar nämligen på att värna vår sjelfständighet. Hon ger oss nämligen ett medvetet fattadt mål att lefva för, och den, som saknar ett sådant, förtjena i sjelfva verket ej att vara sjelfständig och kan i längden ej heller vara det. Men i mer än ett hänseende beror vårt läns folkhögskola på allmänhetens välvilja. Hon behöfver för att kunna verka med framgång vara i en betryggad ekonomisk ställning, hon behöfver ett eget hem, en lämplig lokal. Undertecknade, som lifligt känna sin förbindelse för det redbara arbete skolan på dem nedlagt, skulle därför varmt önska att för folkhögskolan kunna väcka deltagande och intresse hos de mera insigtsfulla bland Blekinges innevånare och företrädesvis hos dess jordbrukare. Må hvar och en, som behjertar betydelsen af en god uppfostran, också med sin skärf eller sin välvilja bidra till betryggandet av vår skolas framtid.

De influtna medlen skola öfverlämnas åt folkhögskolans bestyrelse och redovisning för dem införas i länets tidningar.

Resultatet av detta blev att tio kommuner förband sig att betala två eller tre öre per fyrk (skattekrona). Det blev sammantaget 700 riksdaler. Detta kan jämföras med terminsavgiften, som vid denna tid var 30 riksdaler, eller föreståndarens lön, som uppgick till 3000 riksdaler per år. Emellertid var man tvungen att tiggas ihop möbler, liksom tre fotogenlampor, omedelbart efter branden

Kristineberg

När gästgiveriet brann ner, bröts naturligt nog vinterkursen. Men redan 14 december beslöt man att hyra Kristineberg, vid Karlshamns norra infart. Vinterkursen kunde fortsätta redan 9 januari.

På Kristineberg hyrdes 11 rum och kök. Byggnaden ägdes av kustchefen Landergren, ledamot av skolans styrelse. Den var tänkt som ett provisorium, men blev ett långvarigt sådant. Först 1885 stod de nya lokalerna i Ronneby färdiga. Kristineberg blev så småningom bilaffär och är numera rivet.

Under Kristinebergstiden insjuknade skolans förste föreståndare C A Magnusson i någon sjukdom av psykisk natur och fick läsåret 1875-76 ersättas av skolans andrelärare L E Björkman. Han var lärare på skolan sedan 1870, men när frågan om ordinarie föreståndare skulle avgöras, bedömdes han inte ha rätt kompetens. Posten gick istället till läroverksadjunkten Nils Helmstein, från Helsingborg. Björkman slog sig ner som egendomsmäklare i Borås och avled 1931 vid 91 års ålder. Magnusson å sin sida, tillfrisknade snart och blev senare föreståndare vid Uppsala läns folkhögskola.

År 1877 övertog Blekinge läns landsting huvudmannaskapet för skolan. Därmed blev den den första som startats på initiativ från landstingshåll som enskild läroanstalt och först senare helt övertagits. De tre första, Hvilan, Önnestad och Lunnevad, startades alla på enskilt initiativ. Lunnevad har numera Landstinget i Östergötland som huvudman, de två andra har garantiföreningar som huvudmän. I och med detta löstes för överskådlig tid de ekonomiska problemen.

Med landstinget som huvudman kan man ju befara en viss styrning av verksamheten i landstingets riktning, något som kanske inte alltid stämmer med vad styrelse och rektor vill. Att landsting driver folkhögskolor är vanligt. I Sverige har varje landsting åtminstone en folkhögskola och några två eller tre. Konflikter har förekommit. Mest beryktad är väl striden om Håla, Västernorrland, i det tidiga 1900-talet. Skolan blev en ”socialisthärd” med Rickard Sändlers tillträde som rektor 1905, och skolan förlorade en tid landstingsbidraget. Men annars

synes förhållandet varit påtagligt konfliktfritt. I den stora jubileumsskrift i fyra band som utgavs då Folkhögskolan fyllde hundra år, alltså 1968, skriver Swen Swensson, med ett förflutet vid Wendelsbergs och Viskadalens folkhögskolor, så här:

Trots att det sålunda mellan folkhögskolorna och landstingen funnits konfliktstoff av skilda slag, så känner man dock inte till några försök från landstingens sida att inskränka lärofriheten i skolorna. Enoch Ingers, den förste folkhögskoleinspektören, har vitsordat att landstingen respekterat folkhögskolornas rätt att själva få forma sin undervisning.

Detta alltså skrivet 1968. Vår skola har, som allom bekant, varit indragen i en lång konflikt mellan lärare och ledning. Om detta har sin upprinnelse i för mycket eller för lite styrning från landstinget, ska låta vara osagt. Se vidare under Skolan och pressen.

Läsåret 1882-83 infördes en ”äldre avdelning”, en andra årskurs, som senare kom att benämnas Lantmannaskolan.

Under Kristinebergstiden framskymtar ungdomsproblem för första gången i skolans annaler. Det var ju nära till stadens nöjen. Ordningsstadgan var utarbetad av eleverna själva (mer om den på s 00) och brott mot den bestraffades med böter. Två gånger under de 16 åren blev elever bortvisade från skolan. Om man gick på krogen eller deltog i ”spelsällskaper”, böte man därför 50 öre, oavsett om man var berusad eller inte.

Ett mera allvarlig fall inträffade i mars 1882. Två pojkar, den ene själv ledamot av ordningsnämnden, hade gått på krogen och därvid förtärt ”en mindre kvantitet spirituosa och några glas bier, så att de vid hemkomsten till skolan voro något rörda och skralade, dock utan att vara överlastade.” De hade på hemvägen mött ett par vandrare, varvid en av ynglingarna drog sin revolver och avlossade ett skott. Då vandrarna skyndade vidare, kastade en av pojkarna stenkolbitar (!) efter dem. För denna förseelse fick pojkarna böta 1 krona och 50 öre var. Ledamoten av ordningsnämnden uteslöts.

Ronneby

Kristineberg var som sagt tänkt som ett provisorium. Man sökte nu efter ett permanent läge för skolan. Dittills hade man lockat flest elever från västra Blekinge. Ännu hade t ex ingen från Torhamn sökt sig till skolan. Man diskuterade därför om inte skolan borde ligga längre österut, men då riskerade man att förlora det ”invanda” upptagningsområde man redan hade i västra Blekinge. Valet föll till sist på Ronneby, där man beslöt uppföra nya byggnader speciellt för folkhögskolan. Kontrakt skrevs 1884 och vid Nedre Brunnsvägen uppfördes en herrgårdsliknande huvudbyggnad, senare kompletterad med vävstuga, skolkök och – icke minst – gymnastikbyggnad (Rosa huset). Vävstugan och Rosa huset flyttade med till Bräkne-Hoby. Vävstugan (ett litet grått hus) placerades bredvid Thornska skolan och Rosa huset bakom skolan. Huset står kvar och känns lätt igen. Bredvid, närmare vägen, står också skolköket, omgjort till en vanlig villa.

Första läsåret i Ronneby, i skolans första egna lokaler, började i likhet med de föregående första helgfria dagen i november med att rektor Nils Helmstein höll ett anförande, den här gången om ”sann och falsk bildning”. Därefter höll kontraktsprosten i Ronneby, I Herlöfsson bön och nedkallade Guds välsignelse, och så avslutade man med psalm 500 vers 7:

Herre signe du och råde och bevare nu oss väl
Herre ditt ansikt' i nåde lyse alltid för vår själ!
Herre Gud dig till oss vänd och din frid oss alla sänd!
O Gud Fader, Son och Ande, dig ske pris i allo landel!

Man invigde de nya lokalerna förstås, annars var allt som vanligt.

Märk väl, att bara 32 år senare, skulle man återigen inviga lokaler, enkom byggda för folkhögskolan, denna gång i Bräkne-Hoby. Hur många av landets folkhögskolor har varit med om det i sin levnad?

I själva skolhuset fanns inga elevrum. Däremot inreddes sådana när skolkökshuset uppfördes. Där kunde några elever bo och givetvis ha ett eget hushåll.

Under Ronnebytiden bedrevs försöksodling på ett fält i anslutning till skolan. I årsberättelserna redovisas skörden noggrant. Som exempel kan vi ta 1914.

Det året odlades 13 sorters potatis och 12 sorters rotfrukter. Bland potatissorterna märks Magnum Bonum, Bismarck och Blå jätte. Alla fick 19m² utom Lochow n:r 34, som bara fick 9,5m². Skörden uppgick till mellan 40 och 50 kg per ruta. Man redovisar också på vilket djup potatisen satt, liksom den beräknade skörden per hektar – något för kalenderbitare och jordbrukare. Rotfrukterna bestod av både morötter, sockerbetor, rovor med mera och växte på 20m². De gav allt mellan 50 och 150 kg, beroende på sort.

Höstsäden redovisas också. Sju sorters vete och två sorters råg växte på 9-10 m². Avkastningen per ruta var mellan två och fyra kilo, lite beroende på när den var sådd.

Bräkne-Hoby

Den 13 januari 1917 kunde man så äntligen inviga skolans nya lokaler i det skolhus där vi ännu håller till. Men redan 6 november året före, började man inflyttningen. 1938 tillkom gymnastik- och naturdelen, och ännu senare påbyggdes nuvarande matsalen med lärarrummet på övre våningen. 1954 tillkom Elevgården för att fylla behovet av elevbostäder, och 1973 invigdes ”villorna”.

Tre byggnader har flyttats till skolans område. Rosa huset, och vävstugan har nämnts ovan, och 1922 tillkom Wittlockastugan, som en gång stod i Ö Hoka, Hällaryd.

Varför nu Bräkne-Hoby? Bilder från folkhögskolan i Ronneby ger ett mycket idylliskt intryck. Skolan speglar sig i ån. Man hade nära till stadens bekvämligheter och nöjen. Men vi ska komma ihåg att folkhögskolan samtidigt var en lantmannaskola. Andra årskursen kallades ju så. Man ville helt enkelt ha ”nära till” och möjligheter att kunna utvidga den praktiska verksamheten.

Frågan väcktes första gången 1903. Sedan utreddes det i några år. I årsberättelserna 1912/13 och de två följande, redogörs för detta. Det hetaste alternativet var länge Dalby gård i Nättraby. Alternativet syntes nära nog idealiskt, beläget nära en tätort och järnvägsknut (”Krösnabanan”), men ändå avskilt, och med vackra omgivningar. Gården kunde inköpas för endast 35.000:- (att jämföra med alternativet Hoby Kulle, vilket skulle ha kostat 250.000:-

bara i inköp). Emellertid drog godsägare Hellerström på Dalby senare tillbaka sitt erbjudande. Då hade Hoby kommun erbjudit landstinget att förvärva 40 tunnland mark bakom Tingsgården. 1914 års landsting beslöt till sist att inköpa nämnda bit mark, samt att där uppföra en skolbyggnad enligt förslag från arkitekt C Andrén i Staffanstorp. Denne hade tidigare ritat Östra Grevie folkhögskola. För detta anslogs en summa av 102.000:-.

I årsberättelsen 1913/14 finns en teckning (målning) som visar hur det skulle bli – och hur det också blev. Huset för tankarna till något engelskt college. Vi får naturligtvis tänka bort lärarrumsdelen och den utbyggda matsalen, och givetvis också hela gymnastikdelen med natursalarna i källaren. På vänstra sidan fanns en liten utbyggnad, idag fortsättning på lärarrummet och med utrymmen i anslutning till gymnastiksalen. Högst upp på takåsen, mitt över entrén, fanns ett ”torn” med små fönstergluggar, varifrån man kunde se ända till Hanö.

Ett tidigare förslag från Andrén, visar en herrgårdsliknande byggnad i vitt (se bild).. Också den har en rejäl stentrappa med tillhörande balkong, men ingången ligger till vänster. Den har två våningar och en ”mansardvåning”, dvs tredje våning med ”fönstergluggar” under taket (liksom vår tredje våning, där datasalar och bibliotek nu befinner sig). Den ger ett något stramare och tyngre intryck än det som sedan blev. Innehållet hade blivit ungefär detsamma, med andra och tredje våningarna nästan helt utnyttjade för elevrum. Bara fyra lärosalar (om man räknar lantmannasalen och samlingsalen) samt ett laboratorium ansågs behövas. Bibliotek, materialrum, lärarrum och expedition fullbordar nedre våningen. En trappa upp fanns, förutom elevrum, en lärarbostad. Emellertid saknar huset kök och matsal. Man letar också förgäves efter beteckningen WC, trots att eleverna ju bodde i huset. I vår nuvarande byggnad finns bara en WC inritad, i anslutning till lärarbostaden på andra våningen. Hur detta fungerade, säger källorna klädsamt nog inget om. Emellertid indrogs elektricitet redan från början i Hoby. Mer om detta under Byggnader.

Den 1 april 1939 invigdes så gymnastiksalen, som ersatte Rosa huset, samtidigt som skolan firade 70-årsjubileum. Festen ägde förstås rum i gymnastiksalen och det hölls tal av rektor Feuk. 1954 tillkom det nya elevhemmet Elevgården, och på sjuttioalet byggdes de nya villorna bakom skolan – men mer om det på annan plats.

ÄMNEN OCH KURSER OCH INNEHÅLL

Det är givet att skolämnena varierat högst avsevärt under 130 år. De enda som funnits med genom alla år, torde vara svenska och matematik. Vi tittar på första läsåret.

Modersmålet nämns först. Man tycks inte ha fördjupat sig särskilt i grammatiska termer. Istället har övningarna gått ut på att använda språket - något som även 130 år senare är det viktigaste. Sveriges historia har också inkluderat Norges och Danmarks. Emellertid har det inte handlat så mycket om kungarnas liv, utan istället "hela bildningsarbetets fortgång, särskildt de olika folkklasserna och deras vxlande förhållande till hvarandra". Världshistorien har man inte hunnit med lika mycket och det gäller också kyrkohistorien.

Geografin har man inte hunnit med så som vore önskvärt, mest har det handlat om fäderneslandet. Statskunskap har också haft ont om tid, men det viktiga var landets grund- och kommunallagar.

Fysiken har berört bl a mekanik, optik och magnetism, med förtydligande experiment. Elektriciteten har man inte kunnat gå igenom så mycket p g a bristande material. Detta i en tid, då elektrisk belysning var okänt för gemene man. Kemin har innehållit nyttigheter för lantbruket och geometrin likaså. Räkning har inneburit regula de tri, intresse och rabatt med tillämpning på läran om bråk.

Ritning har övats på byggnader och redskap. Avvägning och fältmätning synes ha varit en del av detta ämne.

Sång har alltid haft ett stort utrymme på folkhögskolor. Detta första år övades fosterländska stycken i både en och flera stämmor.

Lantbruksundervisning var givetvis ett annat ämne, med tonvikt på jordförbättringsmedlen. Till detta hörde förstas en fullständig kurs i lantbruksbokhålleri. Slutligen har talövningar förekommit; muntlig framställning i något intressant ämne.

Låt oss titta närmare på läsåret 1874-75.

Dag	7:40-8:00	8:00-9:00	9:10-10:00	10:10-11:00	11:10-12:00	14:00-15:00	15:10-16:00	16:10-17:00
Måndag	Bön, sång och bibelläsning	Svenska språket	Geografi	Räkning	Geometri	Jordbrukslära	Räkning	Talövning
Tisdag	"-	"-	Historia	"-	Välläsning	Skrivning Bokhålleri	Sång	Sång
Onsdag	"-	"-	Statskunskap	Ritning	Ritning	Husdjurskötsel	Naturkunskap	Naturkunskap
Torsdag	"-	"-	Geografi	Räkning	Statskunskap	Rättskrivning	Räkning	Räkning
Fredag	"-	"-	Historia	Räkning	Välläsning	Skrivning Bokhålleri	Sång	Sång
Lördag	"-	"-	Statskunskap	Ritning	Ritning			

En alldeles vanlig dag för sådär hundra år sedan började alltså med morgonbön. Föreståndaren läste ett stycke ur Bibeln. Det följdes av psalmsång – från 1879 till ackompanjemang av en orgel. Kl. 8 började så den egentliga undervisningen, i schemat ovan alltid med modersmålet (men detta ändrades år från år). Varje lektion pågick i 50 minuter med tio minuters rast. Middagen var hela två timmar lång – det heter förresten fortfarande middag (och inte lunch) på schemat, men har krympt till 40 minuter. Så började eftermiddagens lektioner kl två och pågick ända till kl 5.

Så såg det ut, i stort sett oförändrat ända in på 1960-talet. Vi kan titta närmare på schemat för vinterkursen 1958/59. Varje lektion var 45 minuter lång. Den första började 7.45 måndag – lördag. Sedan åt man frukost till klockan 9, då det var en kvarts morgonsamling. Sedan rullade lektionerna på med tio minuters raster, och 40 minuters middagsrast, ända till klockan 17. Då serverades kvällsmat, vilket följdes av folkdans på måndagar och filmcirkel och kostcirkel växelvis varannan fredag. Lördagar slutade lektionerna 10.55.

De flesta lektionspassen var också schemalagda med något, håltimmar förekom sällan. Onsdagseftermiddagarna var avsatta till skrivning i tre timmar – men troligen var det avsett

som ett tillfälle till skrivning, inte så att varje elev hade tretimmarsprov varje onsdag. Torsdagar var inlagt musik och diskussion växelvis varannan vecka under de sista 90 minuterna.

Hur det kunde vara att starta höstterminen får man ett hum om genom ett bevarat program för det 10 september 1968. Den dagen samlades alla i hörsalen klockan 12 för sedvanlig välkomsteremoni. Kl 13 åt alla middag och redan 13.45 samlades alla för att lära sig ordningsreglerna. 14.30 ordnades en speciell schemaskrivning linjevis. På den tiden hade vi tre årskurser allmän kurs, samt – för första gången! – Ekonomilinjen. Från kl 15 och framåt försiggick bokutlämning, ämnesval och nyckelutlämning enligt ett slags stationsschema. Kl 17 åt man kvällsmat och så avslutades dagen kl 19 med kaffe i matsalen och ”någon form av underhållning hoppas vi”.

Läsning på lördagar slopades helt med läsåret 1969/70. En tid hade man haft läsning varannan lördag, till ungefär 10.30.

Morgonsamlingen, eller vad som nu var kvar av den, avskaffades 1987. Externatelevorna var trötta på att behöva åka till skolan och ha en lektion och sedan vänta medan internatelevorna åt frukost. Första passet försiggick nämligen på fastande mage! Nu enades man om att börja frukosten 7.50 och första lektionen 8.20. Alla morgonsamlingar slogs ihop till en och blev till en måndagssamling.

Den ursprungliga vinterkursen omfattade alltså perioden från första november till mitten av april, och lockade ett trettiotal ynglingar. Så småningom utökade man kursen med Lantmannaskolan, en slags andra årskurs. Till saken hör att flera elever genom åren återkommit och gått upp till tre år på samma kurs. Lantmannaskolan startade läsåret 1887/88.

Diskussionerna om att öppna skolan även för kvinnor, ledde till starten av sommarkurs för kvinnor 1900. Den utökades raskt med en skolköskurs 1903, omdöpt till Husmodersskolan 1907. Därmed var jämlikheten räddat för en tid. Skolköskursen fick för övrigt dubbleras fr o m 1905. Fortbildningen för lärare och lärarinnor tog ny fart sommaren 1907.

1930 fick så äntligen kvinnor gå även på hösten. En andra årskurs inrättades, dit kvinnor hade tillträde, som förut gått den fristående kvinnliga sommarkursen. Där blandades män och kvinnor för första gången.

1939 byggdes andra årskursen ut med en fortsättningskurs, benämnd ”Andra årskursens fortsättningskurs”, avsedd främst för kvinnliga elever som ville utbilda sig till sjuksköterskor. Den omfattade tio veckor och pågick 27 april – 15 juli. Därmed fick skolan på allvar en ny målgrupp: stadsflickor som vill bli sjuksköterskor.

1957/58 växte skolan ytterligare med en tredje årskurs. Vid den tiden började vinterkursen redan i början av oktober, och snart kom starten att flyttas till september. Den slutade redan 25 mars, men också slutet flyttades fram till maj och senare juni. På sommaren pågick tre längre kurser: fortsättningskursen till andra årskursen, kvinnliga sommarkursen och sommarens andra årskurs. Och så har vi en brokig skara kortkurser, ofta i samarbete med Tingsgården och bildningsförbundet, och med medverkan av några av skolans lärare.

1958 infördes så på SÖ:s direktiv omdömen. Tidigare hade man vid denna folkhögskola, givit vanliga bokstavsbedyg. Nu skulle alltså alla folkhögskolor ge särskilda omdömen enligt vissa

kriterier, i stort desamma som lever kvar än idag. Man måste nämligen ha något instrument att skilja agnarna från vetet, när eleverna skulle söka vidare till universitet och högskolor. Nu på 1990-talet har prov och poäng blivit det allt överskuggande för de elever som söker sig hit. De är heller inte här lika frivilligt som förr. Att förena detta med sann folkbildning, är ett ännu inte löst problem.

Frågan om omdömen, eller någon form av betyg, väcktes redan i december 1894. Det var under en av de många talövningarna. Olof Mattisson från Bommerstorp anförde bl a: "Borde icke äfven folkhögskolans elever få genomgå afgangsexamen samt erhålla kunskapsbetyg vid läsårets slut?" Många elever "ämna fortsätta sina studier i annan skola", där de kan "varken säga eller visa, hvad de hafva genomgått". (Citerat efter Ekskölden 1969/70). En kamrat instämde, men då skred rektor Helmstein till försvar för den rådande ordningen. Förslaget skulle leda till att "denna egendomliga skolform upphör att finnas till eller sjunker ner till något annat, t ex högre folkskola [---] Farväl då med undervisningsmetoden – Farväl med det i allmänhet så intima och personliga förhållandet mellan lärare och lärjungar." Folkhögskolan skulle "rubbas från sina grundvalar, ja, kanske få dödsknäppen". Efter den salvan syntes diskussionen avslutad, men då påpekade Helmstein, att enskilda elever kunde få tentera i ett eller flera ämnen, och att några också gjort det.

Vinterkurserna växte alltså från femtiotalet och framåt, och idag är de uppe i 34 respektive 38 veckor. Därmed krympte utrymmet för olika sommarkurser. 1963 gick den sista sommarkursen för kvinnor, och läsåret 62/63 hade vinterkursen växt till 34 veckor. Vinterkursen omfattade de åren tre årskurser samt en ansluten ämneskurs. Längden på sommarkursens tre årskurser var 17 veckor, medan vinterkursen var 22 veckor lång fram till och med 1962. Med sommarkursernas avslutning, gick en 63-årig epok i graven.

På den tiden höll myndigheten SÖ ett vakande öga även över folkhögskolor. Under vinterkursen 1960/61 bedrevs på SÖ:s initiativ försök med "samlad undervisning" vid några folkhögskolor. Lärarrådet beslöt då att göra ett försök även vid denna skola, dock "icke utan en viss undran", som årsberättelsen uttrycker saken. Samlad undervisning verkar ha varit ett slags tidiga försök med temastudier. Ämnet formulerades så här: Betydelsefulla drag i kulturlivet under senare hälften av 1700-talet. Hela skolan engagerades och alltsammans redovisades i olika former. Där spelades teater, "Kärlek utan strumpor" av Wessel. En grupp bildade en orkester, en annan samlades kring betydelsefulla gestalter inom konst, litteratur och vetenskap. Man avsatte 15 lektionstimmar plus en massa övertid, och resultatet redovisades dels på lektionstimmar, dels på elevförbundsfesten den 17 juni.

Det flesta tyckte det fungerade bra och att experimentet var värt att upprepas, men det fick inte inkräkta på det ordinarie kursprogrammet och inte ta mer än en vecka i anspråk.

Lsåret 1960/61 (som började 3 oktober) föregicks av ett samtal om pedagogiska frågor tillsammans med lärarna vid Ronneby läroverk, dit man var inbjuden. Det året hölls också lärarcirkel var fjortonde dag (i regel). Man träffades hemma hos någon lärare och tog upp pedagogiska frågor. Begreppet lärarcirkel lever kvar än, men förekommer mera oregelbundet.

En milstolpe nåddes 1968, då vi startade vår första speciallinje: Ekonomilinjen. Efter två år på den är man rustad att bedriva småföretag. Den var då unik och tillkommen i antikapitalismens och upprorens tid. Lsåret före pågick en studiecirkel i företagsekonomi, ledd av Klas Wennerberg, som får tillskrivas äran av att linjen kom i gång. Man tog hjälp av en TRU-kurs i

TV och radio. I januari 1970 tillkom Leif Sonnfors och till hösten samma år Mats Pehrson, och det är dessa båda som nu driver linjen. Klas Wennerberg gick i pension 1994.

25 år senare gör Leif Sonnfors en tillbakablick. Elever har kommit från hela landet, och även utrikes ifrån och har gått vidare till yrken som adjunkt, bonde, ekonom, VD, inköpare, civilekonom. Det var också ekonomerna som tog de små första stegen mot datoriseringen. 1979 inköptes två Commodore PET med bandstationer. Senare försågs datasalen med Compisdatorer från SÖ, och med dessa gjorde man sina ekonomiska beräkningar. Ekonomilinjen driver nämligen Shoppen, skolans kiosk, där man tillhandahåller kaffe och allehanda godsaker. Sortimentet har varierat genom åren. Varje längre rast är det öppet. Av kundunderlaget att döma, ser det ut att gå bra.

1976 blev vi lite mer konstnärligt inriktade. Då startade den drama-estetiska linjen, från början en blandning av teater och bildkonst, som med tiden har blivit två halvor, där man kan ha varandras specialämnen som tillval. Utåt märks dramaeleverna varje elevförbundsfest, då man spelar upp årets examensprov: en ”riktig” teaterpjäs, ibland nerkortad med hänsyn till resurserna. Eleverna är nämligen nybörjare – några intagningsprov förekommer inte – men duktiga sådana. Skapande dramatik förekom på schemat redan tidigare, under ledning av Svante Sundvik, som fortfarande är huvudansvarig för Drama-teaterlinjen, som den numera kallas.

När vi kommer in på sjuttioalet, börjar vi känna igen oss. Så här ser kursutbudet ut 1977/78, så som det annonseras i föregående års Ekskölden:

1. Vinterkurs 21 v 10/1-10/6 –77
2. Pensionärskurs 8/6-21/6
3. Vävkurs 6/6-3/7
4. Växtfärgningskurs 27/6-1/7
5. Vinterkurser aug -77 – maj –78
  - nivågrupperad undervisning i språk och naturvetenskap
  - Åk 2 och 3: socialhumanistisk linje
  - naturvetenskaplig linje
  - företagsekonomisk linjeIcke årskursbunden drama-estetisk linje.

I ekskölden 78/79 finns ett exempel på modernt projektarbete. Gert, Maude, Lilian och Åse M deltog i ett grupparbete om energi. Arbetet pågick i 2:an och tog sex veckor. Det redovisades i form av en paneldebatt i mars det året.

Att jobba i grupp förutsätter att alla gruppmedlemmar är aktiva. Detta var en av de saker som många av oss hade problem med, speciellt som det var influensatider. En annan sak vi hade problem med inom gruppssamarbetet var att arbetet splittrades upp i många små delar och, som vi upptäckte när vi skulle sammanställa materialet, var det svårt att få en direkt helhet. En nyhet var de s k delredovisningarna, där naturvetarna skulle redovisa för samhällsvetarna och vice versa, för att inte överlappa varandra. Vikten av dessa upplevdes olika. Överhuvudtaget verkade det som om de flesta upplevde att det pratades för mycket om den slutliga redovisningen, och stämningen inför denna trissades upp.

Nog klingar detta bekant.

1979 togs de första stegen mot den data/IT-inriktning vi har idag. Det var, som nämnts ovan, ekonomerna som gick i spetsen med två Commodorer med bandstation. Det var längesen. I Ekskölden 85/86 skriver Sven Sjövik några rader om läget på datafronten. Han är själv förevigad på bild tillsammans med några elever och kollegan Stig Johansson. De verkar jobba med några uppdaterade Commodorer, ser det ut som. Sådana maskiner räknas numera som antikviteter i datavärlden. Sven skriver bl a: ”Tyvärr är vi lärare liksom många andra yrkeskategorier inte några experter på dataområdet, varför vi inte genast kan svara på alla kniviga frågor...”. Det gäller än idag. Sedan dess har utvecklingen galopperat fram som en hingst på grönbeta. Datorerna är numera placerade i två lärosalar på tredje våningen och dessutom kopplade till ett nätverk. De äldsta av dessa datorer är från 1990-talets början. De ska bytas ut successivt mot modernare maskiner, f n med en takt av två per budgetår. Med den takten riskerar vi emellertid att komma på efterkälken. Det är dyrt med datorer.

Hösten 1982 fick vi ännu ett nytillskott, det kanske märkligaste någonsin: Ekologilinjen. Idén kläcktes, som alla andra stora idéer, av en slump. På hemväg från en pedagogdag spånade man om vilka fantastiska linjer man kunde ha på en folkhögskola. Svante Sundvik och Klas Wennerberg fantiserade om en seglarlinje, och varför inte – vi ligger ju nära havet. Havsfiske, liksom. Men enbart fiske då, det skulle väl gå? Sagt och gjort. Rommen för ekologilinjen var lagd. Nu togs kontakter hit och dit och våren 1982 kunde vi gå ut med ett prospekt. Många sökte, men när höstterminen kom, infann sig bara nio elever. Till en början fanns ingen fiskodling, så det blev mera en inriktning på vattenvård och undersökningar kring flodpärlmusslan i Bräkneån. Numera har vi tillgång till en båt med skeppare i Pukavik, ehuru han ogärna går utomskärs vid hårt väder. Vi har en väderstation och en egen fiskodling. Det bedrivs mycket undersökning och forskning, och det torde göra Vattenekologilinjen (som den numera heter) till något unikt. Just när detta skrivs, juni 1999, har Vattenekologilinjen fått Ronneby kommuns miljöpris för lång och trogen vattenvård.

ETT MATTEPROV 1890

Vid avslutningen av läsåret 1889/90 ingick följande provräkning. Försök själva, utan miniräknare!

1. $753+899+675+8+9+27+5836+49+78+166+299+5+3897+94+9+89+73$
2. $90050-35028$
3. $3745 \cdot 5009$
4. $2760552:305$
5. Vad utgör de särskilda sorterna i 1500 gram?
6. Hur många km^2 är 6 har 8 ar?
7. A köpte en ost, vägande 7,3 kg, samt en sockertopp, vägande 8,25 kg. Huru mycket skulle han betala, då osten kostade 1,35 kr och sockret 0,92 kr per kg?
8. En ost, vägande 11,75 kg, köptes för 15,50 kr. Vad kostade vart kilo?
9. $2\frac{3}{7} + 5\frac{26}{32} + \frac{15}{12}$
10. $7\frac{1}{3} : 4\frac{1}{2}$
11. Den 14 mars lånade A 3600 kr, som återbetalades den 1 jan. 1889. Huru mycket hade han då att betala, så han på samma gång erlade räntan på lånet efter $5\frac{1}{2}\%$?

12. Ett fält, som är 13 har, plöjes med 5 par dragare på 12 dagar. Huru lång tid åtgår då att med 7 par dragare plöja ett annat likartat fält, som är 18 har?
13. 3660 kr äro utlånade och lämna på året en ränta av 155,55 kr. Efter vilken procent äro de utlånade?
14. En triangels bas är 13m och höjden 17m. Vad är då dess yta?
15. En parallelltrapets har följande dimensioner: ena parallellsidan är 5m, den andra 1,2 m och höjden 1,7m. Vad är trapetsets yta?
16. En cirkelsektor är 37° , radien i cirkeln är 5m. Huru stor är sektorn?

DISTANSKURSER

Bland flera nymodigheter läsåret 47/48, var väl distansutbildningen den mest moderna. I samverkan med Lantbruksförbundets tidskriftsaktiebolags korrespondensskola (LTK), ordnades ett slags korrespondensstudier. De bedrevs i två varianter.

Korrespondenslantmannaskolan i Kyrkhult var till för den som behövdes som arbetskraft hemmavid och därför inte kunde följa den vanliga vinterkursen. Den började 20 oktober 1947 och ”beräknas avslutas under november månad 1948”. Den varade alltså i över ett kalenderår. Undervisningen pågick sex timmar två dagar i veckan vintertid och en dag i veckan sommartid, och man höll till i Kyrkhult. Man gjorde avbrott för de mest arbetsamma perioderna i lantbruket. Kursen lockade 11 elever.

Den andra varianten benämndes *Kombinerad undervisning vid kortare kurser*. Kurserna pågick från november 1947 till mars 1948. De återkom de följande åren fram till 1951, då lantmannaskolan skildes från folkhögskolan och blev den nuvarande Lantbruksskolan. Nedan följer en förenklad tabell, hämtad ur årsberättelsen, som visar omfattningen.

Kursort	Kursämne(n)	Ant. lektioner	Ant. elever
Bräkne Hoby I	Praktisk räkning Jordbearbetning Jordens gödsling	20	17
Bräkne Hoby II	Praktisk räkning Jordbearbetning Jordens gödsling	20	17
Gränum	Maskinlära Traktorskötsel	20	16
Jämjö	Allm. utfodringslära Nötkreaturens utfodring Svinens utfodring	20	11
Kallinge	Praktisk räkning Maskinlära	20	12
Kyrkhult	Skogsskötsel	15	15
Lyckeby	Praktisk räkning Traktorskötsel	14	19
Nättraby	Praktisk räkning Traktorskötsel	14	10

Olofström	Maskinlära Traktorskötsel	20	11
Ramdala	Maskinlära Traktorskötsel	20	10
Skönevik	Skogsskötsel	15	11
Tjurkhult	Skogsskötsel	15	10
Tving	Skogsskötsel	15	11
Vilshult	Skogsskötsel	15	11

Dessa 14 kurser lockade totalt 185 elever, vilket ju är ungefär så många som nuförtiden brukar finnas i skolans samtliga kurser. Det är ett rekord, som bör stå sig än idag. Själva undervisningen har endast omfattat två timmar var fjortonde dag. I övrigt alltså korrespondensstudier.

Formen påminner om våra dagars distanskurser på halv- eller kvartsfart vid universiteten. Det hela för också tankarna till de dagfolkhögskolor som startats på många håll i landet, och som ibland vuxit till en filial och ibland till en egen folkhögskola. Denna distansundervisning försvann alltså i och med att Lantmannaskolan gick sin egen väg 1951. Idén har sedan dess inte återupptagits vid folkhögskolan.

SOMMARKURSER

Det var inte många dagar på året skolan stod tom, under seklets första decennier. Utom juluppehållet och andra helger, var det bara en vecka i augusti, i skarven mellan Lanthushållskola I och II, som skolan tog paus. Sommaren 1922 ordnades tre nya kurser: jordbrukskurs för folkskollärare, vägkurs (i Svenska vägföreningens regi) samt en Bibliotekskurs, alla på omkring en vecka vardera. Jordbrukskursen lockade 18 deltagare. Vägkursen bestod av föredrag om vägars anläggande samt demonstration av moderna vägmaskiner och lockade 40 deltagare.

Bibliotekskursen lockade 49 deltagare, varav endast 38 kunde beredas plats. Innehållet låg väl närmare ”traditionell” folkbildning, med föreläsningar i ämnen med litterär anknytning. Den hölls förresten just i den ovannämnda skarven mellan Lanthushållskolorna.

Kurserna återkom med ojämna mellanrum. De enda mer permanenta kursen som startade de åren, var ABF:s semesterkurser (se nedan).

Kyrklig ungdomskurs hölls å andra sidan en vecka i juli 1928. Den ordnades av länets kyrkliga ungdomsförening och lockade ett sjuttioal deltagare.

Att räkna upp alla sommarkurser som förekommit genom åren låter sig inte göras. Låt oss bara nämna växtfärgning, ett ämne som var ”inne” en period på sjuttioalet (men växtfärgning fanns på schemat långt tidigare – se bild!). Lite senare, med ökat miljömedvetande, ordnade vi kurser i att bygga solfångare. Vi har också sett den så kallade Internationella kursen, årligen återkommande, och den vartannat år kommande Japanska kursen – mer om dessa båda under Internationella kontakter.

Så nog har kursutbudet varit mångfacetterat.

SOMMARKURSER FÖR KVINNOR

Kvinnorna släpptes alltså in sommaren 1900 (bortsett från lärarfortbildningarna). Kurserna omfattade i huvudsak sömnad och andra kvinnoyrsslor. Matlagningskurs kom på allvar med det sk "skolköket" 1903. Vad man tillagade finns noggrant redovisat i årsberättelsen. Som exempel återges en veckas matsedel från 1904, med recept och kostnader för tio personer. Varje ingrediens finns redovisad, liksom på öret vad det kostade. Låt oss förenkla det en smula för att se vad man åt på den tiden. I totalpriset ingår också "bröd och tillskott".

Måndag:

Haché-kotletter m. stuvade morötter.

Ingr. bl a rödlök, potatis och "franskt vin", samt flottyr, socker och mjöl till morotsstuvningen.

Grönsoppa med mjölk

Ett slags grönsakssoppa med selleri, purjo, örter och blomkål, socker och ägg. Dessa två rätter kostade 27 öre per person.

Tisdag

Paltbröd med fläsksås. Ingr. torde vara självklara.

Klappgröt med mjölk. Denna "klassiska" rätt byggde på mannagryn, spetsade med saft, potatismjöl och vaniljsocker. Dessa båda rätter kostade 18 öre per person.

Onsdag

Färsfyllt kålhuvud. Huvudingrediens var oxkött, blandat med späck, stötta skorpor, potatismjöl och fläsksvål. Och så kålhuvud, givetvis.

Äppeltårta med vispad grädde. Äppelmos, grädde, mjöl och smör. Dessa båda rätter gick på 31 öre per person.

Torsdag

Irländsk köttstuvning. Bygger på fårbringa, som kokas (?) med rödlök, salt och peppar.

Landshövdingssoppa. Denna herremansrätt bygger på korngryn, blandade med äpplen, äggulor och grädde. Till detta äts skorpbiskvier. Kostnad 38 öre per person

Fredag

Vegetariansk morotspuré. Morötter förstås, men också purjolök, smör och mjöl.

Kålpaj. Ett kålhuvud med smördeg omkring, inkl. risgryn och "portugisisk lök". En sås hör också till; möjligen ingick den i själva pagen.

Sirapsäpplen till dessert. Detta kalas gick på 24 öre per person.

Lördag

Stuvade abborrar med potatis. Stuvning av ättika, smör och mjöl.

Viktoriakräm med mjölk. Den smakade citronskal och reddes med vetemjöl, potatismjöl och smör. Alltsammans kostade hela 31 öre per person.

Söndagen var eleverna lediga. Visst vattnas det i munnen?

Frågan om kvinnor eller inte fanns med redan i den allra första stadgan från 1869. Där sägs att kvinnor må gå folkhögskola "på annan tid". I de nya stadgarna från 1877, när Landstinget tog

över, sägs ingenting om kvinnor. Skolan var för lantbrukarsöner först och främst. När kvinnorna släpptes in, var det just ”på annan tid”.

Kvinnor och män var alltså skilda åt, ända fram till 1930. När sommarkursen 1909 avslutades, höll föreståndare Bolin ett tal, ur vilket kan citeras:

Åt flickorna ha vi ju endast en fjärdedel av denna tid [dvs sex månader för män] anslagen, av vilken tid därtill en anseelig del är anslagen åt praktiska övningar. Detta är ju ett missförhållande, som, så långt det lämpligt kan ske, bör omändras. Det är ingenting, som enligt min åsikt talar för, att kvinnan skulle behöva mindre utbildning än mannen, vare sig hon står som maka vid mannens sida eller som den ensamma, men då tjänsteutövande kvinnan eller som medborgarinna i samhället. Det torde väl dock endast vara en tidsfråga då hon kommer att där intaga sin plats jämsides med mannen.

Sagt alltså 1909. Talet hölls med anledning av att detta var den tionde sommarkursen. Han liknar sedan kursen vid en ”sommarsaga”. Men den får inte vara slut med detta:

Den måste sluta med, att du får prinsen och det halva kungariket. Du kommer helt säkert att fånga dem båda, om du uppställer för dig ett mål att sträva för, ett mål, som avser icke blott den egna fördelen, utan som sträcker sig ut att vara till gagn för dina medmänniskor, din omgivning, din hembygd, ditt fosterland. Och detta mål kan du nå, var du än blir satt, huru ringa än din ställning i yttre avseende ter sig. Och ett kungarike kan du skapa åt dig i det ringaste hem, om du till dina ämbetsmän och tjänare tar med dig tjänstvillighet, det goda leendet, sinne för det goda och sköna i livet, viljan och hägen att hjälpa. [...] Men aldrig hörde vi i sagan omtalas, att den kungadotter lyckades få prinsen och halva kungariket, för vilken, var hon gick fram, det växte tistlar, eller för vilken det hoppade fram grodor vid vart ord hon sade, utan det var den prinsessa, ur vilkens mun en guldring vid varje leende sprang fram, eller rosor växte, där hon gick.

Det var väl vackert sagt om kvinnor?

När det så blir världskrig, gäller det att leva sparsamt. Som exempel på billiga måltider, kan vi se på matsedeln för en vecka under husmoderskolan sommaren 1916.

Måndag 5 juni

Spenatsoppa

Mannagrynspudding med saftsås

Bröd

25 öre per person

Torsdag 8 juni

Vitkålssoppa

Potatistårta

Bröd

22 öre per person

Tisdag 6 juni

Slottsstek med potatis och sallad

Kärnmjölksgelé

Bröd

49 öre per person

Fredag 9 juni

Njurkalvstek med potatis och sallad

Apelsinfromage

Bröd

48 öre per person

Onsdag 7 juni

”Kräva” (brynt fläsk med mjölkstuvning)

med potatis

Röd sagosoppa

Bröd

29 öre per person

Lördag 10 juni

Stekt, persiljefyllt sill med stuvade

bondbönor

Klappgröt med mjölk

Bröd

23 öre per person

Man utsåg också den billigaste respektive dyraste rätten. Billigast blev:

Potatismos med brynt lök

Fisksoppa

Bröd

16 öre per person

Och den dyraste:

Falsk fiskfärs med hummersås

Stekta duvor med legymer och sallad

Jordgubbar med grädde och mandelspån

Bröd och dricka

1 krona och 3 öre per person

Under sommarkursen 1920 gjorde automobilen sitt förmodligen första stora besök i byn. Den svensk-amerikanska Brooklyn-kören turnerade i Sydsverige. I en karavan på tio (!) bilar svängde de upp på gårdsplanen och parkerade framför skolhuset. Ett foto i årsberättelsen visar sex av dem parkerade i bredd och med den vitklädda kören knappt synlig mot den ljusa trappan i bakgrunden. Ingen skulle väl idag drömma om att rada upp en massa bilar framför det vackra skolhuset och sedan ta ett foto. Dessutom är obehörig fordonstrafik framför skolan inte tillåten.

Kurserna växte med tiden, och när vi kommer till 1930-talet benämns de Lanthushållskola I och II, och avlöser varandra under den tid vinterkursen inte pågår. Till 1932 års kurser anställdes en assistent. Man engagerade en f d elev, Maja Nordström, mot fri kost och logi. Vad de egentligen skulle göra förtäljer inte källorna. ”Anställningen” varade endast för en kurs i taget. Det hände alltså att man bytte assistent mellan kurserna.

DEN BLEKINGSKA KVINNODRÄKTEN

På 1910-talet var Sverige fortfarande ett jordbrukssamhälle, och folkhögskolan likaså. För kvinnorna i lantbruket, var det ont om passande kläder. Parismodets påverkan gjorde att kjolarna skulle vara fotsida, så av lätt insedda skäl, blev de ofta smutsiga nertill. Detta problem uppmärksammades i en artikel i Svenska Dagbladet 14 juli 1913. Där skriver Laura Stålhandske, skolans lärare i trädgårdsskötsel, under rubriken ”En vacker arbetsdräkt för våra jordbrukarkvinnor. En trädgårdslärarinnans reformförslag”. Hon konstaterar, att modet föreskriver olämpligt långa kjolar. Samtidigt vill kvinnorna ju klä sig modernt. ”Som man är klädd blir man hädd”, påpekar Stålhandske och undrar sedan om det inte finns några bättre förebilder än Parismodet. Jo, på åtminstone ett ställe i landet har kvinnomodet inte slagit igenom fullt ut:

Vid Blekinge läns folkhögskola har man tagit dessa skördedräkter till modell för arbetsdräkt, avsedd att användas av eleverna i husmodersskolan vid deras skiftande arbete i trädgård, kök, tvättstuga och vävstol. Man har härvid följt de gamla förebilderna ganska noggrant, vad snittet beträffar, endast minskat lite på kjol och ärmvidd. Tyget i de nya dräkterna är hemmavävt och av den blekingska ”gammalblå” färgen med bårder vävda i gropdräll. Tygsort, färg, bård och snitt äro lika för alla, men i dräktens smådetaljer (såsom bårdernas anbringande, ringningen vid halsen, kragen, knäppningen m m) får, liksom på de gamla förebilderna, den individuella smaken råda. Var och en väljer i dessa

mera oväsentliga saker det, som passar henne bäst. Härigenom undvikes tråkig enformighet, och den kvinnliga uppfinningsförmågan får en plats – om också begränsad, som kanske behöves för att bärarinnan skall känna sig tillfreds.

Ett foto i årsberättelsen visar en enkel ”klänning” med tillhörande sjalett. De slutar ungefär på halva vaderna. Bildtext: Gamla blekingska skördedrakter – hvarför ha de kastats bort?

GYMNASTIK, EXERCIS OCH MÅLSKJUTNING

Gymnastik infördes mera regelbundet 1877-78. Två timmar i veckan ägnades åt detta. Övningarna leddes av diverse inhyrda löjtnanter från Karlshamn. Man hade inga redskap; sådana skaffade man först 1881. Det blev därför fristående gymnastik enligt infanteriets instruktioner, vilket också omfattade bajonettfäktning och exercis. Även målskjutning infördes, sedan Karlshamns jägarförbund upplåtits sin skjutbana. Gymnastiksal fick man först med Rosa huset 1902, i Ronneby.

Att ha militär exercis kan verka förvånande, men huvudsyftet har varit att ”genom lämplig motion tillgodose de vid stark rörelse och ständigt kroppsarbete vane elevernas fysiska välbefinnande”.

Som en del av gymnastikundervisningen bjöd man också på målskjutning. Som examensprov ordnades prisskjutning med salongsgevär då läsåret avslutades. Så här ser resultatlistan från avslutningen 1899 ut enligt årsberättelsen:

1:sta pris	Emil Edvardsson	38 points	4:00
2:dra pris	Gottfrid Håkansson	37 ”	3:00
3:dje pris	Sigfrid Svensson	36 ”	2:00
4:de pris	Emil Olsson	35 ”	1:50
5:te pris	Karl Johansson	34 ”	Bokpris
6:te pris	Bernhard Petersson	34 ”	Bokpris
7:de pris	Manfred Nilsson	33 ”	1:25
8:de pris	Oskar Olsson	33 ”	0:75
9:de pris	Alfred Svensson	20 ”	0:50

Observera att det faktiskt står ”points” - inte poäng - i resultatlistan. Ofta blandade man bokpriser med penningpriser. Man kan undra hur mycket böcker kostade. Och vad var det för böcker?

Bakom dessa övningar kan man ana den år 1860 bildade skarpskytterörelsen. Upprinnelsen var Krimkriget, som fick riksdagen att höja övningstiden för den indelte soldaten från 15 till 30 dagar. Detta räckte inte för försvarsvännerna, och med Viktor Rydberg som drivkraft, startades skarpskyttekåren i Göteborg och Helsingborg. Den var militärt organiserad och hade statsunderstöd. Rörelsen tog ny fart med unionsupplösningen 1905 och var livaktig ännu på 1910-talet. För dessa övningar inköpte skolan av den forne styrelseordförande kustchefen Landergren år 1879 20 st. skarpskyttegevär till vänskapspris, 35 kr.

TAL- OCH DISKUSSIONSÖVNINGAR

Ända från början lade man stor vikt vid något vi kan kalla kommunalkunskap. Det gick ut på att förbereda eleverna för föreningslivet och för att delta i kommunalstämmor – med andra ord en bildning i demokrati. Ämnet integrerades med modersmålet och benämns talövningar. Vissa år lades dessa utanför schemat, efter dagens slut. Man ordnade helt enkelt fingerade kommunalstämmor där man tränade mötesteknik i praktiken. Ämnena som togs upp rörde av naturliga skäl jordbruket och sådant som låg eleverna nära. Det förekom, inte alltför sällan, att elever gjorde karriär inom kommunfullmäktige eller andra organisationer, efter att ha skolats i Bräkne-Hoby.

Dessa muntliga övningar utvecklades till ett slags diskussionsaftnar, där ämnet var fritt. Någon elev tog på sig uppgiften att välja ämne och göra en inledning och därefter var ordet fritt. Det verkar som, att döma av årsberättelserna, ingen var tvungen att vara diskussionsledare; emellertid tycks böter ha utgått om man inte yttrade sig. Man får tänka sig att bara de mest talföra eleverna vågade sig på denna uppgift. Men den var säkert nyttig.

Vad intresserade man sig då för? Jo, till exempel:

- Hvilka äro landbrukarens nyttigaste husdjur? undrade Olof Svensson från Qvallåkra
- Kan kortspel anses utöfva något skadligt inflytande? undrade Olof A Andersson från Yttra Tång
- Borde icke skottpengar utbetalas för dödandet af kråkor? tänkte Peter Karlsson från Ledja
- Borde icke jordbrukaren mera allmänt begagna selar till sina oxar än hvad nu är fallet? funderade Sven Olsson från Dröspa kring.
- Hvilket är det tjenligaste taktäckningsämnet? Ola Jeppson från Mörrum tog upp detta.

Dessa punkter är hämtade från 1879/80. Den sistnämnda punkten var den kanske mest populära under många år.

Vi gör ett nedslag 1891/92. I årsberättelsen listas de för året nya diskussionsämnena. De är tio, och av dessa rör nio jordbruk och boskapsskötsel. Men den tionde lyder:

- Stundom göres mot folkhögskolan den tillvitelsen, att hon alstrar högmod samt olust för arbete hos sina lärjungar. Är denna tillvitelse befogad? undrade Jöns Björnsson från Dalanshult (jämför nedan!).

Tyvärr upplyser inte källorna vad diskussionen ledde till.

1893/94 års upplaga av diskussionsämnena rör också i mångt och mycket jordbruket. Men ett avviker:

- Hvilka äro i allmänhet de fördelar och olägenheter, som en yngling har af att någon tid vistas utom hemmet? undrade Sven Björnsson från Dalanshult (jfr broder Jöns ovan!).

Andra ämnen som ständigt återkom var: taktäckningsmedel, (torv, halm eller tegel), vägbronning (dvs hur och när man ska lägga nytt grus på vägen), nyodling eller emigration, oxar eller hästar som dragdjur, tröskverk eller handtröskning, trädgårdsodling, försvaret

(indelningsverket fanns kvar till 1901), fattigvården, dryckenskap och lönnkrögeri, järnvägar, kortspel, dans, kvinnliga sommarkurser.

Det kan för en nutida läsare vara lätt att dra på munnen åt de spörsmål som drogs fram. Men det hade säkert relevans för den tidens lantbrukarsöner. Och ännu viktigare är att vi här ser exempel på en demokratifostran, som torde sakna motsvarighet utanför Skandinavien. Diskussionsövningarna formades med tiden som ett slags fingerade kommunalstämmor. Ytringe kommun och Ekinge landsting bildade grund för övningar i demokrati och med avsikt att förbereda för en karriär som kommunal förtroendeman. Vår skola är givetvis inte det enda exemplet. Hela folkbildningen har från början stått på fri och frivillig grund. Studiecirkelarna, som startade på olika håll i landet under 1800-talets senare hälft, har kanske berört många fler. Men dessa övningar har betytt oerhört mycket för landets politiska utveckling. Märk väl, att vi på den tiden inte hade något allmän rösträtt och heller inte någon demokrati i dagens mening. Den kom senare. Men den kom.

Under en av dessa övningar myntades vad som kan kallas ett bevingat uttryck. Ämnet var: hur ska tillfälle ges till fortsatta diskussioner efter tiden på folkhögskola? Axel Håkansson i Kullemåla menade, att det visserligen finns sådana föreningar, men att dessa "äro alltför speciella och gå i sina specialiteter ända till ytterligheter, dem ej alltid en karl med själfständig uppfattning kan gå in på." Det var just det som var målet med alltihop – och det borde väl gälla hela folkbildningen i stort: *en karl med själfständig uppfattning*. Och i jämlikhetens namn må vi byta ut ordet karl mot kvinna.

FÖRELÄSNINGAR

Genom tiderna har det hållits föreläsningar i de mest skilda ämnen. Till en början förekom de i stort sett bara vid läsåret början och avslutning, men efter hand ökade de i antal, och tog kanske riktig fart i och med de nordiska festernas införande. Ämnesvalen speglar tidens idéströmningar, och vad som ansågs angeläget för skolan – och för bygden, för många föreläsningar var öppna för allmänheten. Man kan tänka sig att de utgjorde ett slags nöjesevenemang. Låt oss därför se vad som bjöds.

Hösten 1902 bildades Ronneby föreläsningförening, vilken "hyrde in sig" i gymnastiksalen (Rosa huset). Därmed blev föreläsningarna lätt tillgängliga för eleverna. Samtidigt började skioptikonbilder komma till användning, och det gjorde naturligtvis föreläsningarna mer populära. Vårterminen 1903 kan nämnas:

- *Tvärs igenom Nordamerika med Pacificbanan*, av adjunkt H Fjellander.
- *London*, av dr. F O Lagerstedt
- *Solsystemets utvecklingshistoria*, av docent E Strömgren
- *Niagara och dess historia*, av docent A Henning.

Alla dessa var försedda med skioptikonbilder. Föredragen om "Hvad runinskrifterna förtälja", "Tron på mänsklig odödlighet", "Brott och straff" samt "Majoritetsval och proportionsval" saknade bilder.

För eleverna enskilt hölls det året föredrag om "Spritdryckerna och ungdomens ideal" av folkskollärare J Wiberg. I samband därmed bildades en filial till Svenska Studerande Ungdomars Helykterhetsförbund (SSUH). Filialen antog namnet Snöfrid.

Året därpå lockade skioptikonbilderna med månen samt havsdjupen. Utan bilder föredrogs bl a om Israels profeter, samt "Socialiststaten – dess likheter och olikheter med det nuvarande samhället" av professor K Wicksell. Notera, att någon socialiststat ännu inte bildats. Ryssland var ännu tsarrysland. Marx och Engels hade fört ut sina budskap över världen. Föredraget måste ha byggt mycket på detta, och i övrigt varit mycket visionärt. Så här efteråt, nära hundra år, två världskrig, en socialiststats uppgång och fall senare, vore det mycket intressant att veta vad det innehöll.

Med tiden blev detta en livlig verksamhet. Det blev skolans ansikte utåt, mot bygden. Folk drogs till mörka föreläsningssalar för att få lite bildning och titta på skioptikonbilder. Dessa tidiga diabilder, var kanske det mesta bildflöde gemene man fick uppleva före televisionens ankomst.

Vi kan titta på utbudet läsåret 1928/29. * betyder att föredraget var avsett endast för Lanthushållskolan, ** att det var försett med skioptikonbilder. F betyder att Hoby föreläsningförening stått som arrangör.

24/9 Fil. och teol. dr Rurik Holm: *Livets värde* *F
11/10 Prof. Th. Walter: *Det natursköna Schweiz* *)** F
23/10 Fil dr P Holm: *Våra tidningar förr och nu*. F
1/11 Rektor: *Tal till eleverna* (vid vinterkursens öppnande).
6/11 Dr Johan Feuk: *Gustav Adolf som litterär personlighet*
18/11 Pastor C Dymling: *Vad är själen?**)
24/11 Prof. Chr. Barthel: *Baljväxtkultur* (vid lantmannaföreningens sammanträde i Ronneby)
24/11 Konsulent Nils Olsson: *Aktuella spörsmål rörande hönsens utfodring* (trol. samma tillfälle).
16/1 Redaktör S Balcke: *Intryck och äventyr under 20 års resa jorden runt* *)**
26/1 Doc. A Borelius: *Dalarna i bild och dikt* **)
1/2 Löjtnant S Leander: *Viktor Rydberg*
26/2 Rektor E Forslid: *Vardagslivet på landsbygd och i städer under medeltiden* **)
9/3 Fil dr N Sylvén: *Kritik över kornutställningen* (vid jordbruksmässan i Ronneby)
9/3 Nils Hansson: *Om skogsinventeringen i Blekinge* (samma tillfälle)
9/3 Kyrkoherde G Herrlin: *Minnestal över de avlidne* (Nordiska festen)
9/3 Rektor Ernst Larsson: *Holberg och hans komedier* **)
10/3 Lantbrukare Ragnar Svensohn, Bostorp: *Ligga nutidens människor efter våra fäder i fråga om duglighet och arbetsprestation?* (Folkhögskoleförbundsmötet)
13/4 Rektor: *Avskedstal till eleverna*.

Ovanstående får ses som typexempel. Ett par mer tankeväckande exempel kan hämtas från våren 1930: *Nutida ungdomsproblem*, av fru Ester Lutteman, och *En 5.000 kilometers resa genom Saharas öken*, av kapten T Orre (med skioptikon, förstås). Andra mer kuriösa exempel från 1934: *Storklas och Lillklas*, av skådespelare H Falck, samt *Bland grottor och grottmänniskor å Mount Elgon*, av prof. Gerhard Lindblom. 1935 berättade prof. L Bachman om *Det levandes uppkomst på jorden och dess spridning genom världsrymden*. Och 1938 kom självaste Sten Bergman och berättade: *På hundsläde genom Kamtchatka*. Den som fått vara med!

Går vi fram till femtiotalet, finner vi ämnen som *Hur blir en flicka gift?* av förf. Elsa Björkman-Goldschmidt (1954). Och redan året därpå föreläste talman Anders Olsson, Mora, om televisionen.

Kanske är dessa föreläsningar det bästa exemplet på sann folkbildning. Man måste inte vara elev vid folkhögskolan, man kunde komma ändå. Det är en verksamhet som väl tynat bort rent allmänt, utkonkurrerad av massmedier. För närvarande ligger den vid denna folkhögskola helt i träda. Ett litet undantag var den nedan nämnda kursen i lokalhistoria; den lockade företrädesvis äldre personer. De yngre inhämtar väl samma kunskaper via Internet. När dessa rader skrivs, ska Bräkne-Hoby bli "världens första IT-by". Därmed blir väl framtiden för den sortens verksamhet ännu mer osäker. Eller? Kanske ligger det något "djupare" i att samlas några stycken rent fysiskt och tillsammans lyssna till ett underhållande och bildande föredrag, kanske med något så gammalmodigt som diabilder. Framtiden får utvisa.

Karl Engström skriver apropå detta i Ekskölden 1969/70:

Även folkhögskolan hotas nu, liksom folkbildningsverksamheten i övrigt, med att bli indragen i "rationaliseringskvarnen". Allting skall ju nu för tiden vara enbart nyttigt. Det nöjsamma ska överlätas åt professionella underhållare i radio och television samt åt restauratörer. All undervisning bör enligt de tongivande inriktas på utbildning.

Skrevet alltså 1970. Sedan dess har nyttigheten inte makat åt sig.

LITTERATUREN GENOM TIDERNA

Litteraturen har haft en given plats redan från början. I årsberättelserna finns, fram till ungefär 1914, noggrant redovisat vilka litterära verk som togs upp. En del författare är sådana som fortfarande ingår i allmänbildningen. Vi tittar på läsåret 1910/11.

För folkhög- och lantmannaskolan:

Selma Lagerlöf: Jerusalem

Viktor Rydberg: De vandrande djäknarna

Heidenstam: Stycken ur Karolinerna samt Svenskarne och deras hövdingar.

Blanche: Kråknästet

Björnsson: Synnöve Solbakken m m

H C Andersen: Sagor

Runeberg: Noveller

samt småbitar av Frithiof Holmgren, Ödman, Pelle Molin, Ernst Ahlgren, Sigurd, Rosenegger m fl

För sommarkursen:

Heidenstam: Karolinerna

Selma Lagerlöf: En herrgårdssägen

Jonas Lie: Lotsen och hans hustru

Stina Swartling: Så ska vi ha't

Runa: Röster

samt småbitar av Runeberg, Topelius, Fröding, Pelle Molin; Ödman m fl.

Listorna ovan är ingen fullständig förteckning över genomgången litteratur, men de ger en bra bild av tidsandan i riket. Eleverna skulle inympas fosterlandskärlek. Strindberg förekommer vissa år. Dessutom hedrades han vid vårfesten 1913 med sitt namn inskrivet på bautastenen (han dog som bekant i april 1912). Att det skiljer en smula mellan vinter- och sommarkurserna – och därmed mellan könen – kan vi inte dra några slutsatser av. Timtalet för ämnet var i båda fallen lika, en veckotimme.

I årsberättelsen 1917/18 finns ingen lika noggrann uppräknings. Däremot några finstilta rader om hur studierna gick till:

Efter en inledande översikt av de sköna konsterna och deras betydelse för vårt folk har därefter uppmärksamheten fästats på vår folkdiktning och i sammanhang därmed Eddan samt medeltida legender. Huvudvikten har dock ägnats åt 1800-talets svenska författare och i sammanhang därmed uppläsning av valda stycken ur deras verk. Under ett par timmar har ock den svenska målarkonsten behandlats. En timma i veckan under vårterminen utbyttes litteraturläsningen av självstudium av eleverna under lärares närvaro, då eleverna efter eget val fått studera något populärvetenskapligt ämne eller detalj därav, för att därigenom vänja eleverna vid att gå mera på djupet av ämnen av mera gedigen art. Behovet av att de behöva vänja sig därvid synes av, att många vid dessa självstudietimmar visa benägenhet för att vilja alltför ofta byta om böcker och ämnen efter att blott under en kort timma ha försökt sig på en sak.

Sagt av fil lic Åke Campbell, biträdande lärare i folkhögskolan. Den sista meningen äger giltighet än idag.

BIBLIOTEK

Ett bibliotek i den grundläggande betydelsen boksamling, tycks ha funnits från första början, i varje fall om fler än två böcker räknas som en samling. Hur det förhöll sig under tiden före Bräkne-Hoby har inte gått att utreda. Med det nya skolhuset 1917 fick vi ett lärarum som samtidigt var bibliotek; det låg till höger om stora ingången och idag är det ett ”öppet” dagrum – väggarna revs under den stora ombyggnaden sommaren 1956. Där höll alltså lärarna till på dagtid och eleverna släpptes in först efter kvällsmaten. Klockan 22 stängdes det; lördag och söndag var det helt stängt.

Vid den stora renoveringen 1956 flyttades biblioteket till rektors matsal, dvs innanför dagens rektorsexpedition, ungefär där arkivet nu är, och senare ökade öppettiderna till alla dagar 7-22. När villorna togs i bruk, försvann de sista elevrummen från huvudbyggnaden, och biblioteket kunde flytta upp till tredje våningen där det fortfarande finns.

När vi kommer fram till 30 juni 1964, består bokbeståndet av 4467 band, enligt en notering i årsberättelsen.

Länge rådde någon slags självbetjäning. Läsåret 1970/71 fick svenskläraren Lars Westerberg tjänstgöra som bibliotekarie några timmar i veckan. Sedan några år har vi ”lånat” Annika Hultén från Ronneby kommun, som har en del av sin tjänst här.

Bokbeståndet bestod från början till stor del av böcker donerade av Olof Hammar. Därför var också mycket på danska. H C Andersen, givetvis; någon svensk översättning fanns inte. Men där fanns också Oelenschläger och H C Ørsted. Oelenschläger nämns fortfarande i litteraturböckerna, fast på få rader. Ørsted är mest känd för att ha upptäckt elektromagnetismen, men han var också reformpedagog. Idag torde han vara helt okänd för gemene svensk. Men han fanns i biblioteket på 1870-talet, men utlånades, av bevarade journaler att döma, aldrig. Det visar dock hur pass danskinfluerad Hammar var och hans ambitioner att delge lärjungarna sina intressen. H C Andersen lånades flitigt, möjligen också Oelenschläger, på anmaning av någon lärare. Men att blekingisk lantbrukarungdom skulle intressera sig för Ørsted var nog att överskatta deras förmåga.

I bokhyllorna förekom också svenska och nordiska folksagor, Tegnér, Runeberg och sådant som passade in i nygöticismen – se vidare s 00.

Som ett uttryck för det folkloristiska intresset fick eleverna göra egna forskningar några år på 1870-talet. De sändes helt enkelt ut i byarna och nedtecknade gamla sagor och sägner. Dessa samlades ihop och förvarades på skolan, tills Johan Feuk år 1940 sände in materialet till Folklivsarkivet i Lund. Där kom det senare under ögonen på Jan-Öjvind Swahn. Han insåg, att det rörde sig om ett pionjärarbete – det äldsta större bidraget till Blekinges folkloristiska utforskning. Jan-Öjvind Swahn skriver om upptäckten i Ekskölden 1960, och där finns också en av sagorna avtryckt. Två andra sagor, eller sägner, finns i Ekskölden 1970-71. Den ena, ”Isfarten”, står i fråga om blodighet inte moderna amerikanska filmer efter.

Detta sätt att arbeta har – givetvis – danska förebilder. Där är det, eller har i varje fall varit, vanligt att folkhögskoleelever skickas ut på liknande forskningsuppdrag – amatörer, vägleda av ett proffs. Metoden lever för vår del på sätt och vis kvar på Vattenekologilinjen. Elevernas undersökningar av vattenkvalitet, laxens hälsotillstånd med mera, liknar denna metod. Den kan, som synes, tillämpas i alla ämnesområden.

FESTER, JUBILEER OCH SAMKVÄM

Genom tiderna har en hel del festligheter ägt rum vid skolan. Den Nordiska festen ägnas en särskild rubrik. I övrigt har det varit fest vid kursstarter och avslutningar. Några exempel får räkna.

Första stora jubileet var 1909, 40 år. Vid vinterkursens avslutning höll rektor Bohlin ett tal, hållet i den gängse tidsandan. Han går främst igenom elevutvecklingen genom tiderna (delar av talet finns avtryckt i årsberättelsen). Målet för skolan bör vara ”att hon måtte vara en rätt förkämpe i bildningens tjänst, ett gagnande led i kedjan av de anstalter, som främja fosterländsk odling och lagbundet samhälle” (citattecken även i årsberättelsen).

När lantmannaskolan 50-årsjubilerade 1937, sändes första delen av evenemanget direkt i radio! Lyssnarna fick höra sång, givetvis, och högstämda tal. Och att det gick ut i radio, måste tyda på ett icke föraktligt massmedialt intresse.

Till de festligare inslagen får väl räknas filmstudion, som inrättades på femtiotalet. Den första noteringen är från 29 oktober –56, då man visade *Den sönderslagna krukan* med Emil Jannings. Sedan följde visning ungefär var fjortonde dag under vinterkursen. På repertoaren förekom flera klassiker, som t ex *Rashomon* (Kurosawa), *Gatans desperados* (Buñuel), *De 39 stegen* (Hitchcock). Dock synes verksamheten ha avklingat under sextiotalet och filmstudion dog 1962. Det fanns ju biograf i byn en gång, och sedan kom ju televisionen.

Vi ska naturligtvis inte glömma det stora hundraårsjubileet, den 22 november 1969. Det hårdbevakades av lokalpressen. Det finns förstås också refererad i årsberättelsen 1969/70. Dagen började med hälsningstal av styrelsens ordförande Olaus Nyberg. Särskilt inbjudna var landshövdingparet Thure och Astrid Andersson, undervisningsrådet Gösta Vestlund (numera folkbildningens grand old man och ännu aktiv som föreläsare) och vår förre rektor Folke Wirén. Kommunala musikskolan i Karlskrona underhöll. Vår egen operastjärna Laila Andersson sjöng (mer om henne under Människorna). Gösta Vestlund gav en tillbakablick om skolans tillkomst och tidiga historia. Folke Wirén, Johan Feuk, landshövdingen och Agnes Wirén sällade sig till talarnas rad, med paus för middag. På kvällen gav Christina El Amrani, elev i första årskursen, ”Resan till de gröna skuggorna” av Finn Methling, där hon gjorde enda rollen. Regi: Svante Sundvik.

NORDISK FEST TILL FÄDRENS MINNE

Med början 1896 avhölls på skolan varje vår, i regel i mars, en s k Nordisk fest, i dagligt tal ”årsfest”. Bakom dessa stod senare det 1897 återuppståndna elevförbundet, även kallat Folkhögskoleförbundet (se nedan). På dagen kunde styrelsen hålla ett formellt årsmöte. Kvällen ägnade man åt sång, musik och tal och kanske diktläsning, förutom förtäring. Låt oss, som typexempel, titta närmare på 1897 års fest, så som den refereras i årsberättelsen.

Festen avhölls på Skogsgården i Ronneby, då tillhörig landstinget. Klockan halv tolv samlades man och sjöng unisont ”Var välkommen envar under ungdomens tak...”, dvs den

gamla ”klassiska” folkhögskolesången. Föreståndaren, Nils Helmstein, talade sedan ”Om folkhögskolans senaste erövringar”. Han framhöll bl a att två nya folkhögskolor tillkommit. Den ena av dem, Bodens folkhögskola, var världens nordligaste.

Klockan två började gymnastikuppvisningen. Den ägde rum i volontärskolans gymnastiksal, dit fö all gymnastikundervisning (eller snarare exercis) var förlagd, då skolan ännu saknade egen gymnastiksal. Under ledning av fanjunkare Wedell, genomförde samtliga elever, iförda gymnastikdräkter, både fristående och ”apparelj-gymnastik” (vilket torde vara det vi menar med redskapsgymnastik).

Så fortsatte festen klockan halv sju i skolans högtidssal. Bakom talarstolen fanns en vacker flaggdekoration med Blekinge läns vapen. På båda sidor stod ett stenkummel med resta bautastenar av transparent papper. På dessa kunde man, i transparent belysning, läsa namnen på under året avlidna, mera bemärkta personer i Norden, och med tiden även gamla elever. Där fanns också draxlingor med texterna: ”Ej med klagan skall ditt minne firas, ej likt dens, som går och snart skall glömmas”, resp. ”De döde lefva”.

Så sjöngs det allsång. Bland de idag mer kända sångerna kan nämnas ”Vår Gud är oss en väldig borg” samt ”Du gamla, du friska” (som det hette då; innan den blev vår nationalsång mera officiellt). En ofta återkommande sång var ”Härlig är döden, när modigt i främsta ledet du dignar...” (jämför minnet av den tappre soldaten i talet nedan). Nils Helmstein höll föreläsning om Finlands folkhögskolor. Därefter följde en offentlig diskussion över ämnet: ”Huru skall folkhögskolan kunna verka för att bland länets inbyggare väcka intresse för fruktodling i större skala såsom binäring till jordbruket?”. Därefter beslöt man att införa fruktodling som läroämne på folkhögskolan. Några fler sånger, och sedan avslutades kvällen omkring klockan elva.

Vi ska inte glömma rektor Bohlins hustru Selma, på sin tid en uppskattad musiker och kompositör. Vid alla nordiska och andra fester skötte hon musiken. Vid skolhusets invigning i Hoby framfördes hennes tonsättning av Eggertz Blekingehymn (texten finns i årsberättelsen). Hon undervisade också i sång för kvinnliga sommarkursen.

Vid följande års nordiska fest, väcktes frågan om en kvinnlig folkhögskola i Blekinge. Man konstaterade att av landets 28 folkhögskolor, var det bara fem, förutom denna, som inte var upplåtna för kvinnor. Det var alltså på tiden att öppna folkhögskolan även för kvinnor, sade man. Problemen var bara: var skulle kvinnorna hålla till och när skulle kursen pågå? Att låta kvinnor och män delta i samma undervisning, reflekterade man inte ens över! Lösningen blev en sommarkurs för kvinnor, vilken startade sommaren 1900. Ämnena var i viss mån desamma som för ”vanliga” vinterkursen. Bland de 44½ timmarna per vecka, märks naturkunnighet och hälsolära (3), huslig ekonomi (2), och icke minst kvinnlig handslöjd (15). Kursen pågick 2 maj – 2 augusti (se vidare under Sommarkurser för kvinnor).

Åter till årsfesterna. Vid 1903 års upplaga höll rektor E Wadstein, Karlskrona, ett ”Minnestal öfver de aflidna”. Det ger en utmärkt bild av tidens strömningar. Så här börjar det:

Minne! Underbara makt! Från din tron i själslifvets djup sträcker du din spira ut öfver det förflutnas natthöljda nejder, öfver denna tysta värld, där bruset af tidens älf icke höres, dit dagens oro icke når, där rikedom och armod, glädje och sorg, kärlek och hat omslutas av samma slummer, samma frid. Men, när din stämma ljuder, då öppnas grafvarna. När dina klockor ringa samman, då stå de bleka gästerna upp. Det samlas, det nalkas på månbelyst stig, deras långa, tigande tåg. Vi känna igen dem

alla. Ty åt vissnade kinder har du för ett ögonblick lånat lifvets färg, i slocknade blickar tändt dess stråle åter. Underbar är förvisso din makt, o minne! En konung är du, om ock i skuggornas rike. Men du är en skald tillika. Du omdiktat verkligheten, du breder öfver personligheterna ett förklaringsljus, som lämnar i skuggan allt det tillfälliga, abnorma och värdelösa, för att i desto starkare belysning framhålla deras sanna väsen, allt det bästa, de innerst tänkt och velat. När din hand griper i själens strängar, hur strömma icke tonerna än jublande, än allvarliga eller sorgbundna, mestadels dock mildt vemodiga, likt sagoljud, förda öfver tidens haf från fjärran land. Godt är att minnas, ty minnet slår bryggor mellan forntid och nutid samt bevarar enheten och sammanhanget i vårt intellektuella lif. Men sitt sedliga värde får minnet först, när det helgas af trohetens ande och alltså i sina yttringar framträder såsom dennas uttryck och tolk. Godt är därför att troget minnas. Om det i allmänhet gäller som en sanning, att hos de germanska folken den ideella världsåskådningen nått sin högsta renhet och fulländning, så våga vi ock påstå, att ingenstädes dennas innersta kärna, personlighetsprincipen, kommit till sådan mognad som i det nordiska folkmedvetandet, och ingenstädes till sådan sund mognad, som just hos oss, Sveriges folk.

Och så håller det på. Talaren kommer sedan in på personerna på bautastenen, vilka omnämns i liknande tongångar. Ingen av dem är bekanta namn idag för gemene man. Jo, en kanske, målaren Bengt Nordenberg. Om honom heter det till sist, att han blev en "trogen 'Düsseldorfare' till dess han, sedan penseln länge vilat, 80-årig anträdde 'den sista färden'". De hyllade var, förutom konstnärer, i huvudsak professorer, publicister och militärer. Om med. jubeldoktorn Charles Dickson (88 år) heter det till sist: "Lång blev hans arbetskonst, hedrande och gagnrik hans gärning". Vackert! Juristen Otto Wilhelm Staël von Holstein var tydligen känd för ett häftigt humör. Därför slutar hans minne så här: "Men - allvarlig var hans strävan och dugande hans gärning. Det öfriga utjämnar den store nivellören, döden". Låt oss ta ett annat exempel - minnet av en tapper soldat kräver hela arsenalen:

Trummorna hvirfvla, kanonerna dundra – hör! Gäller det måhända på nytt vid Perdakoski eller vid Oravais? Är det Eberhard Ernst von Vegesack, som än en gång, den sista, för sina glesnade skaror till seger och död? Nej [...] det finns mer än en hjälte i släkten. Sonsonen Ernst Mathias har lämnat fädernejorden för att på andra sidan Atlanten låna sin arm åt kampen för frihet och människorätt. Det är därifrån vapendånet kommer, det kommer från Antietam, där Vegesack såsom chef för 3:e brigaden afgör dagens öde, då han i mördande kulregn med lejonmod stormar uppför höjden, återtar de förlorade positionerna samt därmed återställer förbindelsen mellan högra flygeln och centern af Mc Clellans armé. Antietam ensamt har dock icke skapat Vegesacks rykte. Det återljuder från Yorgstown, Seven, Pines, Fir Oaks och Gettysburg, från tjugu strider. Höljad af sår och ära återvände Sveriges frejdade son efter lyktad frihetskamp till sitt fädernesland, där ännu en lång tid af hedrande och gagnrik verksamhet vardt honom beskärd. Men när han så 82-årig efter sin sista strid anträdde sin sista färd, så sveptes stoftet i Förenta staternas stjärnduk vid sidan af Sveriges gula och blå, ty för Sveriges urgamla frihet hade han lefvat och för Amerikas unga frihet hade han blödt, "riddaren utan fruktan och tadel", "den tappre generalen".

Stavningen av de amerikanska ortnamnen förbryllar något. En kvalificerad slutledning ger att det ska heta Yorkstown, Seven Pines, Four Oaks och, förstås, Gettysburg. Antietam torde vara rätt: namnet påträffades av en slump av undertecknad vid sökning på nätet i USA:s nationalarkiv! Hursomhelst är det onekligen ett intressant levnadsöde.

I talet omnämns 30 personer i liknande ordalag. Talet återges i sin helhet i årsrapporten och upptar drygt sexton (!) sidor, allt i samma nationalromantiska stil. Mandom, mod och morske män!

Årsfesterna hade alltså en stark prägel av fosterlandskärlek, nationalromantik och gamla vikingaideal. Måhända var inte alla minnestal lika långa och högstämda. Den sista festen av detta slag avhölls 1951.

Vid årsfesten 1910 väcktes frågan om universitet och folkhögskolor skulle kunna samarbeta. Doktor C W von Sydow, lärare på skolan 1906-08 och sedermera professor vid Lunds universitet, höll ett anförande i frågan, varefter diskussion utbröt. von Sydow själv tyckte givetvis att det vore värt ett försök, men studierna i skilda ämnen, skulle då beröra hembygden, något som ofta betonades. Rektor Bolin var mera tveksam. Han framhöll de talrika föredrag som hölls (i samarbete med föreläsningsföreningen), och tyckte tydligen det fick räcka. Än idag finns som bekant inget utbrett samarbete med något universitet. Ett litet exempel från sen tid, är den 10-poängskurs i lokalhistoria, som gavs i samarbete med Lunds universitet, med inledning, tre öppna föreläsningar varannan lördag under en höst och en avslutning. Upplägget påminner mycket om gångna tider – i positiv mening.

För en nutida läsare ger det här intryck av någon slags ”götiscism”. Det Götiska förbundet skapades i början av 1800-talet för att återuppväcka ”de gamla göternas anda”. Förgrundsfigurer var författarna Geijer och Tegnér. Man dyrkade vikingatiden och dess anda. Intresset för den svenska, eller kanske snarare nordiska, historien vaknade, och med detta följde en fosterlandskärlek som vi väl aldrig sett maken till, vare sig förr eller senare.

Den här sortens fester var ett uttryck för nygöticismen och för skandinavismen. Den ursprungliga göticismen hör i tiden hemma i det begynnande 1800-talet och efterträddes av skandinavismen mot mitten av 1800-talet och när vi kommer till senare delen av samma sekel, har göticismen blommat upp än en gång. Bakom detta stod bl a P A Gödecke, fil. dr vid Uppsala universitet 1872, och i korta perioder rektor för Lunnevad och Kävsta. I ett föredrag på Lunnevads folkhögskola 1/2 1870, talade han om Runeberg och lovprisade Fränrik Ståls sägner. Han nämner också inledningsvis Eddans betydelse:

Det gifves få ting, som äro mer egnade att blifva en väckelse till lif och kraft hos ett folk, än medvetandet att hafva egt en forntid, en ädel och härlig forntid. Så har den alltmer vidgade kännedomen om Eddans sänger kraftigt bidragit att stärka vår egen fosterlandskänsla och fostra hos oss ett mer ursprungligt, nordiskt sinnelag.

Nordiska fester utspelades självklart också på andra håll, kanske särskilt i den akademiska världen. En teckning i Folkhögskolan 100 år visar den nordiska festen vid Nordvestra Skånes folkhögskola för qvinnor 1879. Den visar en festsal, dekorerad med girlanger i taket, och på scenen några granar och en bautasten. Våra egna nordiska fester nämns därvid. En föregångare hölls i mars 1890, men det dröjde alltså till 1896 innan dessa fester blev regelbundna. Folke Wirén nämner, enligt samma källa, att dessa hölls oavbrutet i 52 år. Kanske det. De får mindre och mindre utrymme i årsberättelserna. Några gånger under andra världskriget inställdes festen, mest beroende på att mul- och klövsjukan och scharlakansfeber härjade. Och den allra sista hölls alltså 1951.

MÄNNISKORNA

De viktigaste personerna på en folkhögskola är ändå eleverna. Alla de som genomgått skolans kurser genom åren, låter sig väl inte räknas. Det skulle vara givande att följa elevernas öden: vad blev det av dem? Den äldste, eller snarare tidigast födde, återfinns (av allt att döma) i första vinterkursen. Sven Svensson från Horsaryd var född 1838 och således 31 år gammal. De flesta av hans klasskamrater var ungefär tio år yngre. Man kan lätt tänka sig att Sven Svensson hade familj och kanske ett eget litet jordbruk. Han kan möjligen ha varit dräng. Men

terminsavgiften uppgick till 30 rdr silvermynt. Detta i en tid, när skolans båda lärare tjänade 1000 resp. 700 rdr på en 5 månaders kurs. Avgiften ansågs vara i högsta laget, och bidrog säkert till att skolan drog till sig välbärgad ungdom.

Små anteckningar för hand i årsberättelsernas elevlistor, kan ge spännande upplysningar. Några for till Amerika, trots att en bidragande orsak till att satsa på "högre folkskolor" var just att hejda utvandringen. Andra for lite längre. Anton Emil Lindström från Karlsnäs (född 1874), stupade i Boerkriget i slaget vid Magersfontein 1900, enligt en notering med röd kulspets. Han omnämndes på årsfesten 1901, i ordalag liknande dem på sid. 00.

Varför han egentligen hamnade i Sydafrika finns inget svar på. Hans föräldrar kom flyttande från Skåne och slog sig ner först i Karlsnäs, senare i Sörby, men stannade där bara ett år, innan de flyttade vidare till Stoby i Kristianstads län. Anton Emil hade ju god utbildning och skulle mycket väl ha kunnat försörja sig på jordbruk i Sverige. Kanske greps han av äventyrlust. Men troligare är att han tänkt sig leta diamanter och på så sätt skaffa en förmögenhet. Ingen vet vad han gjorde under de fyra år han vistades där innan kriget bröt ut. Han gick med i den Skandinaviska frikåren på boernas sida. Boerna var den starkare parten i kriget, men även där skördades (givetvis, som i alla krig) offer. Den 11 december 1899 stupade han, ännu inte fyllda 26. På platsen restes 1908 en minnsten över den Skandinaviska frikåren, där hans namn finns med.

Ett litet hum om vad som hänt några av de elever som strömmat igenom skolan genom tiderna, får man i Eksköldens första årgång. Ragnar Thomasson i Mörbohult gör där en genomgång av alla de 71 elever från Kyrkhults socken, som till dags dato genomgått någon folkhögskolekurs. De kom samtliga från jordbrukarhem av olika storlek och de flesta stannade kvar i yrket, antingen de nu ärvde gården eller köpte eget. Några drogs med i den sista utvandrarvågen till USA under jordbrukets depression på tjugotalet. Flera av de som stannade, deltog i kommunalpolitiken – ett resultat av diskussionsövningarna. Ofta lockade en bror sina yngre bröder till skolan. Två av de tre bröderna Björnsson från Dalanshult omnämnes särskilt i samband med diskussionsämnen. Jöns Björnsson startade Vilshults träullsfabrik och tog del i kommunalpolitiken. Olof drev affärer i Göteborg och senare i Sydafrika. Karl, däremot, dog ung i tbc.

Tre andra bröder Björnsson (!), från Källeboda, var elever på förtioalet. De tog alla tre över faderns gård. De enda "moderna" yrken som nämns i uppräkningsen är lärare och busschaufför. Alla 71 är, förstås, män; de yngsta är födda på trettioalet och gick vinterkursen 1953-54.

Några emigrerade alltså till Amerika. Ett emigrantöde kan man ta del av i Ekskölden 1956. Gustav Håkansson från Sandbäck, elev 1940/41, skapade sig en framtid som byggjobbare däröver. Han hade redan en bror och en farbror där, och efter ett besök hos dem, bestämde han sig för att stanna för gott, och året var 1950. Han trivdes med det fria ungarlivet. Det var lätt att leva som ungar där, menade han. Maten fanns att köpa färdiglagad. Han bodde i en husvagn, s k trailer. Skulle han byta arbetsplats, var det bara att koppla den efter bilen och fara iväg. Levnadsstandarden är hög, menade han och amerikanerna lätta att ha att göra med och ungdomen minst lika lössläppt som här. Detta alltså på femtitalet.

I och med Eksköldens utgivande, kan man följa några av 10-, 20-, 30-, 40- och 50-årsjubilanternas öden. Där samlas "årsringarna" vid föregående elevförbundsfest och

fotograferas. Där finner man också uppdaterade adresser eller anteckningen ”död” eller adress okänd.

De allra flesta kom självfallet att ägna sig åt ”vanliga” yrken. Ett klingande undantag är Laila Andersson. Hon gick ut tredje årskursen 1960 och då hade hennes sångbegåvning upptäckts. I oktober samma år, delade kungens kulturfond årligen ut sina stipendier till folkhögskoleelever, och just det året var vår folkhögskola utvald. Utvald elev blev bl a Laila Andersson för vidare sångutbildning. Stipendiet utdelades på julfesten, och redan följande dag åkte hon till Stockholm och fick vara med i TV!!!

En tidigare elev, Kåge Jehrlander (Karl-Gustav Johansson), tog ungefär samma bana. Han var elev hos oss 1940/41 och var då mest känd för att spela fiol. Sångkarriären kom igång några år senare, med musikleärexamen 1952. Efter ett engagemang hos kvartetten Synkopen kunde han fara till Wien och ta sånglektioner. Detta ledde senare till olika operaengagemang i Wien – och på den vägen var det, när han intervjuades i Ekskölden 1958.

I september 1965 möttes de båda i samma uppsättning på Kungliga Operan i självaste Stockholm. Man gav ”Herr von Hancken”, baserad på Hjalmar Bergmans roman, med musik av Karl-Birger Blomdahl och libretto av Erik Lindegren. Herr von Hancken är en adelskapten på Iglinge brunn, som genom ett missförstånd tror att kungen ska komma på besök. Han ställer till mycket ståhej, men besöket blir alltså aldrig av. Det är doktor Lesage, av dunkelt ursprung, som får von Hancken att hålla fast vid sin inbillning; Lesage är ett slags djävulsperson. Denna roll gjorde Kåge Jehrlander. Kritiken hyllade honom i ”höga tonarter” (enligt Ekskölden).

Operan uruppfördes 2 september 1965. Sjalve Sten Broman skrev bl a:

En mycket träffsäker gestaltning var inte minst Kåge Jehrlanders av dr Lesage. Hans apparation var exotiskt diabolisk utan överdrifter; hans tenor hade en idealisk timbre för denna roll; hans tonträffningsförmåga var imponerande, liksom hans etsande tydliga och franskbrytande artikulation av texten; hans magnetiseringsrörelser blev suggestiva utan överspel och på det hela taget var hans prestation helt övertygande.

[---]

Laila Anderssons Nora sjöng med briljant intonation och god intensitet...

Laila Anderssons roll var Nora, dottern i huset, den enda person i boken som författaren inte skämtar med. Den rollen anförtroddes ”Blekinges näktergal”.

1955/56 var det – äntligen – premiär för kvinnor i årskurs 1. Tidigare hade de varit välkomna till årskurs 2, efter att ha genomgått sommarkursen, men från och med läsåret 1955/56 var vi helt jämställda.

De elever som hörs av efter avslutade studier, är självfallet de som har positiva minnen av sin skoltid. Vad som slår en när man läser elevminnen från seklets början (i t ex Feuks minnesskrift 1944) är att folkhögskolan var ett patriarkiskt samhälle. Rektor försökte vara som en far för alla elever, och lyckades tydligen ganska väl med det. Rektor satte sin prägel på allt, även internatlivet. Dessutom hade rektorsfamiljen sin bostad i eller invid skolhuset. En sådan ritades in när man flyttade till Bräkne-Hoby.

Så t ex ledde Nils Helmstein på sin tid diskussionsaftnarna på måndagskvällarna i Ronneby och öppnade dessa för allmänheten. Olof Mattsson i Bommerstorp minns detta väl. Och han

minns också hur han fick hedersuppdraget, att vid den första av de ”nordiska festerna” inleda kvällens diskussionsämne: Vad är folkhögskolans närmaste önskemål? Svaret blev: En ny stor gymnastiksal i särskild byggnad, som kunde användas och rymma alla besökarna vid en sådan här festlighet. Önskan uppfylldes 1902.

Jeppe Clemedtson minns Nils Helmstein så här: ”Pappa Helmsteins anda genomsyrade hela undervisningen, allt ifrån den högtidliga morgonandakten till dagens slut. Han lade inte fingrarna emellan eller sökte släta över för att därigenom göra sig populär. Troligen blev det därför mera efteråt, efter vaknad insikt om hans betydelse, vi kommit att uppskatta honom så mycket.”

Ragnar Thomasson i Kyrkhult, minns bl a från läsåret 1917/18: ”Lärarna umgingos ofta med eleverna, varför förhållandet dem emellan blev det allra bästa; även umgänget eleverna emellan var mycket gott och inga disciplinbrott i någon form förekom. Vänskapen mellan alla var mycket stor, och varhelst i livet man träffats, har alltid minnen och hågkomster från skoltiden kommit fram.”

Och över alltihopa vilade en anda av fosterlandskärlek, som tydligast tog sig uttryck i de Nordiska festerna. Vi ska också komma ihåg att detta läsår räknade folkhögskolans manliga avdelning (”årskurs 1”) 36 elever, medan lantmannaskolan (”årskurs 2”) endast hade 14 elever. Det är svårare att vara patriark över 100 elever.

Man skulle kunna titta på lärartätheten genom åren och göra statistik av detta. Men som bekant kan man ljuga hur mycket som helst med statistik. Dessutom går det aldrig att reda ut hur många timmar var och en egentligen tjänstgjorde. Och när det gäller antalet elever, är detta givetvis beroende av kursutbudet. Men låt oss ändå se på två perioder: 1907-19 och 1954-68.

Under den första perioden låg lärarantalet på 10 till 12, och antalet elever höll sig kring 80-90. Men med flytten till Hoby sköt elevantalet i höjden, och nådde 1918/19 155. På den tiden, ska framhållas, var lantmannaskolan ännu kvar under samma tak, och förblev så fram till 1951.

Går vi till den senare perioden, ser vi att antalet lärare stiger från 15 till 27 – men i dessa siffror ingår, som sagt, även timlärare. Men elevantalet springer i luften och når toppnoteringen 237 läsåren 1959/60 och 62/63. Sedan sjunker det tvärt – men vi ska komma ihåg, att sommaren 1963 gick den sista långa sommarkursen. – Detta exempel lär oss svårigheterna med statistik.

Folkbildningen som metod är nu inte alldeles fri från invändningar. Sven-Erik Olsson, med erfarenheter från teknisk skola, var 39 år då han hösten –74 sökte sig till folkhögskolan för att ta ett sabbatsår. Han skriver i Ekskölden 79/80:

”Går du på folkhögskola och så har du inget mål!” utbrast en kamrat bestört när jag avslöjande min situation. Då blev jag ännu mera mållös – förstod inte varför ingen nuförtiden kunde fatta att det fanns folk som hade behov av kunskap och allmänbildning för dess egen skull.

Den största behållningen för honom var att han fick övning i muntlig framställning. Men han ville studera effektivt. Det kunde han inte alltid:

Många som gått på folkhögskola anser att det är den bästa skolform som finns. Det är det kanske; men det är inte den idealiska, enligt min mening. Det kunde kanske varit det om inte så mycket av den, som jag anser, dyrbara lektionstiden använts till så mycket annat; sådana tillfällen som får den som vill studera effektivt att känna sig misslynt. Liksom jag inte kunde förstå de kamrater som protesterade när läraren i franska ville ge oss ett antal glosor i läxa. På det viset var det bättre på tekniska gymnasiet.

Kanhända det. På den tiden fanns fortfarande sådana som ”hade råd” att bilda sig för bildningens egen skull. Sådana finns knappast alls numera, när vi alla måste konkurrera. Det ligger väl i folkbildningens natur, att man oftast lär sig något varje dag, utan att alltid kunna sätta fingret på vad. ”Att lära för livet” – det kan vara svårt att kombinera med ”effektiva studier”.

Låt oss jämföra tre andra elever från olika tider och deras minnen. I Ekskölden 81/82 avlyssnar Agnes Wirén ett samtal mellan tre flickor, Elin, Ingemo och Yvonne. Elin gick sommarkursen 1941, fortsatte andra årskursen 1941/42 och gick dessutom en fortsättningskurs på tio veckor sommaren 1942. Hon blev distriktssköterska i Listerby.

Ingemo gick sommarkursen 1963 (den allra sista), och fortsatte i årskurs 2 63/64 och i årskurs 3 64/65. Hon blev sjuksköterska vid landstingets skolor i Hoby. Yvonne gick årskurs 1 1973/74 och sedan vidare till vårdskolan i Karlskrona.

Elin bodde på skolan under sommarkursen, men när vinterkursen började, fylldes elevhemmen med pojkar, så hon fick bo inackorderad på byn. Hon åt frukost i matsalen. Där rådde tystnad. Husmor Märta Thurén bestämde när man fick sätta sig och när man fick resa sig. Middag serverades klockan ett, eftermiddagskaffe lite senare och kvällsmat klockan sex.

Ingemo bodde på elevgården och Gästis i ett dubbelrum. Ingen utomstående fick komma på besök utan tillstånd. Vilde man vara ute efter klockan tio på kvällen, fick man låna nyckel på rektorsexpeditionen. I matsalen hade alla fortfarande bestämda platser, men roterade medsols varje vecka. Husmor signalerade i sin klocka när man fick sätta sig.

Yvonne bodde i G-villan, tillsammans med tre andra flickor och fyra pojkar. Villan var alldeles ny och invigdes först följande vår. Man kom och gick som man ville. Matsalen fungerade som en cafeteria, där man också kom och gick som man ville. Husmor Gunvor härskade bakom kulisserna.

På *Elins* tid hade lärarna titlar – rektorn, kandidaten, agronomen. Alla i andra årskursen läste alla ämnen och några diskussioner kring metoder förekom aldrig. De gamla fingerade kommunalstämmorna levde kvar.

Ingemo möttes av du-reformen, som var genomförd på skolan, men inte ute i samhället sådär officiellt. Eleverna valde ämnen inom vissa gränser. Om det var väldigt vackert väder, kunde man ställa in lektionerna och vandra till Salsjön. Hon minns också de stora allmänna diskussionerna om atomvapen och fri abort.

Yvonne minns att alla kallade varann för du och vid förnamn. Diskussioner förekom mest i smågrupper, men där måste alla yttra sig.

Elin hade inga fritidsproblem. När veckan var slut vid lördag middag, gjorde man ofta utfärder och på kvällen var det samkväm. Föreläsningarna bevistades mangrant. Till

sommarfesten 1941 övades folkdanser och man uppförde en dramatisering av H C Andersens saga om Svinaherden.

Ingemo reste hem med bil över veckosluten. Hon deltog i två (!) skolresor till Paris och minns samkvämen och festerna, alldeles särskilt den överdådiga gåsfesten.

Yvonne minns parkeringsplatsen som trång och hon liftade hem över veckosluten. Hon minns inte festerna lika tydligt. Hon deltog i studiecirklar i keramik och batik.

Elin minns inga initiativ från eleverna och heller inte någon elevkår. Jultidningen var det enda språkröret.

Ingemo var med om bildandet av SFEF, dit vi praktiskt taget omgående skickade en representant (se rubriken Ordning och reda och demokrati). Första april vandrade eleverna på egen hand iväg i ottan till Salsjön. När lärarna kom till lektion, var det alldeles tomt. När eleverna så återvände, satt lärarna helt lugnt och åt frukost, utan att kommentera vad som hänt. I hörsalen fick de sen vänta förgäves på de utlovade ljusbilderna – apparaten hade gått sönder.

Yvonne minns en mera aktivt elevkår som var representerad vid styrelsens sammanträden. Den organiserade Operation dagsverke, vars behållning gick till en indisk byfolkhögskola.

Elin kom in i ett väl sammansvetsat gäng. *Ingemo* stortrivdes och ville att folk skulle fråga henne vad hon höll på med, så hon fick tillfälle att tala om att hon gick på en folkhögskola. *Yvonne* stortrivdes också.

Flickorna kommer sedan in på deras respektive sjukvårdsutbildningar. Också där märker man förändringar, åtminstone nästan lika stora som på folkhögskolan.

Varifrån kom då eleverna? Vid skolans 40-årsjubileum gjordes en sammanställning i tabellform över vilka Blekingesocknar som bidragit till elevkåren. Totalt hade under åren 1666 elever gått folkhögskola, lantmannaskola samt sommarkurserna för kvinnor (men det ska vara osagt om en elev som gick två år räknas som två eller inte). Ronneby leder statistiken med 206, följt av Asarums (146) och Öljuhults (115) socknar. I botten ligger Aspö-Hasslö (2), Elleholm (2), Tjurkö-Sturkö (3) och Torhamn (4). Tydligt har fiskarsönerna inte lockats till bildning i någon större utsträckning. Ser vi sedan till länets fyra städer, får vi följande siffror: Sölvesborg (3), Karlshamn (22), Ronneby (65) och Karlskrona (11). Vi märker alltså, att det var landsbygdens ungdom som lockades till övervägande del. Vi får också tänka på att en större del av länets invånare bodde på landet. Och vi ska inte dra några slutsatser om bildningstörsten i de socknar som kommer sist.

Även andra län har bidragit med elever. Flest förstås ifrån Kronoberg (62), följt av Kalmar (16), Kristianstad (6), Jönköping (4), Linköpings (Östergötland) (2) och Malmöhus (1).

En sammanställning vid 75-årsjubiléet 1944, ger den totala siffran 3786 elever. Bräkne-Hoby socken hade nu tagit en stor ledning (622), och det får väl tillskrivas skolans flytt till Hoby 1916. Fiskarsocknarna ligger fortfarande sist – men vi ska komma ihåg att siffrorna är absoluta tal: öarna hade kanske helt enkelt få invånare. Och fiskare och bönder var kanske inte riktigt samma sak. Jordbruksämnen dominerade ju undervisningen långt in på 1900-talet.

Vi finner också mer långväga gäster. Längst hem hade nog den dittills ende eleven från Västerbotten, följd av den förste tyske eleven. De övriga utomlänns eleverna kom självfallet mestadels från Sydsverige, undantagandes Hallands län, som till 1944 bara bidragit med en elev.

Efter jämnt 100 år har totalsiffran stigit till 6840. Bland Blekingesocknar leder fortfarande Bräkne-Hoby med 983. Utomlänns elever var då 363 och utländska 25.

Om vi tittar på alla de lärare som passerat igenom, är det två namn som nämns särskilt: Wolgast och Wirén.

Tor Wolgast kom till skolan 1920 och verkade hos oss till 1956. Alla vittnar om att han mötte människor ”utan inledningar”. Folke Wirén beskriver sitt första möte med Wolgast, när han kom till skolan för att tillträda sin tjänst. Han knackar på dörren till rektorsexpeditionen, öppnar den försiktigt och finner ännu en dörr. Där innanför hörs en stark röst. Wirén knackar på och dörren öppnas.

Då den öppnades, stod en lång, blek präst och granskade mig. Han förde mig till skrivbordet, där den man hälsade välkommen, som tydligen var skolans rektor. Sedan presenterades jag för mannen med rösten. Och rösten fortsatte: Se, jag tror inte det går, sa rösten. Den okände såg på mig, som om vi känt varandra sen småskolan, och talade med blicken mot mig, som om vi diskuterat livsfrågor och utbytt förtroenden sen gymnasiståren. Men han utslungade alltså dessa förfärliga ord, som slog ner på hela min andliga knäsvaghet och gjorde mig alldeles matt. ”Jag tror inte det går”, sa den vänlige. Det var ju frågan som anfäktat mig: om det skulle gå? Om det skulle gå att plötsligt ramla in i ett skolinternat för vuxna, att undervisa elever, delvis lika gamla som jag själv, delvis i ämnen, lika obekanta för mig som för dem. Här hade de tre herrarna suttit och diskuterat över schemat (synligt på skrivbordet, kursen skulle börja följande dag) och kommit till det resultatet, att det helt enkelt inte gick med den okände gröngölingen.

Wolgast fortsätter i samma ”omedelbara” stil och undrar om det ligger många båtar i Göteborgs hamn. Senare framgår det, att herrarnas samtal hade handlat om arbetslösheten.

”Hans pedagogiska genialitet kom till uttryck i denna förmåga att samla människor, som jag aldrig sett maken till”, fortsätter Wirén. Han kunde samla elever runt sig när som helst, ofta utanför lektionstid. Trappsamtalen lever förmodligen ännu i mångas minne.

Hans ämnesområde spände från samhällskunskap till naturämnen via matematik. Senare kom att ägna sig åt både kommunal- och rikspolitiken. Han avled 1959 i en paus i riksdagsarbetet.

Folke Wiréns ankomst har vi just tagit del av. Hans ämnen blev huvudsakligen humaniora. Han gifte sig med Agnes, som kom till skolan 1938. Deras son Göran kan vi läsa om under ”Internationella kontakter”. Sonen Mårten har varit timplärare på skolan och ägnar sin tid i övrigt till kommunalt utvecklingsarbete. Familjen bodde på skolan, med allt vad en sådan uppväxtmiljö kan innebära.

Folke blev alltså rektor 1954. Han gjorde även karriär som poet med fyra diktsamlingar. Dessutom var han redaktör för Ekskölden de första 20 åren och medverkade liksom hans hustru flitigt däri. Ett register över Eksköldensskribenter genom åren skulle domineras av makarna Wirén. Folke Wirén avled 1980, medan Agnes fortfarande lever på sina minnen på Lindgårdens äldreboende i Bräkne-Hoby. Hon lämnade sin lärargärning 1978.

REKTORER OCH STYRELSER

Gustaf Adolf Magnusson	1869-1875
L E Björkman, t f	1875-1876
Nils Helmstein	1876-1906
Adolf Bohlin	1906-1930
Johan Feuk	1930-1954
Folke Wirén	1954-1968
Per-Olof Jernmark	1968-1988
Anders Ohlsson	1988-1993
Judith Skörsemo t f	1993-1994
Ingrid Grahn-Nilsson t f	mars – juni 1994
Sten-Olof Brenner t f	ht 1994
Erik Erlandson-Hammargren	1994-

Våra rektorer har som synes ovan, varit långlivade, eller möjligen seglivade. Sex rektorer på hundra år, brukar man säga, och då räknar man också L E Björkman, som hoppade in under ett år vid Magnussons sjukdom. P-O Jernmark tillträdde 1968, så han räknas inte in. Han ledde skolan i jämnt 20 år – på dagen. Sju rektorer på 119 år är heller inte illa.

Rekordet hittills innehas, som framgår av tabellen, av Nils Helmstein med 30 år. Han efterträddes av Adolf Bohlin och sedan av Johan Feuk, som båda stannade i 24 år på sina poster. Feuk var redan lärare på skolan sedan 1915. Han blev också förste redaktör för den år 1920 startade Tidskrift för svenska folkhögskolan, en syssla han behöll i 30 år. Den grundades på det allmänna folkhögskolemötet i Fellingsbro 1919. Under en enda middagsrast samlade man ihop 2000 kronor som en grundplåt till första årgången. I redaktionen fanns också under hela perioden Karl Hedlund, lärareföreningens ordförande och statens folkhögskoleinspektör. Han gjorde tidskriften till ett kamporgan, även mot de myndigheter Hedlund var beroende av. För säkerhets skull angavs därför endast ansvarige utgivares namn på omslaget.

1950 övertog Folke Wirén redaktörskapet, och när han avgick därifrån 1960, försvann också redaktionen från skolan – efter att ha funnits på rektorsexpeditionen i 40 år! Numera heter tidskriften rätt och slätt Folkhögskolan, och är SFHL:s organ. Redaktören finns i Umeå.

Med Anders Ohlssons tillträde bröts trenden. Han frontalkrockade med lärarkollegiet i frågan om arbetstid och arbetets förläggning. Skolans styrelse kunde tydligen inte reda ut situationen, och så var karusellen igång, en karusell som fortfarande snurrar.

Den allra första styrelsen var förstås självutnämnd. Rektor var självskriven, och så har det varit genom alla åren. Ordföranden har varit någon inflytelserik person, ofta med anknytning till jordbruket. Landstinget var givetvis representerat från övertagandet.

Fram till 1/1 1968 hade skolan en egen styrelse, vilket kan tyckas självklart. Men så ville landstinget rationalisera, och tillsatte en gemensam styrelse för alla landstingsskolor. Därmed avtackades Erik Palmgren, som varit medlem i styrelsen i 36 år, varav 15 som vice ordförande och 3 som ordförande. Ny ordförande blev riksdagsman Olaus Nyberg, Karlskrona. I övrigt

ingick en metallarbetare, en rektor, en till riksdagsman, en tekniker, två lantbrukare, en järnvägsexpeditör och en fru. Rektor Folke Wirén avlöstes av P-O Jernmark 1 juli det året.

Stor omvälvning, alltså. Den nya styrelsen hade alltså inte bara folkhögskolan att styra över. Det var kanske inte helt lyckat. När vi sedan kommer till 1993-94, ungefär, skulle skolan inlemmas i det nya luftsロットet BMUK, Blekinge Miljö- Utbildnings- och Kulturförvaltning, med en förvaltningschef i spetsen. Luftsロットet blåste bort efter ett par år, och sedan 1/1 1997 har vi återigen en egen styrelse. Det är nog alldeles nödvändigt. En folkhögskola fungerar inte som en vårdskola.

Allt detta är en följd av de centraliseringssträvanden som drog fram över landstingen med början de åren. I den allmänna jubileumsskriften från 1968 skriver f d folkhögskolläraren Swen Swensson bl a:

Det har också hänt att ett landsting velat centralisera och slå samman styrelserna för alla dess undervisningsinrättningar till en enda. En sådan strävan kunde inte uppfattas annat än som ett hot mot folkhögskolornas självbestämmanderätt. [...] Den tilltänkta ”försöksverksamheten” kom heller inte till utförande utan folkhögskolorna fick behålla sina särskilda styrelser.

Efter att detta skrevs, har tyvärr det sista genomförts just här, men det blev också bara en parentes. Vi minns också det försök till nedläggning som gjordes för några år sedan. Det är illa nog att lärarna påtvingats semestertjänst. Folkbildning fungerar inte enbart under kontorstid. Detta ger också minimalt utrymme för sommarkurser.

ÖVRIG PERSONAL

En folkhögskola består ju inte bara av rektorer och lärare, och inte heller är dess historia lika med dess rektorers. Bakom kulisserna finns och har funnits kökspersonal, vaktmästeri och städavdelning. Det finns inte här utrymme att nämna alla som hjälpt till att laga mat, fixa avlopp och hålla snyggt efter oss andra. Men bland dessa är det två personer som eleverna ser som viktigare än andra: husmor och vaktmästare. Husmor brukar kallas internatföreståndare och ska se till att eleverna trivs och får god mat – i sanning en stor uppgift.

I begynnelsen var rektors maka automatiskt skolans husmor, enligt mönster från Danmark. När skolan flyttade till Hoby, inrättades en särskild husmorstjänst. Maja Larsson avlöstes 1920 av Märta Thurén, som 1949 efterträddes av Lillemor Carlsson, som två år senare lockades med till Lantmannaskolan, som då avknoppades. I hennes ställe kom Margit Karlsson och stannade i fyra år. Hon efterträddes av Siv Nilsson (gammal elev), som 1961 avlöstes av Gunvor Nilsson-Andersson (också gammal elev). Gertrud Westerberg tillträdde så 1975 och avgick 1993, då begreppet husmor avskaffades formellt. Istället skulle internatfrågorna överföras till en långkursföreståndare, som blev Inga Ericson på deltid. Sedan hösten –98 heter han Kent Gustavsson. Elisabeth Svensson basar numera i köket.

Till 1959 skötte rektor ensam all administration och ekonomisk förvaltning. Vid det laget hade verksamheten vuxit så pass, att vi måste anställa en kanslist. Då fick vi en skrivhjälp och 1967 ett expeditionsbiträde. Sedan några år anses bara en kanslist behövas – Ingrid Olsson, som alltid håller ställningarna. På sistone har hon fått hjälp av Ingemo Enarson.

Från början hade vi förmodligen någon gårdskarlar, men om detta är inte mycket känt. Med flytten till Hoby finns en vaktmästare inregistrerad. Karl Eklund avlöstes 1938 av Carl Ahlquist, som stannade i 30 år. 1968 kom Karl-Erik Karlsson och samtidigt fick vi dessutom en institutionsvaktmästare. Sedan 1972 heter han Ingmar Nordkvist.

FOLKHÖGSKOLAN OCH STATEN

31 december 1919 stadfästes den första stadgan för folkhögskolan. I jämnt 50 år hade den alltså fått verka fritt och ostört. Nu skulle plötsligt allt regleras. Nåja, så stränga var nu inte reglerna. Det rörde sig om vilka ämnen som skulle förekomma och om en undervisningsplan.

Det dröjde till 1958 innan den reviderades. Sedan dess har folkbildningspropositionerna kommit allt tätare, vi har sett två stycken bara under 1990-talet. Varje gång har alltid någon förutspått folkhögskolans död. Allsköns bidragsformer har kommit och gått. Grundskolans införande 1962, gymnasiereformen 1971, KomVux, och nu senast Kunskapslyftet – allt detta har folkhögskolan överlevt. Hur kan det komma sig?

Svaret måste vara: anpassning. Ser vi till elevrekryteringen i stort genom tiderna, så har den gått från bondsöner och –döttrar via arbetslösa, blivande sjukvårdsbiträden till sökande till högskolan. Alla dessa har tagits emot på vinterkurserna och innehållit har anpassats efter dem. Och genom åren har diverse specialkurser poppat upp, icke minst på mediasidan. I början av sjuttioalet överfördes högskolans fritidsledarutbildning 80p till folkhögskolan. Mångfald måste vara ett annat svar.

Och ser vi till all ”kringverksamhet” såsom föreläsningar, underhållning och dylikt, finner vi något vi skulle kunna kalla ”tillåtande”. Det dröjde förvisso länge innan demokratin tog fart på skolan. Elevkåren fick inflytande först på 1960-talet. Men kringverksamheten speglar tiden. Allt nytt släppte man in, men tillät det inte att ta över. I februari 1970 ordnades en diskussion om abortfrågan med ”unga teologer från Lund”. En ”nivåpejling” (modeord) ordnades om Japan och Sydamerika under två dagar i mars 1971. Det liknar ett temaarbete med föreläsningar, grupparbete och diskussion. Ett samkväm kring temat Jesus Christ Superstar ordnades i januari –72. Visvägen på sextioalet medförde besök av namn som Gunde Johansson och Carl-Anton, Ulf Gruvberg och Carin Kjellman på sjuttioalet. Tollarparn och hans jazzgäng besökte oss, liksom Olof Buckard och jazzmusikern Gugge Hedrenius, samt Hans Caldaras och Ziggidim med romsk (zigenar-) musik.

En folkhögskoleinspektör inrättades redan 1913, en tjänst som försvann med SÖ:s avskaffande. Inspektören fick inte påtrycka skolorna någon viss undervisningsplan eller särskild metod. Den förste att inneha denna post var rektorn vid Hvilan Enoch Ingers. Han ser ingen risk med statlig styrning:

De ha naturligtvis rätt, som göra anspråk på den andliga frihetens livslust som oundgänglig förutsättning för folkhögskolegärningen. Men å andra sidan – så invända väl de yngre – har ej friheten ibland varit en chimär? Har ej med den organisation, den svenska folkhögskolan från början haft, med styrelser, myndigheter och andra över sig, det stundom blivit rätt klen med utrymmet för den personliga insatsen av föreståndare och lärare? Har ej erfarenheten ådagalagt behovet av statens beskydd gentemot de lokala överheterna? – Obestriddigen.

ELEVFORBUNDET

Självfallet är elevförbundet vid denna anrika skola, också anrikt. Det första elevförbundet kom till redan 1887, men blev bara tre år gammalt, innan det upphörde att finnas. Det återuppväcktes till liv 1898, och det är det elevförbund, som fortfarande kallar samman alla jubilarer en gång varje vår. Det var elevförbundet, som, åtminstone till en del, stod bakom de Nordiska festerna, tills de upphörde 1951 (se sid 00).

Syftet var att låta gamla elever hålla kontakten med sin gamla skola, och ge tillfälle att träffas. Elevförbundsfesterna består ju alltjämt. Det fosterländska som återstår, tar sig endast uttryck i att värdarna/eleverna iklädes folkdräkt. (Men författaren till dessa rader undrar om det inte snart är dags att ge festerna en IT-profil...) Och att elevförbundet ger ut den tidskrift du just nu läser, visste du förstås.

STUDIERESOR

Av lätt insedda skäl var studieresorna till en början inte särskilt långa, om de förekom alls. Man behövde kanske inte heller åka så långt för att studera det viktigaste: lantbruket. Dessutom kom ju de flesta ynglingarna från lantbrukarhem. Kustbanans tillkomst 1889 bör ha förenklat resandet, liksom även automobilens intåg.

I början av seklet blev studiebesöken mera regelbundet återkommande. De företogs oftast i april månad. Ett ofta återkommande mål var Grimslöfs folkhögskola. Johannishus var ett annat självklart studieobjekt. När greve Hugo H:son Wachtmeister i Västeråkra blev styrelsens ordförande, styrdes besöken dit.

Våren 1909 gick färden till Skåne. Där blev Hvilans folkhögskola naturligt nog logi. Besök gjordes vid Örtofta gård, och i Lund och Malmö besöktes museer och domkyrka och botaniska trädgården. Vårresan 1913 skildras så här av en av deltagarna:

Den 16 april företogs av lantmannaskolans elever en studieresa till västra Blekinge och Skåne. Första uppehållet gjordes vid Mörrum, där så många egendomar, som tiden medgav, besågos. Särskilt må nämnas Martin Jeppssons välskötta och välbyggda gård samt det vänliga och gästfria mottagande vi där fingo röna.

Det första uppehållet, som gjordes på skånsk mark, var vid Örtofta, där den berömda ayreshirestammen demonstrerades av en av egendomens tjänstemän. För att vi skulle få vila ut efter dagens ansträngningar, gick färden sedan till Malmö.

Den 17 på morgonen besåg vi Alnarp under därvarande förvaltarassistentens ledning. Därstädes liksom i övrigt hade dock vårbruket samt växtligheten på vallar och höstsädesfält ännu ej kommit i gång på grund av kylig och rännig väderlek, varför endast besättningen, mejeri, försöksfält samt egendomens kulturmetoder och förvaltning demonstrerades. Sedan frukost intagits samt slottet och parken besetts, förskaffade vi oss med egna fortkomstledamöter till den berömda lantbrukaren och djuruppfödaren Lars Olsson i Åkarp. Om vi förut sett exempel på, hur de stora domänerna böra brukas och förvaltas, fingo vi här se, vad en idog och kunnig brukare av ett mindre lantbruk med små resurser kan nå för resultat. En mera välkött ladugård och vackrare kreatur får man leta efter. Också äro hans djur bland de mest eftersökta på de skånska avelsdjursauktionerna.

Efter att ha besett ett par mycket välskötta småbruk begåvo vi oss till Hvilans folkhögskola och lantmannaskola, där vi mottogos av agronom Nannesson, som även visade oss omkring i lokalerna. Därefter förde han oss till sin egendom, Framnäs, där stallarna och besättningen samt egendomens kulturmetod demonstrerades. Vi mottogo hans inbjudan på en kopp kaffe med tacksamhet, ty det är långt lidet på dagen, och vår frukost har för länge sedan absorberats. Ett tacksamt avsked och vår färd styres till vårt nattkvarter i Malmö.

Enligt resplanen reste vi så den 18 från Malmö till Svalöf. Under agronom L Bondessons ledning besågo vi här först P Bondessons nybyggda mejeri, där över 20.000 kg mjölk dagligen förädlas till smör och ost. En nyhet för de flesta av oss är kaseinfabrikationen, som här bedrivs de tider, då ostmarknaden är dålig. I samband med mejerirörelsen bedrivs här också svinuppfödning i en skala, som söker sin like i Sverige. Icke mindre än 1.437 st. göd- och avelssvin funnos för närvarande i stallarna. Svalöfs Yorkshire har ju också fått namn om sig och är eftersökt även i utlandet. P Bondessons låglandsbesättning är även mycket berömd. De flesta korna härstamma från direkt importerade djur och äro stora och kraftiga. En annan nyhet för oss var en rörlig Avance-motor, avsedd för plöjning och kultivering. Enligt agronom Bondesson kunde man med fördel använda den vid alla tyngre arbeten ute på åkern samt med den ersätta hästkraften i mycket vidsträckta mått.

Vi lämna emellertid Bondessons gård och bege oss till Svenska Utsädesaktiebolagets magasin. Under ledning av agronom Bågenholm få vi här göra bekantskap med de mest moderna och fullständiga torknings- och rensningsanordningar för säd. Vad som särskilt fäster vår uppmärksamhet vid sig äro transportanordningarna. I täckta ledningar föres säden från den ena rensningsmaskinen till den andra, och först då den emballerad och försedd med bolagets plomb är färdig att levereras, får den komma i beröring med magasinsskärnan.

Därefter tagas vi om hand av agronom Ljung, som visar oss omkring i Svenska Utsädesföreningens stora institutionsbyggnad. Det är här som genom otroligt arbete och tålmod våra nya och över hela världen vittberömda sädessorter uppdragits. Agronom Ljung redogör för oss även om Utsädesföreningens uppkomst och utveckling samt de arbetsmetoder, som under olika skeden begagnats vid sädesslagens förädling och nya sorters uppdragning. Med skioptikon visar han oss även grafiska tabeller över de nya sorterernas avkastning mm

Från Utsädesföreningen bege vi oss till Fridhems folkhögskola och lantmannaskola, vars lokaler och samlingar förevisas av skolans rektor, W Wiström. Liksom vid Hvilan har vinterkursen därstädes slutat och lokalerna stå tomma och vänta på de kvinnliga eleverna, som snart komma för att ånyo fylla lokalerna med sång och arbetsglädje.

Vårt reseprogram är nu genomgånet och vi styra därför vår kosa över Åstorp och Hessleholm hem till Blekinge, förande med oss idel angenäma och lärorika minnen från vår grannprovins.

Sommarkurserna gjorde ofta utflykter till fots i naturen, och dessa kunde utsträckas ända till Karlskrona (från Ronneby, visserligen, men ändå!). Tänk vilken idyllisk syn: en skara flickor i långkjol på vandring från Ronneby till Karlskrona.

Automobilens revolutionerade förstås studieresorna. Sommaren 1926 åkte man ända till Sölvesborg och Valje, vid Skånegränsen. 1928 korsade man landskapsgränsen och besökte Urshult och sjön Åsnen. Senare utsträcktes färderna till avlägsna orter som Halmstad, Göteborg, Växjö och Gränna. 1947 inleddes utbytet med Bornholm, mer om detta på annan plats.

I början av 30-talet vågade man sig över till Danmark. Den 2-4 april 1931 åkte exempelvis hela folkhögskolan via Helsingør till Köpenhamn. Där gjordes stadsrundtur i buss, varvid man besökte bl a slottet, Runde Taarn, Zoologisk Have och rådhuset. Tillbaka i Sverige besöktes Höganäs kolgruva.

Sommaren 1938 åkte fristående kvinnliga kursen till Göteborg. Logi på vandrarhemmet och mat på restaurang Kastenhof. Det verkar ha varit en mycket nöjsam resa. Förutom studiebesök på Almedahls väverier, Carlanderska sjukhemmet och Göteborgs konfektionsfabrik, ägnades en kväll åt Liseberg och en annan åt Långedrag.

Ännu på femtiotalet var studiebesöken i skolans närhet talrika. I årsberättelsen 58/59 påpekas varför: ”Det har visat sig, att blekingsk ungdom mer än tillbörligt varit obekant med landskapets eget närings- och kulturliv.” Gäller det måhända än idag?

Men det gjordes också djärvare utflykter. I maj 1964 åkte årskurs 2 och 3 till Paris. Färden beskrivs, maximalt kortfattat, i årsberättelsen. Det synes ha varit en bussresa via Bryssel och med tre hela dagar i Paris. Där besågs de ”vanliga” sevärdheterna. Man hann också med rundturer i Bryssel och Hamburg. Tyvärr förtäljer icke Ekskölden något om resan.

ARBETARRÖRELSENS ENTRE

Sommaren 1927 kom för första gången Arbetarrörelsen till folkhögskolan. ABF förlade en semesterkurs för fabriksarbetare midsommarveckan. Midsommar inföll mitt i veckan och därmed gjorde den pågående Lanthushållskolan ett kursuppehåll. Arbetarna hade hela fyra semesterdagar kring midsommar.

Kursen lockade 30 deltagare. Den bjöd på föreläsningar i skilda ämnen, från Oidipus-sagan till röntgen och radium. Tyvärr regnade det den veckan, så deltagarna måste hålla sig mest inomhus. Emellertid var alla nöjda och manade till en fortsättning kommande år. Och den återkom år efter år, ända till 1951. Då hade utvecklingen gjort sådana kurser mindre attraktiva. De hade lika mycket karaktär av nöje som nytta.

Sommarkursen 1941 sammanföll med Tysklands angrepp på Sovjet. I det vackra sommarvädret lyssnade alla till ett föredrag om internationell politik just samma dag, utan att veta om kursen måste avbrytas eller inte. Stämningen var mycket förtätad.

FORTBILDNING FÖR LÄRARE

Våren 1871 ordnades fortbildning för lärare på folkhögskolan. Under fyra veckor (!) med början 1 maj, samlades länets folkskollärare till en rad seminarier och diskussionsgrupper. Diskussionerna finns noggrant redovisade i årsberättelsen. Man hann med 27 diskussionspunkter (utöver seminarier i enskilda ämnen). Ett par exempel:

19. Hvilka åtgärder böra vidtagas för att under de närmaste åren betrygga den inom länet verkande Folkhögskolans bestånd?

Mötets åsikt sammanfattades i följande svar: Hvad folkhögskolan under nuvarande förhållanden för närmaste framtiden mest är i behof af, är dugliga och framåtsträfvande lärjungar samt de för dess fortfarande bestånd oundgängliga medlen. På lämpliga lärjungar kunna och böra folkskolans lärare lättast gifva anvisning. Hvad medel beträffar torde skolan framdeles såsom hittills företrädesvis böra af landsting och hushållningssällskap kraftigt understödjas. Men derjemte vore det tvifvelsutän ej olämpligt, om den af folkskolans elever utfärdade och af mötets medlemmar understödda uppmaningen att bidra till folkhögskolans upprätthållande genom skolkomitéens ordförande utsändes till de olika församlingarne inom länet för att af de kommuner, som dertill kunna befinnas villiga, erhålla bidrag af ett öre eller mindre per fyrk.

Eller punkt 22:

22. Hvad har en skollärare att göra för att kunna bibehålla sina lärjungars odelade uppmärksamhet under öfningstimmen?

Hvad diskussionen mest betonade sammanfattades uti följande proposition:

För att ständigt kunna bibehålla barnens uppmärksamhet fordras bland annat, att läraren har den sak klar för sig, som han skall föredraga att han därför, så vidt möjligt är, omsorgsfullt bereder sig till hvarje lektion, samt att han framställer sin undervisning icke i långtrådiga och släpande föredrag, utan i enkla berättelser eller med frågor, afsedda att väcka lärjungarnes sjelfverksamhet. Ingen sak bör förekomma på alldeles samma sätt mera än en gång. Läraren må därför söka att, då den ånyo skall föredragas, aflocka den någon ny för barnen intressant sida.

Nog gäller väl detta än idag och dessutom vuxna elever?

Dessa fortbildningar återkom tämligen regelbundet var sommar i många år framöver. Det var länge enda möjligheten för kvinnor att delta i någon folkhögskolekurs; först 1930 öppnades vinterkursen även för kvinnor. (Dock startade sommarkurser för kvinnor 1900, se sid 00). Fortbildningarna har försiggått i seminarieform: diskussioner varvade med föreläsningar. Några finns noggrant protokollförda. Här ett exempel på en diskussionspunkt från sommaren 1874:

Huru kan kärleken till lärarekallet väckas och underhållas?

Sv: Läraren hemte af sin kärlek till Gud och af sitt lifliga medvetande om det höga mål, för hvilket han arbetar, kraft att äfven under vidriga omständigheter sträfva att för hvarje dag varda allt dugligare; så skall han dermed hos sig sjelf underhålla kärleken till lärarekallet och väcka den hos andra. Deremot torde det öfverstiga menliga krafter att väcka kärleken hos den lärare, hos hvilken han ej finnes.

Det ni, kolleger!

Nya tider kräver mer fortbildning. Hoppas vi fram till 1960/61, befanns tiden mogen för nya impulser. Årsberättelsen konstaterar: "Folkhögskolans pedagogiska frihet och dess fria ställning överhuvud i vårt undervisningsväsende är ett omistligt värde. Men under tider då nya skolformer i ett land utgestaltas, kan det också vara risk, att folkhögskolan isoleras eller i pedagogiska sammanhang glömmas bort". Därför bytte man tjänster med kolleger på Ronneby läroverk under fyra dagar. Dessutom ordnade man en gemensam pedagogdag. Experimentet gav positiva erfarenheter. Om detta upprepades, förtäljer icke historien.

ORDNING OCH REDA OCH DEMOKRATI

Redan 1873 bildades ett "elevråd" kallat nämnd, med uppgift att övervaka ordningen. Den sammanträdde varje vecka och protokoll fördes noggrant. Till det viktigaste hörde att infinna sig i tid till lektion och att sköta sina plikter som ringare och vattenhämtare – en sådan utsågs varje vecka. Vattenhämtaren – möjligen samma person som ringaren – skulle tillse att det alltid fanns en karaff färskt vatten i salarna.

Särskilda ordningsregler, utöver vad som kan framskynta i skolans allmänna stadgar, kom till 1877, med landstingets övertagande. De utarbetades av eleverna själva, och lyder:

- §1. Lärjunge bör såväl utom som inom skolan iakttaga ett i alla afseende stadgadt och hedrande uppförande, visa aktning och hörsamhet mot lärarne samt vänlighet och redbarhet mot kamrater och öfriga medmenniskor och derigenom befrämja både sitt och läroanstaltens anseende.
- §2. Lärjunge bör punktligt inställa sig vid undervisningstimmarne, samt på skolrummet uppföra sig stillsamt och ordentligt äfven i lärarens frånvaro.
- §3. Den, som utan föreståndarens eller lärarens tillstånd förfallolöst utebliver från undervisningen, böte från 15 till 25 öre för hvarje lärotimme.
- §4. Om någon af lärjungarne på ett eller annat sätt ofredar kamrat eller annan person inom eller utom skolan, böte han för hvarje gång från 50 öre till och med 1 krona.
- §5. Kommer någon försent till skolan, böte han för hvarje gång från 5 till 10 öre.
- §6. Den, som skada gör å sina kamraters eller å skolans tillhörigheter, böte minst 25 öre och högst 1 krona samt ersätte skadan.
- §7. Skrifver eller ritar någon i sina kamraters eller skolans böcker, böte han från 10 till 50 öre. Tager någon en annans böcker, skrif- eller ritmaterialier ur annans låda, utan att hafva lof dertill af egaren, ersätte skadan, om någon sådan uppkommit.
- §8. Fäller någon ed inom eller utom skolan, böte från 10 till 25 öre.
- §9. Förtärandet af starka drycker å utskänkningsställe vare lärjunge förbjudet vid vite af 50 öre.
- § 10. Befinnes någon lärjunge af starka drycker rörd eller öfverlastad, böte från 5 till och med 7 kronor.
- § 11. Allt kortspel eller annat spel om penningar eller deras värde vare strängt förbjudet vid vite af 3 till och med 5 kronor.
- § 12. Tobaksrökning å skolrummet vare förbjudet.
- § 13. För ordningens upprätthållande, såväl inom som utom skolan, må lärjungarne sins emellan genom allmän omröstning, der hvarje närvarande lärjunge eger en röst, välja en nämnd, bestående af 5 ledamöter, hvilka bland sig må utse ordförande samt vice ordförande. Valet gäller hvarje gång för 1 månad, och anses de 5 vara valde, hvilka högsta antalet röster erhållit. Mellan samma röstetal afgör lottning. De 2, som äro de valde i röstetal närmast, blifva suppleanter.
- § 14. Nämnden åligger att vaka öfver ordningen, att beifra alla, inom eller utom skolan, bland kamraterna förekommande afvikelser derifrån, att inom här föreskrifvna gränser bestämma bötesbeloppet för hvarje enskilt fall samt att för hvarje vecka utse ringare, vattenhämtare och tillsyningsman för lampor, tidningar och öfriga skolans tillhörigheter.
- § 15. Nämndens ordförande vare skyldig att sammankalla nämnden vid slutet af hvarje vecka och dessutom så ofta han sjelf för nödigt finner, eller när tvänne af nämndens ledamöter det fordra; att om dessa sammanträden underrätta föreståndaren och öfrige lärare, hvilka, om de så önska, äro sjelfskrifne att delta i nämndens förhandlingar; att upptaga böterna af dem, som till sådana gjort sig skyldiga; att för böterna redovisa inför tillträdande nämnd och dess ordförande; samt vidare att för skolans föreståndare anmäla alla förseelser af allvarsammare art.
- § 16. Alla böter skall den skyldige betala senast en vecka efter det de blifvit afdömda; i annat fall blifva böterna med halfva summan ökade för hvarje vecka, som förflyter utöfver den tid, då de borde varit inbetalade.
- § 17. Bötesmedlen skola användas till något nyttigt ändamål, efter närmare bestämmande af samtliga lärjungar vid allmän sammankomst, om hvilken äfven lärarne af ordföranden böra underrättas.
- § 18. Om nämndens ordförande eller någon af dess ledamöter sjelfve skulle göra sig skyldige till svårare eller upprepade förseelser emot ordningen, kunna de af skolans föreståndare från sin befallning skiljas, i hvilket fall ny ledamot inväljes.

§ 19. Hvar och en af folkhögskolans lärjungar bör, så långt han förmår, söka bistå nämnden i dess bemödande för ordningens upprätthållande.

Dessa regler tillkom alltså med landstingets övertagande, och de förefaller ha skrivits under starkt elevinflytande. En vink därom ges i § 7, sista stycket, i de nya stadgar som samtidigt antogs:

Lärjungarne iakttaga ett sedigt uppförande och ställe sig till efterrättelse vid skolan gällande ordningsstadgar, hvilka må af dem sjelfve upprättas, men böra af föreståndaren pröfvas och godkännas för att blifva gällande.

Skolan måste alltså ha varit ett föredöme när det gäller demokrati. Eller? Klas Wennerberg, mångårig lärare på skolan, skriver i Ekskölden 1969/70 (jubileumsskriften) att allt detta var ett koncept hämtat från Hindsholms fhsk i Danmark, av föreståndaren vid Önnestad (som ju kom till 1868) C A Bergman, och som sedan köptes av skolans styrelse när landstinget tog över. Och läser vi ordningsreglerna noga, märker vi att de är så utförliga, att "vanliga" elever inte utan hjälp kan ha skrivit dem. Det råkade finnas, och passade bra in i sammanhanget. Dessutom talas det i paragraferna mest om böter för olika slags förseelser. Ingenstans nämns något om elevinflytande. Någon demokrati *inom* skolan var det inte tal om. Däremot fostrades eleverna till demokrati *utom* skolan, i de diskussionsövningar som förekom flitigt (se s 00).

Nya stadgar kom med läsåret 1881/82. Nu tillkom stadgar för undervisningen, dels vad man skulle lära ut, dels hur man skulle göra det. § 4 stadgade ämnena. De var: modersmålet, historia, religion, geografi, människans yttre och inre byggnad, räkning, skönskrifning, naturlära, lantbruksbokföring, afvägning och fältmätning, ritning av kartor, byggnadsplaner och redskap. Man lägger också till sång och kroppsövningar. "Om tillfälle dertill kan beredas" utlovar man även vapenövning och målskjutning.

I § 5 talas sedan om sättet. Det klingar ännu modernt. "Undervisningen sker hufvudsakligen genom muntliga föredrag af lärarne, med flitigt begagnande af åskådningsmateriel" konstaterar man inledningsvis. Vidare heter det att man bör undvika examensprov och läxläsning. "Folkhögskolans mål vinnes ej så mycket genom att inskräpa hos lärjungarne en viss afslutad lärokurs (und. i de praktiska ämnena) utan snarare, derigenom att man medels berättelser och skildringar väcker lärjungens själ till uppmärksamhet på det, som försiggår utom honom, och på detta sätt lifvar hans håg för *sjelfutveckling*" (kurs. i original). Slutligen fastslår man att läraren bör "genom sitt personliga umgänge inverka på lärjungens moraliska lif och lefverne."

Ett litet uttryck för elevdemokrati, var måhända nykterhetsföreningen Snöfrid, bildad 1903 på initiativ från lärarhåll, men med elever som ordföranden. Föreningen verkade mot dryckenskap och dess medlemmar förband sig självklart att avstå från detta. Föreningen uppgick 1916 i Ronnebyföreningen Eken.

Alla förseelser bestraffades alltså med böter. Kortspel och krogbesök såg man strängt på. Dock mildrades förbudet mot kortspel så, att man tilläts spela kort om annat än pengar. Böterna kan förefalla små. Vårre blev straffet för tre elever, som kvällen den 6 februari 1898 "gått på Stora hotellet [i Ronneby] och där ätit smörgåsbord och biffstek samt därvid jämväl förtärt 2 supar samt efter måltiden druckit 2 halvör öl hvardera". Vidare hade de på källaren Laxen "förtärt 2 halfbuteljer punsch. I det tillstånd, hvori de då befunnit sig, hade de bortåt 11-tiden aflägsnat sig från Laxen och därunder gemensamt brutit lös en spjåla på ett staket,

enligt uppgift för att, om så behöfdes, försvara sig mot några andra personer, som samtidigt med dem varit på Laxen och med hvilka de bytt ord och varit i delo.” De tre erkände, och domen löd på 10 kronor i böter.

Elevkår bildades redan under 1910-talet, men något reellt inflytande tycks den inte ha fått förrän in på 60-talet. En stor enkätundersökning bland gamla elever, gjord till hundraårsjubileet av Agnes Wirén, visar att knappast några elever minns något om elevkåren. Under 1950-talet börjar man ana att en elevkår var verksam, men att de frågor den behandlade, inte var särskilt kontroversiella. Det är först på 60-talet det tar fart – och det gjorde det ju i övriga samhället också.

Här är kanske på sin plats att reda ut begreppen. Enligt gängse språkbruk är elevkår lika med alla elever i vinterkursen, medan elevråd är elevkårens styrelse. Men detta har inte alltid följts. I skrivande stund kallas vår till helt nyligen stillsamma elevkår för elevråd, dit man måste lösa medlemskort. Någon elevkår finns alltså egentligen inte. Hänger ni med?

1960 fastställde styrelsen i stadgarna: ”Elevkåren väljer för varje år ett förtroenderåd, bestående av en ordförande, som väljes samfällt, och två internt valda för varje årskurs. Elevrådet utgör kårens styrelse, sammanträder regelbundet, enskilt eller tillsammans med kollegiet, och kallar vid behov hela elevkåren till överläggning. Elevrådet har som sin viktigaste uppgift att samman med kollegiet ansvara för sådana åtgärder, som i likhet med dessa ordningsregler vill främja arbetsro och trivsel vid skolan.” (Cit. efter Ekskölden 1968/69). Detta förenklades 1969 till: ”Elevkåren väljer i enlighet med sin stadga ett elevråd.”

1965 bildades SFEF, Sveriges folkhögskoleelevers förbund. Det skedde på Brunnsviks folkhögskola 28 februari. Redan i mars beslöt elevrådet att gå med i SFEF. Eleven Rolf Wihlborg blev läsåret 1966/67 ordförande för södra distriktet av SFEF, vilket medförde flera resor och bortovaro från lektioner. Ingen hindrade honom från detta.

En segsliten fråga de åren gällde besöksbegränsningar. Flickor och pojkar fick inte hälsa på varandra hur som helst. Den gav upphov till en förtroendekris mellan elever och lärare våren 1966. Reglerna sade att besök endast fick ske under två timmar per dag. De flesta ville ha helst fria besökstider, men det fanns även de som ville ha något uppmjukade begränsningar, och några ville behålla reglerna. Till slut enades man om att tillåta besök till klockan 22.00 vardagar och 23.00 veckoslut. En elevrådsrepresentant reserverade sig mot beslutet, eftersom det ”var fattat på förhand”. När sen Folke Wirén samma vår upptäckte spritkonsumtion och läxade upp eleverna, blev krisen bara värre. Elevrådet borde ha hörts om förhållandena, menade man.

Ordningsstadgan har förstås reviderats flera gånger. Läsåret 1959/60 fastställdes en ny stadga, och ännu var det strängt.

4. Kortspel och alla slags berusningsmedel är bannlysta vid skolan. Samma oeftergivlighet gäller regeln, att manliga besökande inte utan tillstånd av rektor får mottagas i kvinnliga elevrum eller kvinnliga i manliga elevrum.

5. I elevrummen är rökning tillåten, men på grund av brandfaran får sängrökning inte förekomma. Grammofon kan inte tillåtas i elevrummen, inte heller radio utom för speciell användning efter rektors tillåtelse.

6. Lärosalar, bibliotek, dagrum och korridorer skall vara utrymda och belysningen släckt senast kl. 22, om inte annat bestämmes. Ytterdörrarna stängs vid samma klockslag. För senare hemkomst utlämnas nyckel av jourhavande lärare.

7. Tystnad skall råda i trappor och korridorer efter kl. 22. Elektriska plattor eller strykjärn får under inga omständigheter påkopplas efter detta klockslag.

[---]

10. Elevkåren väljer för varje kurs ett förtroenderåd, bestående av en ordförande, som väljes samfällt, och två internt valda representanter för varje årskurs. Elevrådet utgör kårens styrelse, sammanträder regelbundet, enskilt eller tillsammans med kollegiet, och kallar vid behov hela elevkåren till överläggning. Elevrådet har som sin viktigaste uppgift att samman med kollegiet ansvara för sådana åtgärder, som i likhet med dessa ordningsregler vill främja arbetsro och trivsel på skolan.

Mitt i all denna ordningsamhet och detta patriarkat, införde man du-reformen mycket tidigt. Redan kring sekelskiftet sa alla du till varandra. Så gjorde man också på exempelvis Hvilans folkhögskola, på Tjörn och i Värmland. Men ute i samhället skulle den dröja till 1960-talet.

INTERNATLIV

Redan på Asarums gästgiveri kunde vi erbjuda ett litet internat. Den som hade långt hem, kunde också bli inackorderad hos någon lantbrukare i närheten.

När vårt nuvarande skolhus invigdes 1917, hade det lika många elevrum som det fanns socknar i Blekinge, dvs 31. Rektor Bohlin beslöt då att döpa rummen efter socknarna. Tanken var, att eleverna så långt möjligt skulle få bo i ett rum med samma namn som hemsocknen. Den vackra tanken höll emellertid inte särskilt länge och rummen försågs snart med vanliga nummer.

Fram till elevgårdens invigning 1954 bodde de flesta elever i huvudbyggnaden. Tiden krävde dock fler lärosalar. Därför tillkom elevgården, som förutom elevrum även inrymmer vår hörsal. Det byggdes som ett ”kvinnligt elevhem” – märk att kvinnor först 1955 fick tillträde till kurserna på samma sätt som männen. Och när nu flickorna kom på bred front, kunde de inte blandas med pojkar. Istället fick vi en evig debatt om besöksregler, något som väl inte slutgiltigt löstes förrän villorna invigdes. (I nuläget ligger Elevgården i träda; man må hoppas att landstinget tar sitt förnuft till fånga och rustar upp huset.)

Besöksförbudet måste självfallet på alla sätt kringgå. Rektor bodde på skolan och hade alla möjligheter att övervaka ordningen. Dessutom gick han kvällsronde kl 22, då skulle allt vara släckt och tyst. Innan dess skulle veckans vattenhämtare ha försett alla rum med friskt vatten från husets enda kran.

Flickorna bodde alltså på elevgården och pojkarna i huvudbyggnaden. I jultidningen 1963 publicerade ”Olle från Torsås” ”Tjugo olika sätt att ta sig in på elevhemmet”. Själv lär han ha använt den fräcka metoden att resa en stege vid den tilltänkta fönster och ta sig in den vägen, trots hennes protester. Man kunde också ta sig in via brandstegen, men den började tre meter ovanför marken, så man måste ta sats och med hjälp av husets sockel ta ett språng och försöka

nå nedersta pinnen. Uppfinningsrikedomen var alltså stor hos pojkarna – medan flickorna inte tycks ha försökt motsvarande.

Även om de flesta eleverna försvann från huvudbyggnaden, höll rektor ändå ett patriarkalt öga på ordningen på internatet. Pojkar och flickor fick inte besöka varandra hur som helst och när som helst. Det var naturligtvis mycket frestande att bryta mot det förbudet. Reglerna fanns kvar fram till slutet av 60-talet, då de fick vika för den moderna tiden. Och det var först när villorna togs i bruk, som eleverna helt försvann från huvudbyggnaden.

Det rådde också utgångsförbud efter klockan 22. Det vill säga – skulle man var ute längre, måste man hämta nyckel hos rektor senast klockan 18, då han gick en ”rond” till sin expedition. Den som varit ute och roat sig och blivit försenad, fick ta sig in på annat sätt. Man får förmoda att det fanns gott om hjälpsamma kamrater som gärna öppnade dörren för nattsuddare.

Att rektor verkligen vakade över ordningen på internatet, vittnar följande episod om. Den finns publicerad i Ekskölden 1954, av signaturen ”olycksfödd gubbe”. Han var kårordförande och kände därför lite extra ansvar, när han en kväll efter klockan 22, hörde högljudda skratt och rop från ett rum. Där pågick en klärvoajansseans, uppenbarligen, något som då var på modet. Vår kårordförande beslöt att ingripa.

I detta goda uppsåt steg jag upp och förpassade mig ut i korridoren, där jag ställde mig för att lyssna för att närmare lokalisera oväsendet. Som jag står där i den becksvarta korridoren, hör jag smygande steg närma sig från motsatta ändan. Jag lyssnade spánt, stegen kom allt närmare. Plötsligt fick jag en ödesdiger idé, på stegen trodde jag mig känna igen ”gräsätaren Friskus” på väg till ”seansen”, nu tyckte jag tillfället var lägligt att skrämma honom lite och ge igen för gammal ost. Jag formade högra handen som en klo och sträckte ut den i riktning mot de smygande stegen. De kom närmare. Plötsligt snuddade något mot min hand. Stegen stannade genast. Jag hörde de återhållna andetagerna av en människa, som stod på armlängds avstånd från mig. Fortfarande trodde jag att det var ”Friskus”. Min klolika hand trevade och fick tag i ett strävt halsskinn. Jag kände hur han stelnade till av rädsla och hur stora halspulsådern arbetade. Försiktigt fick jag ner fingrarna innanför skjortkragen och drog honom sakta mot mig, nu var han alldeles paralyserad. Men gravlik stämman frambringade jag några dödingaljud. Då hörde jag honom väsa: ”Släpp mig människa!”. Jag blev alldeles stel avfasa, och mitt prima 0-blod frös till is. Jag hade nämligen känt igen rektorns röst. Väckt av oväsendet hade han smugit sig uppför vindeltrappan för att överraska pojkarna och ge dem en reprimand. Jag vet än idag inte, hur jag utan att röja mig rusade genom korridoren i besinningslös rädsla och osedd lyckades ta mig in på mitt rum, innan rektorn fann strömbrytaren och korridoren badade i ljus! Jag vet bara, att jag kastade mig i sängen och drog filten över huvudet, girigt sökande sömn och glömska.

Tilläggas kan, att rektorn var Johan Feuk och att det hela måste ha utspelat sig på huvudbyggnadens tredje våning.

Ty förr i tiden bodde de flesta eleverna på skolan, och de stannade också över både veckoslut och lov. Två elever delade rum. De kom släpande på Amerikakoffertar med kläder för en hel termin. Ännu när elevgården byggdes, hade arkitekten ritat in kofferttrum, där dessa skulle förvaras, men då hade en ny tid börjat. Elevernas bagage var lättare och de reste dessutom hem över veckosluten.

Det var först med villornas tillkomst 1973 som pojkar och flickor blandades. Vi fick då 72 moderna rum med egen toalett och gemensam dusch och gemensamt pentry. Det blev,

möjligen, den sista stora satsningen på internatet. Allt färre bor på skolan. Och över veckosluten åker alla som kan hem, det går ju bevars flyg från Kallinge. Elevgården står tom sedan några år. Rummen räcker till ändå.

PALME OCH KUNGEN

I studentrevoltens år 1968 kom utbildningsminister Olof Palme till skolan. Den 11 november kom han närmast från en skolinvgning i Karlshamn till en frågestund i hörsalen. Diskussionerna kring demokrati hade tydligen gått heta det året. De mest radikala menade att lärarna skall tillsättas av eleverna – något som ännu inte förverkligats, gudskelov. Studiehjälpen till myndiga elever (21 år och äldre) måste förbättras; för elever 18-21 år var villkoren bättre. Det lovade Palme utreda, men det skulle gå löst på 10 miljoner.

Han höll också tal, och detta refereras i Ekskölden 68/69 sålunda:

1. Standardökning betyder ökad vuxenutbildning. För den närmaste tiden gäller det främst rättvisekravet från den äldre generationen. Därefter kommer kravet på en kontinuerlig fortbildning för alla. Men det allmänna skolväsendet kan inte uppfylla dessa krav i längden. Här behövs hjälp av folkbildningsarbete och folkhögskola.
2. Det talas så mycket om att folkhögskolan skall anpassa sig efter det vanliga skolväsendet. Men hela den skolpedagogiska debatten (metod, engagemang, självverksamhet) gäller ju sådant som alltid varit karakteristiskt för folkhögskolan. Man kan alltså säga, att det är det vanliga skolväsendet som mer och mer skall anpassa sig efter folkhögskolan.
3. Studenterna demonstrerar. De är missnöjda med ett system som särskilt på vissa håll ute i Europa är förlegat. Därute saknar de ett "kritiskt universitet". Det har vi emellertid i 100 år haft i vårt land med folkhögskolan och folkbildningsarbetet.
4. Folkhögskolan har chansen att gripa något oerhört väsentligt för både dagens och morgondagens samhälle. Den har varit, är och kommer (om den visar kraften till ständig förnyelse) säkert att bli en oerhört vital kugge i vår utbildningspolitik.

Nämner man Palme måste man i rättvisans namn också nämna kungen. Gamle kung Gustav VI Adolf var på kort besök redan som kronprins 1945, och när han sedan gjorde sin eriksgata 1954, besökte han lanthushållskolan, tydligen med förra besöket i minne. Han bjöds på kunglig (?) lunch. En något otydlig bild i jubileums-Ekskölden visar en leende monark framför en lövhäck, med bl a Tor Wolgast och Johan Feuk.

INTERNATIONELLA KONTAKTER

Det internationella utbytet har av naturliga skäl varit livligast med Danmark. Egentligen började det före skolans tillkomst med Hammars besök på danska folkhögskolor. I litteraturläsningen ingick redan tidigt H C Andersen på originalspråk. Det danska inflytandet var alltså stort i början, men med tiden utvecklades skolan mer mot den svenska modellen för folkhögskola.

Det dröjde till efter andra världskriget innan det internationella utbytet tog fart. Det började med folkhögskolan i Almindingen på Bornholm 1947. Skolorna besökte varandra under de

följande åren, ett utbyte som kulminerade 1952. Høng fhsk kom in i bilden 1951 och en period skedde utbytet växelvis mellan Høng och Bornholm. Kontakter med Krogerups fhsk inleddes 1966. Vi har också haft utbyte med både Norge och Finland, mycket tack vare ett samarbete med Föreningen Norden. Således har vi kunnat se norsk halling, sån där folkdans som går ut på att sparka ner en mössa eller hatt, placerad två meter upp i luften. Den kräver en del akrobatik. Det kallades vänortskurser. De har också avklingat.

Ett speciellt sorts utbyte är de flyktingar som genom åren sökt sig till oss. Det började naturligt nog under andra världskriget. Agnes Wirén minns i Ekskölden 87/88 den danske yngling som flytt från Bornholm gömd i kolboxen på en båt. Sigrid Trier Hansen hade judiskt påbrå och flydde därför från Jylland. Herrskapet Pappmehl, som flydde från Riga undan ryssarna, nämns som gästande musiker, som gav konserter på skolan. De kom efter kriget till Lübeck, men kom på besök, bl a vintern 1958. Herr A Pappmehl fick titeln professor och spelade violin, medan fru Nina Pappmehl trakterade orgel.

Nästa våg kom från Ungern och var en följd av Ungernrevolten. Sovjetiska trupper hade slagit ner dem som gjort uppror mot systemet och avrättat deras ledare Imre Nagy. En del av den följande flyktingvågen kom först till Ronneby brunn och sedan till oss som elever under vårterminen 1957. Sju flyktingar tog vi emot: János, Reszö, Kálmán; Zoltan, Sandor, Pal F och Pal T. 30 år senare var några av dem på återbesök. Zoltan, Pal och Pal har man ingen kontakt med längre. Men de övriga blev så småningom väletablerade svenska medborgare. János blev civilingenjör i Borås, Reszö blev pastor i Ungerska församlingen i Sverige, Kálmán blev civilekonom och Sandor drev vid jubileet ett arkitekt- och ingenjörskontor i Malmö. Det verkar ha varit mycket lättare att vara flykting/invandrare i Sverige på den tiden. De gifte sig alla med svenskor.

På femtitalet inleddes ett utbyte med USA. Egentligen kom idén från en dansk folkhögskollärare, Aage Rosendahl Nielsen, som under ett år som stipendiat vid ett college utanför Boston, möttes av en stor nyfikenhet på Skandinavien. Kontakter knöts med bl a Arnfred på Askov (dansk folkhögskolas centralgestalt). Det gällde att ordna fram värdfamiljer till de amerikanska studenterna. Tio dagar före avresa kom ett telegram från Arnfred: ”Kan ta åtta som talar danska.” De intresserade satte genast igång att plugga danska.

Detta var 1947. 1949 organiserades det hela under namnet Scandinavian Seminar for Cultural Studies. Studenterna placerades ut på olika folkhögskolor. Läsåret 1955/56 var turen kommen till oss. Då genomgick Virginia Klaseen från Kalifornien och Doris Mae Olsson från Montana, vinterkursen. De valde ämnen som från ett smörgåsbord, läste svenska och fick, får man anta, särskild uppmärksamhet. Det fortsattes med sporadiska elever under de följande åren.

Några somrar i början av sextiotalet, fick vi besök från Indien och Pakistan (gästerna kallades alla för enkelhets skull för indierna). Det var organisationen Experiment in International Living som förmedlade kontakterna. 1965 års grupp bestod av tio personer, ledda av mrs Rama Anath från Bombay. De bjöd på sig själva och miss Shobha Moola dansade klassiskt indisk dans. Naturligtvis lockade det att resa till Indien, men sådana planer måste, enligt Ekskölden -65, ”tillsvidare skrinläggas”. De verkar fortfarande skrinlagda, av ekonomiska skäl, får man anta.

På sjuttioalet startades kurser för franska svenskstuderande. Upprinnelsen var, som så ofta, en serie tillfälligheter. Göran Wirén, lektor i svenska vid Sorbonne, och son till rektorsparet

Folke och Agnes Wirén och alltså ”född i huset”, förälskade sig i den vackra Maeva från Tahiti. En januarikväll mötte han henne utanför Grand Palais och föreslog att hon kunde gå den svenskurs han ämnade ordna hemma i Bräkne-Hoby. Javisst, sa hon, utan att blinka. Och därmed blev han tvungen att ordna en. Det gick, tack vare rektor P-O Jernmarks tillmötesgående. Emellertid fick Maeva förhinder att komma, och drömmen om att få se henne ”bada i Tjärös vikar” gick upp i rök (Göran Wirén skriver själv i Ekskölden 75/76). Men många andra anmälde sitt intresse – och så var det hela igång.

Kursen fortsatte några somrar. Den byggdes så småningom ut till att omfatta svenskstuderande från olika universitet runt om i världen. De senaste åren har den gått under namnet Internationella kursen, och bedrivits i samarbete med Svenska institutet.

Hur är det då för utländska elever att komma till Bräkne-Hoby? En vink kan man få i Ekskölden 81/82. Diana, Jean och Marcel berättar.

Diana Bax var 23 och läste svenska i Milano, Jean Poncet var 55 och lärare i Orange i Sydfrankrike, och Marcel Berthier var 75 och äldste deltagaren någonsin.

”Att komma hem efter en vistelse i Sverige är som att vakna upp ur en dröm”, skriver Diana. Det var ett intresse för germansk kultur och nordisk mytologi som fick henne att börja läsa svenska. Störst intryck gjorde den väldiga Naturen i Blekinge. För henne, som bodde i Milano, var naturen lika med ”glesa träd och feta hundar i ledband”. Den svenska naturen var ”både vild och befriande”. Vad gäller själva kursen, uppskattade hon mest de praktiska uppgifter, intervjuer och redovisningar som ingick. De ledde till en ganska kritisk bild av Sverige. ”Jag uppskattar denna öppenhet som ifrågasätter den bild av det blint självbelättna välfärdssverige som man har utomlands”, skriver hon. Och hon längtar förstås tillbaka.

Jean (som skrev på franska, som översattes av Göran Wirén) var ”förbluffad över den praktfulla omgivning som omgav byggnaderna”. Han slogs av svenskarnas organisationssinne, elevhemmens samlingssalar och det att man kunde leva kollektivt, men ändå dra sig tillbaka. Den svenska naturen efter vägen till Växjö (och Utvandrarnas hus) var monoton, hade rektor Jernmark varnat för, men Jean tyckte det var fantastiskt vackert. ”Själva marken var vacker, mossan och lavarna på graniten var en upplevelse. Och så dessa ofantliga klippblock...”. Jean minns också de leende värdinnorna på flygbåtarna till Malmö och den hjälpsamma personalen på tåget. Ordet ”du” löser inte alla sociala problem. ”Men detta ord skapar ändå en enkelhet och en vänlighet i relationerna mellan människor.” Också Jean längtar tillbaka.

Marcel skriver inte själv; däremot skriver Göran Wirén om honom. Marcel hade 1940 anmält sig till en frivilligkår som skulle till Narvik, för han talade flytande norska, ljög han. Hans frivilligkår kom aldrig iväg. Han blev tillfångatagen i Tyskland och efter kriget fortsatte han sitt arbete som fysiklärare i Paris. Det dröjde till pensioneringen på sjuttioalet innan han fick tid att läsa språk. Först norska (Ibsen), sedan danska (Kierkegaard) och sedan svenska. Sommaren 1980 kom han till Bräkne-Hoby första gången och återvände året därpå. Den sommaren hade han planer på att lära sig isländska. ”Med dessa fyra språk räknar jag med att ha en bra bild av denna del av världen”, sa han.

Sommaren 1983 var det premiär för ”Japanska kursen”. Anförda av professor Yasufumi steg 22 japanska ungdomar av tåget i Bräkne-Hoby. De kunde inte mycket svenska, de hade studerat bara på deltid under några månader. Det har med tiden blivit en kurs med en

blandning av vanliga lektioner och studiebesök, till platser som Växjö, Kosta glasbruk, Öland. De är alltid mycket disciplinerade – det kan undertecknad intyga efter att ha haft dem en sommar. Kursen pågår ungefär tre veckor och brukar återkomma vartannat år.

SKOLAN I PRESSEN

Genom alla år har lokalpressen hårdbevakat vår skola. Varenda vinterkursstart och avslutning, vårfest och nordisk fest finns dokumenterad, liksom alla kortkurser och kulturhändelser – om det hände något i Hoby, hände det på folkhögskolan, tycks det. Där står ungefär samma saker som i årsberättelser och Eksköldar.

Den allra första notisen bör vara den som publicerades i Carlshamns-Posten och innehöll notisen om skolkommitténs sammanträde. Man refererar den ”inbjudning till allmänheten att teckna bidrag för ändamålet” som kommittén utfärdade. Och så gör man följande kommentar:

I allmänhet är folkhögskolan i vårt land ännu bara som ett litet värnlöst barn, eller kanske ännu bättre uttryckt som ett hittebarn, som ingen statsman ännu gerna velat widkännas, men som dock sträcker bedjande händer efter öm ömvardnad, och som en dag utan twifwel skall i mån af sin utveckling – wi hoppas det åtminstone – återgälda hwad som blifwit uppofradt för dess räkning af det folk, som i tid förstod att med kärlek och wälwilja omfatta barnet, och gifwa skydd och hjälp åt nykomlingen.

Själva invigningen 22 november 1869 refereras så här i Karlshamns allehanda (citerat efter en minnesbilaga vid 50-årsjubiléet).

Sistliden måndag öppnades folkhögskolan å Mörrums borg, i närvaro av en större folksamling från olika delar av länet. Sedan 1. och 2. verserna av psalmen 360 blivit av en väl inövad fyrstämmig sångkör avsjungna, hölls festtalet av kyrkoherde B Heimer, tecknade i varma och, som vi hoppas, till hjärtat gående sanningar läroanstaltens bestämmelse och villkoren för dess bestånd; varefter Blekinge läns Folkhögskola förklarades öppnad.

Härefter intogs talarestolen av skolans 1:ste lärare, vilken nu inledde sitt arbete med ett föredrag, som vittnade lika fördelaktigt om en sann uppfattning av skolans betydelse som grundeliga kunskaper och förmåga att lyckligt meddela dessa.

Sedan ännu en psalmvers blivit avsjungen, hemförlovades eleverna för dagen, och den löftesrika stunden var slut.

Vid skolans öppnande voro 35 elever anmälda, varförutan ännu några ansökningar inväntades.

Blekinge folkhögskola har således haft sin första fest, efter den kommer arbete, ja arbete på allvar; men redan till den 30 dennes, Carl XII:s dödsdag, inbjudes allmänheten till en ny högtid å Mörrums borg.

Det torde icke behöva sägas, att sådana fester skilja sig väsentligt ifrån de vanliga folknöjena, där, sedan råheten inspirerats av rusdrycker, där gröfste svärjaren och skämtaren står såsom tongivande i laget. Vi önska åtminstone och sträva efter något bättre även i detta hänseende.

Mätte vi lyckas!

Men några saker avviker från det rutinmässiga. Ett drastiskt exempel är hämtat från Dagens Nyheter, 27/1 1956. Rubrik: *Kökspersonal nös i pudding 30 förgiftade*. Notisen som följer kommer här i sin helhet:

En matförgiftning på folkhögskolan i Bräkne-Hoby för halvannan vecka sedan, som berörde ungefär trettio av ett hundratal deltagare i middagen, anses av förste provinsialläkare Gösta Cedergren ha berott på halsont bland den personal som tillrett middagen.

Enligt en undersökning av prover, som på Cedergrens begäran utförts vid statens bakteriologiska laboratorium, har nämligen två medlemmar av denna personal i svalget haft bakterier av arten staphylococcus albus. Dr Cedergren anser att dessa bakterier genom hostning eller nysning spritt sig till en chokladpudding, där de haft god jordmån, medan puddingen inte snabbt kylades efter tillredningen utan långsamt fick stå och kallna och därefter ytterligare lång tid förgick innan den serverades.

Saxat alltså ur Grönköping – förlåt, Dagens Nyheter 1956. Det säger väl mer om nyhetsvärdering och om rubriksättarnas humor än om hygien i köket.

Våra första amerikanskor (se ovan) föranledde en stort uppslagen artikel i Kvällsposten 25/10 1955. Rubrik: *Flicka som har indianer till grannar finner Skåne-Blekinge spännande*. Det rör sig alltså om Virginia Claseen och Doris Mae Olson (som i artikeln kort och gott kallas Dora). Virginia från Kalifornien har ”rödskinn som grannar” – hon bor nära ett indianreservat, där indianerna lever fria som i fornstora dar. Både hon och Doris har, som namnet antyder, svenskt påbrå. För dem är Sverige det gamla landet, med gravhögar från bronsåldern och kyrkor från 1100-talet. Just under Kvällspostens besök är det elevrådsmöte, där man klubbade ett beslut att göra eleverna till ”bättre människor”. Det skulle ske genom att varje pojke skulle få en flicka som bordsdam vid måltiderna. Var vecka skulle damerna byta kavaljer och betygssätta den de haft till kavaljer. – Blev då flickorna också bättre människor, kan man undra. Och hur länge höll det?

Skolan i Bräkne-Hoby får kongolesisk adoptivelev, löd en rubrik i Sydöstran i början av sextiotalet. Det gäller Metimonia Marie, som ”adopterades” av Svenska missionsförbundet. Hon kom en regnig midsommar (för att gå sommarkursen). Redan andra dagen ”vädde [hon] sig en handduk och lärde sig 50 svenska ord”, berättar artikeln. Hon hoppades få återvända till sin hembygd som skolkökslärarinna.

En större artikel apropå ingenting, finner man i Sydöstran 26/5 1962. Rubrik: *BRÄKNE-HOBY Blekinges bildningscentrum*. Där framhålls skolornas betydelse för den lilla orten Bräkne-Hoby. Främst bland dessa och mest utåtriktad är folkhögskolan. ”Folkhögskolan är den stam som de övriga skolorna vuxit fram ur”, skriver man, och fortsätter:

Liksom vid övriga folkhögskolor bygger undervisningen till största delen på de fria diskussionernas grund. Ämnesvalet är fritt och de enskilda eleverna kan i ganska stor utsträckning göra egna kombinationer. Stor vikt lägges naturligtvis vid de fria ämnena, men även den naturvetenskapliga avdelningen har fått stort utrymme. Ett nytt laboratorium kommer i dagarna att färdigställas och därmed är skolan en av de mest välutrustade i landet av detta slag. Laboratoriet blir det modernaste som finns vid någon folkhögskola.

Så sant så! Vidare:

Teater har i alla tider intresserat ungdomar vid folkhögskolorna och i Bräkne-Hoby har detta intresse nu stegrats ytterligare i och med att skolan håller på att färdigställa en ny scen. Den 16 juni blir det premiär på de nyinlagda tiljorna och därmed får kommunen en teaterscen som kan bära även kringresande teatersällskap. Redan nu planeras föreställningar med Riksteatern och i och med att dessa blir verklighet har skolan gjort bygden ännu en tjänst.

Synd bara att Riksteatern sällan kommer hit.

En handikappad tös från Rödeby vågade sig hit 1959. Rubrik: *Handikappad rödebytös trivs på folkhögskola* (Sydöstran). Ulla Johansson från Rödeby hade en Cp-skada av det lindriga slaget; man måste ju som bekant kunna gå väldigt bra om man ska ta sig fram i denna byggnad. Hon bodde, av fotot att döma, i Elevgården, där ju trapporna också är många. Hon beskrivs som mycket begåvad och var när artikeln skrevs redan antagen till andra årskursen. Man kan lätt tänka sig den stora uppmärksamhet hon fick, som ju alla handikappade får så fort de kommer utanför institutionerna – och dessa var fler på den tiden. Rektor Wirén menar att ”det är en stor glädje för hela skolan att få hjälpa Ulla Johansson tillrätta. Han menar också att det med tiden kan bli nyttigt och välsignelsebringande för andra handikappade att Ullas kamrater på folkhögskolan får en inblick både i hennes svåra situation och i hennes goda andliga utrustning.” Så sant, så. Det är dessutom folkbildande.

Vi är inga sexgalna narkomaner, ropade eleverna i Sydöstran i mars –67, som ett svar på en artikel i Kvällsposten: *Vågar jag skicka mina barn till folkhögskolan?* undrades efter en undersökning, som visade att tio procent av folkhögskoleeleverna i riket, använde narkotika. Nu gav eleverna svar på tal och påpekade att de inte är barn, de är vuxna. Rektor Wirén ingrep också och tillbakavisade alla påståenden. Skribenten försökte tydligen göra en höna av en fjäder.

Narkotikadebatten tog ny fart hösten 1970. *Narkomaner på folkhögskolor är inget problem i Blekinge*, fastslår BLT. Detta apropå en konferens på Nordiska folkhögskolan i Kungälv om detta problem, som väl börjat smyga sig på en del folkhögskolor. ”Vi har inte haft några som helst sådana problem i Bräkne-Hoby, säger rektorn vid därvarande folkhögskola, Per-Olof Jernmark. Jag känner f ö inte till att det skulle ha förekommit någon knark vid vår folkhögskola”, underströk han. Inte heller Jämshög hade några sådana problem.

Kärnvapenfri zon på skolan, förkunnade Sydöstran i maj 1982. ”Med den här symboliska gesten vill vi väcka uppmärksamhet och få med fler människor i den aktiva opinionen mot kärnvapen, förklarar Britta Sundman och Nelly Björklund, elever på skolan.” Upprinnelsen var en budkavle mellan landets folkhögskolor. Alldeles intill den artikeln, kungjordes f ö starten av Vattenekologilinjen.

Bojkott mot SÖ:s nivåpejling fick inget gensvar i Blekinge. Bakom den rubriken i BLT från våren 1970, döljer sig ett slags centralprov. Med hjälp av det ville SÖ få grepp om kunskapsläget hos landets folkhögskolor. Risken var nu, menade man på en del håll, att det skulle användas vid omdömessättningen. Folkhögskolan hade ju klarat sig utan omdömen i 90 år (de nuvarande infördes 1958). Skulle nu SÖ styra ännu mera? Var inte friheten hotad? Många elevkårer bojkottade testet, men så icke här och inte heller på Jämshög. Båda rektorerna uttalar sig i artikeln. ”Testet kommer inte att inkräkta på skolornas frihet. Jag ser den som en väg mot större rättvisa – ett steg i rätt riktning,” säger P-O Jernmark. Denne minnesgode skribent, folkhögskoleelev från 1973 i Vimmerby, har vissa minnen av någon bojkott vi genomförde mot ”centralprovet”, som det kom att kallas. Det försvann i byråkratins papperskorg senare under sjuttioalet.

Kursavslutningar, ja. *Skolavslutning på folkhögskolan 124 elever gladdes över friheten* är väl ändå en missvisande rubrik? Den gäller våren 1970 och fanns i BLT.

I februari 1970 debatterades skoldemokratin, enligt en mycket liten notis i Sydöstran. *En debatt om skoldemokrati i Bräkne-Hoby*, lyder den föga upphetsande rubriken. ”Enligt stadgan skall det vara ett sammanträde mellan skolstyrelsen och lärarna men nu hade vi hela elevkåren med också säger rektor Per-Olof Jernmark till SSD och det kanske inte är så vanligt att hela elevkåren får möjlighet att diskutera direkt med skolstyrelsen.” Eleverna ville ha inflytande och den viktigaste frågan just då var ”den kommande nybyggnaden som landstinget fattat principbeslut om” och som tre år senare blev villorna.

Br.-Hoby folkhögskola offrar romantiskt förfallen byggnad, stod det hotfullt i BLT i augusti 1969. Den romantiskt förfallna byggnaden var Rosa huset, som ansågs stå i vägen för de planerade ”villorna”. Av artikeln får man uppfattningen att det var ”kört”. Men som bekant står den kvar där och håller i skrivande stund på att få en uppsnyggad fasad.

Hösten 1968 användes skolan för en debatt om länets framtid. *Framtiden ljus för Blekinge industriella grunden stark*, påstod rubriken. De mäktiga: landshövding Thure Andersson, länsarbetsdirektör Henry Herrstedt, landstingsordförande Rune Malmros och civiljägmästare Hans Wachtmeister, lyckades övertyga allmogen efter fyra timmar. Bräkne-Hoby föreläsning- och teaterförening arrangerade. Det blev en maratondebatt där till och med länsindelningen kom på tal ”och några av talarna föreföll oroade över att denna tanke inte blivit tillräckligt djupt begravd”. Den handlade i övrigt om både storinternationella frågor och ”den i mångas ögon obskyra torgkiosken i Karlshamn”. På det hela taget ansåg man framtiden ljus för Blekinges industri – det här var alltså 1968. Men fick man rätt?

Skolans elever har strejkat åtminstone en gång. I BLT 11/4 1972 läser vi: *Folkhögskolorna i Blekinge strejkar för förhandlingsrätt*. Den planerade strejken var en endagsstrejk, en sympatiåtgärd för eleverna vid Malungs folkhögskola och för ökad demokrati i allmänhet. Strejken initierades av SFEF. Man ville få förhandlingsrätt gentemot SÖ som en fackförening. Man ville också vara med och utforma den nya folkhögskolestadgan och medverka vid de inspektioner som SÖ gjorde då och då. Att det skulle bli strejk gick man ut med tidigt men hemlighöll själva dagen – detta för att inte lärarna skulle hinna arrangera en pedagogdag. Den inträffade sedan den 19 april. *Eleverna i Bräkne-Hoby deltog i landsomfattande skolstrejken*, skriver BLT dagen därpå. Rektor Jernmark var positivt inställd till kraven men inte lika positiv till strejken. Den var heller inte riktad direkt mot denna folkhögskola. Det var Malungs folkhögskola som var måltavlan: där hade en elev avvisats i strid mot skolstadgan, menade man. Skolan JO-anmälde. SFEF uppvaktade statsråden Ingvar Carlsson och Sven Moberg med kravet att få jämföras med en fackförening. Detta krav fick man dock inte igenom, och frågan har väl inte heller varit aktuell sedan dess.

Kommer vi så till mitten av åttiotalet talar rubrikerna mer om indragningar, besparingar och nedläggningshot. *Lämnar tjänsten efter fem svåra år*, var en av de alltför många negativa rubrikerna, som förekom från senare delen av åttiotalet och framåt. Det var rektor Ohlsson som fick nog. Självt vill han inte göra någon kommentar, men det gör däremot Rune Viklund, ombudsman på SFHL, det förbund lärarna just lämnat mangrant. Det han säger är viktigt och refereras så här i Sydöstrans artikel:

Rune Viklund menar att det blivit allt vanligare med hårda motsättningar mellan lärare och rektorer på folkhögskolor. [---] Ändrade förutsättningar för verksamheten och färre centrala regler att luta sig emot leder till konflikter och tvister. – Idag är mångt och mycket upp till lärare och rektorer att komma överens om skolornas inriktning. Tidigare räckte det i princip med att checka Skolöverstyrelsens anvisningar, menar Viklund. Dessutom ställer huvudmännen nu större krav på verksamheterna. – Detta resulterar inte så sällan i att rektorena hamnar i en svår mellanställning och ett tufft arbetsklimat [---] Jag får fler och fler ärenden som präglas av låsta positioner mellan lärare och rektorer på folkhögskolor, tillägger Rune Viklund.

Detta alltså enligt Sydöstran 22/6 1993. **Käre läsare – stanna upp ett slag. Läs citatet en gång till. Ta sen en kopp kaffe, en nypa luft eller en gin&tonic och fundera, vad detta kan bero på. För det handlar i förlängningen inte bara om folkhögskolor.**

När så på våren 1993 en ny folkhögskola skulle tillkomma i länet, befarade vi konkurrens. Jämshög uppe i nordväst (grundad 1961) kunde väl gå an, men nu skulle man starta en ny folkhögskola i Karlskrona, den som kom att heta Litorina. Både nämndens ordförande Karl-Erik Karlsson och rektor Ohlsson uttalade sig i pressen. *Inget underlag för ny folkhögskola i länet*, sa nämndens ordförande, enligt rubrik i Sydöstran 25/3 –93. *Folkhögskolans rektor befarar konkurrens*, menade samma tidning dagen därpå. Nu finns Litorina sedan några år, och vi har dessutom fått ännu en folkhögskola inom länet: Valjeviken, som vi en tid samarbetade med.

De lär för livet på Fameskolan, handlar förstås om våra dramaelever, som våren 1994 spelade upp Kent Anderssons ”Sandlådan”. Jämförelsen med den glittriga tillvaron på den amerikanska Fameskolan (och här åsyftas alltså en dåförtiden populär TV-serie om några amerikanska ungdomar som drömmer om berömmelse) – den jämförelsen haltar nog.

GÅVOR

Skolan har genom tiderna fått gåvor från olika håll. Man får tänka sig att den allra nödvändigaste utrustningen följde med hyran av lokalerna. Hur de allra första läroböckerna anskaffades, förtäljer inte historien. Men årligen har det strömmat in gåvor, som man tackar för i årsberättelserna. Här följer några smakprov.

Gåvolistan för 1873/74 kommer här i sin helhet; den får tjäna som typexempel:

- Statistiska Centralbyrån: bidrag till Sveriges officiella statistik
- Nordiska nationalföreningen i Lund: 27 häften ”Folkelæsning”
- 56 arbeten insamlade av Olof Hammar
- Ny illustrerad tidning årgång 1873
- Lunds Veckoblad
- Allehanda för folket
- Carlshamn
- Sölvesborgsposten

1874/75:

- Justitieministerna underdåniga embetsberättelse för 1872, samt andra berättelser från myndigheter

- 500 kr till byggnadskassan av löjtnant E Sandell

1875/76: 10 kr till skolans byggnadskassa av "en bonde i Mjellby socken"

1876/77: 1 Voltas stapel, av ingenjör K Stéenhoff; Karlshamn

1877/78:

- Av Föreningen för gift kvinnas eganderätt: "Om Lagens orättvisa mot den gifta kvinnan", samt "Om den gifta kvinnans eganderätt".
- Första häftet av Alfred Berg: "Räknelära för folkhögskolor och folkskolor".

1878/79: Plansch och beskrivning öfver Skandinavians ätliga och giftiga svampar.

1881/82: Skrifter från Lars Hjertas minne: Svenska tädgårdsföreningens tidskrift; Romas kristna katakomber; Ur vår tids meteorologi; Om luften i våra bostäder; Om tänderna; Michelangiolo; G Adlersparre.

1882/83: 5 kr och 65 öre, dvs elevernas böteskassa, skänktes till byggnadsfonden.

Till de mera kuriösa sakerna får väl räknas en kyckling med fyra ben, skänkt av eleven Sven Thomasson i Kyrkhult.

I detta sammanhang kanske kan omnämnas den radioapparat som inköptes till elevernas nöje läsåret 1923/24.

Den största gåvan, åtminstone rent volymmässigt, var den s k Wittlockastugan", som läsåret 1922/23 för insamlade medel flyttades från Ö Hoka och byggdes upp i skolans björkdunge. Den var avsedd att bli ett museum. Efter hand skänktes diverse gamla föremål dit som inredning.

Man får anta att gåvor så sakta upphörde att strömma in; de nämns inte särskilt i årsskrifterna. Med landstingets övertagande tryggades ekonomin och den förbättrades med stigande elevantal. Därför kan det vara intressant att se vilka tekniska nymodigheter som inköptes. Radion har nämnts ovan. Något TV-inköp går inte att spåra, men i årsberättelsen noteras, att man följde riksdagens högtidliga öppnande 1962 i den nyinköpta TV:n. Och man har önskemål om ett ljudisolerat TV-rum i årsberättelsen 1964/65. I september 1966 ordnade man samkväm framför TV-apparaten, samtidigt som man följde partiledardebatten inför valet. En snabbkopieringsapparat nämns bland nyinköpen 1963/64.

Det kan här vara på sin plats att nämna något om ekonomin. I begynnelsen tog skolan en terminsavgift på 30 riksdaler silvermynt, en avgift som ansågs hög. För övrigt kom bidrag från olika socknar, och privatpersoner kunde donera pengar. Med landstingets övertagande 1877, blev ekonomin givetvis mera stabil. I och med att antalet folkhögskolor i riket växte, skapades regler för statliga bidrag. Dessa uppgick fram till 1911 till lika mycket som inflöt från andra håll. Men 1911 höjdes statsbidraget till 2.000 kronor mer än övriga bidrag. Samtidigt infördes en regel, att det genomsnittliga antalet elever under en femårsperiod skulle bli 15. Det görs ett ganska stort nummer av detta i årsberättelsen.

Samtidigt höjdes också statens bidrag till obemedlade elever, så att dessa kunde för en vinterkurs på 20 veckor få 125 kr., och för en sommarkurs på 12 veckor 75 kr. Där påpekas att

även med de dittillsvarande bidragen, kunde en dräng ”på ett par år” spara ihop till en kurs både i folkhögskolan och lantmannaskolan (dvs två år).

Sedan dess har bidragformerna givetvis ändrats åtskilligt och i takt med konjunkturerna. Numera kretsar tillvaron till det s k K-anslaget, som är avhängigt av antalet elever.

BYGGNADER

På skolområdet i Hoby fanns till en början tre hus: huvudbyggnaden samt Rosa huset och vävstugan, som medföljde flytten från Ronneby, och placerades vid Thornska.

Huvudbyggnaden har förändrats en hel del genom åren, särskilt invändigt. Sommaren 1956 renoverades huvudbyggnaden grundligt, och fick det utseende den har idag, både ut- och invändigt. De småspröjsade fönstren ersattes med dem vi har idag. Samtidigt tillbyggdes matsalen i mera tidsenlig stil (medan lärarrummet ovanpå tillkom senare). Låt oss gå omkring i huset och jämföra med nutiden. (Se också vidstående skisser, men observera att de inte riktigt stämmer med slutresultatet.)

Vi går uppför stora trappan och in i hallen. Till höger låg lärarrummet; idag är väggarna borta och där är ett dagrum med soffor och bord och längre åt höger låg lilla salen, dagens sal 11, som var förbunden genom en bred dörr med stora salen, som numera har delats upp i sal 12 och 13. Till vänster, där matsalstrappan är, låg föreståndarens rum (rektorsexpedition).

Där baksidans utgång är idag och där koptorn står, var materialrum. Ingmars expedition var bibliotek och laboratorium. Dagrummet (med TV:n) kallades Lantmannasalen. Där det står bibliotek var istället tidningsrum. Biblioteket inrymdes i lärarrummet.

Där kanslist Ingrid och rektor Erik idag håller till fanns en lägenhet, förmodligen rektorsbostad, då den låg i anslutning till föreståndarens rum.

Vi går en trappa ner. Där matsalen är, låg både stora och lilla matsalen; huset slutade strax bortom utbuktningen. Bakom, där nuvarande kök är, var köket (mindre än dagens) och åt höger följde skafferi, jungfrukammare (där utgången nu är) och tvättstuga. I städerskornas omklädningsrum och där vår datorserver står i en skrubb, var vedupplag och strykrum. Och rakt under sal 12 och 13 var bastu, bad och pannrum, och under sal 11 källarutrymmen. En tvärgående korridor syns inte på skissen. Dessutom kom badavdelningen att se annorlunda ut.

Vi går en trappa upp. Till höger, i f d Internetrummet, var ett tidningsrum. Lägre åt höger och rakt fram, där vi idag har lärosalar och skolsyster, var elevrum. Vänstra delen, ”Svantes lägenhet” och sal 22, var lärarbostäder, och fr o m Feuks tid rektorsbostad.

Hela tredje våningen upptogs av elevbostäder. Rummen var små. Gå in i biblioteket, rakt fram till höger. De flesta rum hade *ett* fönster. En korridor löpte längs dagens bibliotek; om du tittar upp i taket, kan du se takbjälkar, som en gång var korridorväggar. Hela våningen rymde 20 elevrum.

Så tillkom Wittlockastugan 1923 (se ovan). Den placerades alldeles framför en berghäll. Man kan se att stugan inte stått där från början; platsen är inte naturlig, med en liten bergknalle med stora buskage en meter bakom. Den är tänkt som museum, men har väl inte fått den betydelse det var tänkt.

1938 ansågs Rosa huset ha tjänat ut som gymnastiksal. Man började bygga en ny, som en tillbyggnad på skolhuset. Det blev den gymnastiksal som används än i dag (om än inte för någon schemalagd gymnastik). I källaren tillkom natursalarna och ny toalettanläggning i anslutning till bastun. Den invigdes under festliga former 1 april 1939. Scenen och dess kringutrymmen är en senare utbyggnad från 1961. Då byggde man scenen, och på nedervåningen fick vi vårt nuvarande labb. Fram till dess, fanns en korridor mellan huvudbyggnaden och gymnastiksalen, som en inbyggd loftgång ”en trappa upp”. Det var alltså luft under den – se foto.

Framför skolhuset står alltsedan 1919 såningskvinnan på en sockel och sår – kunskap, förmodligen. Hon är en reslig kvinna, 2 meter lång, och sockeln, eller pelaren snarare, är 3,5 meter. Hon skapades av Per Hasselberg, blekingeson och bildhuggare, en gång världsberömd i Paris.

År 1879 testamenterade en rik ryttmästare i Göteborg en summa till stadens förskönande. En pristävling utlystes, och den vanns av Per Hasselberg. Resultatet blev så småningom en fontän, ”Johanna i Brunnsparken”. Centralgestalten där är just ”La Semeuse”, såningskvinnan. När så 1917 tre av Hasselbergs konstverk avtäcktes i Ronneby, nämnde rektor Bolin, liksom i förbigående, att nu återstod bara att få blekingesonens såningskvinna rest vid folkhögskolan. Själv glömde Bolin snart vad han sagt, men den generöse riksdagsman Lindvall tog det mera på allvar. Denne startade en insamling för att få modellen från Göteborgs museum. En kopia göts av firma Otto Meyer och piedestalen höggs till lågt pris av Sven Jönsson i Måstad. Så kom det sig att såningskvinnan nu står och sår i motvind – lägg märke till tygstycket runt låren.

Alltsedan 1700-talet har Hoby gästgiveri stått vid allfarvägen, strategiskt i närheten av tingshuset. Själva allfarvägen har som bekant flyttats. Men så sent som 1916 fanns ännu häst och kusk stationerad på gästgivargården och gästgiveriverksamhet pågick ända fram till 13 juli 1955, då den inköptes av Landstinget, och fungerar nu som kortkurslokal (fast kortkurserna är sparsamma). Kanske används det mest till Miljöcenter.

I slutet av femtitalet inköptes så Åghårdska villan, numera kort och gott kallad Ågården, för att användas till internat för pojkar. Den blev senare lärarbostad och används numera som ateljé för konstleverna.

Thornska skolan må omnämnas i detta sammanhang, eftersom den ligger granne med oss. Den har sitt namn efter häradshövding Johan Christian Thorn, som bodde på Hoby tingsställe 1848-77. Han testamenterade omkring 30.000:- till en skola för flickor. Kapitalet investerades och växte. 1905 stod huset klart och på nyåret 1906 började Thornska slöjdskolans första kurs. Huset saknade uppvärmning (!) och först framåt sommaren beslöts att sätta in sex stycken kakelugnar på övervåningen och om möjligt förse ”röda hörnrummet” med eldstad. Fram till 1916, då vår huvudbyggnad stod klar, var Thornska enda ungdomsskolan i Hoby. 1918 slog man samman vår husmodersskola med slöjdskolan, och bildade på så sätt en lanthushållsskola. Rektor för folkhögskolan blev samtidigt rektor för Thornska, till 1941, då lanthushållsskolan blev mera självständig. 1948 kunde så skolan lämna Thornska och flytta in

sina nya lokaler, där man ännu håller till. 1996 slogs den samman med folkhögskolan igen, och vi har återigen gemensam rektor. Thornska kom att tjäna som kontorsutrymmen, till och från, men ligger fortfarande i träda. Bredvid Thornska placerades vävstugan, som flyttade med från Ronneby. Den gick under benämningen Vita huset och är snarar ljusgrå och lite svår att upptäcka där den ligger alldeles intill Ronnebyvägen.

19 AUGUSTI 1954

Detta datum kräver en särskild rubrik. Då sammanföll flera viktiga händelser. 1) Rektor Johan Feuk avgick och efterträddes av Folke Wirén. 2) Elevförbundets tidskrift Ekskölden invigdes. 3) Elevgården invigdes.

Folke Wirén kom att stanna på sin post till 1968 och hans efterträdare, P O Jernmark, stannade i 20 år. Sedan har rektorerna avlöst varandra med tätare mellanrum, av skäl som får utredas på annan plats.

Det anrika elevförbundets styrelse beslöt denna dag i ett kort sammanträde, att utge en årligt utkommande tidskrift. Man kallade den Ekskölden, och den utkommer som bekant fortfarande. I första årgången omtalas varför det blev just Ekskölden: ”Eken är Blekinge, och skölden är skolan, som tidigt tog denna symbol för sin strävan att vara ett värn mot okunnighet och obildning.”

Elevgården ersatte många av de elevrum som fanns i huvudbyggnaden. Ändå vakade rektor lika patriarkaliskt över internatlivet. Huset fick telefon först 1960.

DEN NYE GRUNDTVIG

Ja, så har vi då kommit till nutiden. I källaren står, väl inlåst, en datorserver som sköter Internettrafiken. Den har ständig kontakt med en annan server inne på Landstinget. Det är i skrivande stund bara drygt ett år sedan den togs i bruk. Något snille på Landstingets dataavdelning döpte den till Grundtvig – något mera passande får man leta efter. (Alla Landstingets enheter har egna servrar, döpta efter samma mönster. Emellertid lär vuxenpsykiatriska mottagningens i Karlshamn inte heta Freud.)

Vi är alltså uppkopplade på nätet och att surfa har blivit vardagsrutin. Många elever pusslar ihop specialarbeten av uppgifter som hämtas på nätet. Det är vanskligt och ställer stora krav på eftertanke och källkritik. I skrivande stund står hela Bräkne-Hoby i begrepp att anslutas till nätet. ”Världens första IT-by” håller på att födas, och när detta läses, lever den förhoppningsvis fortfarande. Skolan ska bli en central för verksamheten. Vad det innebär i praktiken vet vi inte än.

I Ekskölden 1970/71 finns en intressant framtidsvision. Intendenten vid Sveriges Radio, Edward W Ploman bodde på skolan som gäst ett par veckor, sommaren 1970. Han förestod vårt lands nät av rymdkommunikationer, var kontaktman i FN och hade varit med och byggt upp Eurovisionen. Hans bok ”Jord, rymd, kommunikationer” utkom året före, och ur den gör Stig Johansson långa citat med kommentarer.

Ploman talar om ”rymdpostkontoret”, där man med ”modern facsimilieutrustning” kan skicka brev runt hela jorden på bara några minuter. På vårt kansli står mycket riktigt en fax, som väl numera får se sig omsprungen av e-posten. Han nämner också ”rymdtidningen” – en tidning, som bara finns i elektronisk form, där man med en enkel knapptryckning kan bläddra fram sida för sida på en bildskärm. Han går så långt att han talar om det elektroniska biblioteket. Allt som skrivits de sista tiotusen åren, ryms ”i en kub om sex tum”. Problemet är bara att klassificera materialet. Riktigt så långt har vi inte nått än, men vi är på god väg!

Så här säger Ploman om kommunikation i allmänhet:

Med införandet av mikrovågskanaler, kommunikationssatelliter och kablar med hög kapacitet kommer det inte längre att finnas någon skillnad mellan olika former av kommunikation. Alla former - ljud eller bild, telegram eller data – passerar samtidigt genom samma förbindelser i samma elektroniska skepnad. I motsats till det förflutna kommer utvecklingen av ett tekniskt medel att tillämpas på alla. Samma enhetlighetsprocess kommer också att ske inom alla media. Inte bara television och telefoni utan också böcker, tidskrifter och tidningar kommer att förvandlas till identiska elektroniska impulser för transmission över långa avstånd. Dagens rundradioapparat kommer att ersättas av en bildskärm för alla ändamål.

Just det!

Och så gör han en profetia för år 2000 – vi är snart där! Den liknar det IT-samhälle vi redan har, kombinerat med mobiltelefoner:

Individer kan meddela sig med varandra genom små bordapparater eller tredimensionella färg-TV-skärmar på väggen. Slutligen kommer individer utrustade med TV-sändare-och-mottagare i miniatyr att kunna meddela sig med varandra via radio och satellit genom att använda personligt tilldelade kanaler liknande dagens telefonnummer.

Men naturligtvis är detta samhälle inte utan problem.

När vi fått globala kommunikationer, kommer våra levnadsvanor att anpassas till dem, inte tvärtom. [---] Hur kan vi överhuvudtaget handha den ännu större volym som kommer, när hela jorden – och snart hela solsystemet (sic!) – gör anspråk på vår uppmärksamhet.

Ja, kan vi det? Vi är där nu – även om utsikterna att få e-post och andra meddelanden från Mars eller andra planeter synes små. Men i våra två datasalar har vi faktiskt global kommunikation, även om det ibland är ”tjall på linjen”. Och informationen är överväldigande.

Märk väl, att Ploman talar om satellitbaserad kommunikation. Fiberoptik var tydligen en okänd teknik på den tiden. Men han har fått märkvärdigt mycket rätt, även om ”spådomen” bara är trettio år gammal. Tekniken han beskriver fanns inte då, annat än i amerikanska laboratorier, möjligen. Datorer, IT och mobiltelefoner - allt detta har vi fått sedan dess.

Stig Johansson finner denna framtid ”ganska skrämmande”. Han ser de problem som faktiskt kommit med IT-samhället, problem som vi väl börjat tackla: källkritik, yttrandefrihet, upphovsrätt. Märk också, att termen Internet (IT) inte förekommer i artikeln.

SKOLORNA I HOBY

